

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav bohemistiky pro cizince a komunikace neslyšících

Bohemistika pro cizince

Bakalářská práce

Liyun Gao

Partikule z hlediska akvizice češtiny jako cizího jazyka

Particles from the perspective of acquiring Czech as a foreign language

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita pro získání jiného vysokoškolského studia či titulu.

V Praze, dne 13. května 2024

Liyun Gao

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí své práce PhDr. Aně Adamovičové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a pomoc při zpracování této práce. Dále bych ráda poděkovala všem respondentům, kteří se zúčastnili mého dotazníkového výzkumu a poskytli mi potřebné informace. Bez nich by tato práce nemohla vzniknout.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá problematikou partikulí z hlediska akvizice češtiny jako cizího jazyka. Slovní druh partikule je poněkud opomíjen, přestože jde o jazykové prostředky často se vyskytující v mluveném projevu, kterým by ve výuce češtiny pro cizince měla být věnována větší pozornost. Cílem práce je zjistit, jak a do jaké míry jsou partikule zapojovány do výuky a do vybraných učebnic češtiny pro cizince, ať už textů, či případně také cvičení, a na základě výsledku šetření nabídnout strategie pro zlepšení osvojování partikulí cizinci.

Teoretická část BP uvádí různé přístupy k partikulím, jejich vymezení v jazykovědných pracích a též jejich užití v mluveném i psaném diskursu. Dále je pozornost věnována problematice akvizice českých partikulí, přičemž důraz je na referenční popis češtiny dle SERR. Praktická část obsahuje analýzu vybraných učebnic a dotazníkové šetření mezi studenty češtiny pro cizince.

Klíčová slova

partikule, referenční popis SERR, učebnice češtiny pro cizince, dotazníkové šetření, lingvodidaktická doporučení

Abstract

This bachelor thesis deals with the issue of particles from the perspective of acquiring Czech as a foreign language. The part of speech particle is somewhat neglected, even though it is a language device often found in spoken speech that should be given more attention in linguistic works and the teaching of Czech for foreigners. The aim of this thesis is to find out how and to what extent particles are included in teaching and selected textbooks of Czech for foreigners both in texts and exercises, and based on the result of the research to offer strategies for improving particle learning.

The theoretical part of the thesis presents various approaches to particles, their definition and their use in spoken and written discourse. Furthermore, attention is paid to the issue of acquiring Czech particles, while emphasis is placed on the reference description of Czech according to CEFR. Practical part contains an analysis of selected textbooks and a questionnaire survey among students of Czech for foreigners.

Key words

particles, reference description CEFR, textbooks of Czech for foreigners, questionnaire survey, linguodidactic recommendations

Obsah

Úvod.....	1
1. Slovní druh partikule.....	3
1.1 Přístup k partikulím v minulosti a současnosti	3
1.2 Vymezení partikulí v českých lingvistických pracích.....	5
1.3 Partikule v mluveném projevu	11
1.4 Partikule v psaném projevu.....	12
2. Akvizice českých partikulí.....	15
2.1 Specifika akvizice českých partikulí.....	15
2.2 Partikule v referenčním popisu češtiny dle SERR.....	16
2.2.1 Úroveň A1	17
2.2.2 Úroveň A2.....	19
2.2.3 Úroveň B1	22
2.2.4 Úroveň B2.....	23
3. Prezentace partikulí ve vybraných učebnicích češtiny pro cizince.....	27
3.1 Metodologie analýzy.....	27
3.2 Adamovičová a kol. – <i>Basic Czech</i>	29
3.2.1 <i>Basic Czech I</i>	30
3.2.2 <i>Basic Czech II</i>	33
3.2.3 <i>Basic Czech III</i>	36
3.2.4 Závěr analýzy učebnicové série <i>Basic Czech</i>	39
3.3 Alena Nekovářová – <i>Čeština pro život</i>	40
3.3.1 <i>Čeština pro život I</i>	41
3.3.2 <i>Čeština pro život 2</i>	43
3.3.3 Závěr analýzy učebnicové série <i>Čeština pro život</i>	46
3.4 Marie Boccou Kestránková – <i>Čeština pro cizince</i>	47
3.4.1 <i>Čeština pro cizince úroveň A1 a A2</i>	47
3.4.2 <i>Čeština pro cizince úroveň B1</i>	51

3.4.3 Závěr analýzy učebnicové série <i>Čeština pro cizince</i>	54
3.5 Závěr analýzy vybraných učebnic češtiny pro cizince	55
4. Dotazníkové šetření	57
4.1 Metodologie dotazníkového šetření	57
4.2 Výsledky dotazníkového šetření	58
4.3 Shrnutí hlavních zjištění dotazníkového šetření	70
Závěr	73
Seznam použité literatury	79
Přílohy.....	83

Úvod

Můj výběr tématu bakalářské práce především vychází z mé osobní zkušenosti jako zahraniční studentky češtiny. Při interakci s rodilými mluvčími češtiny jsem si všimla, že některé výrazy používají velmi často, jako např. *jako*, *vlastně* a *prostě*. Dlouho jsem nemohla pochopit jejich význam a zápasila jsem s jejich užitím v kontextu. Když jsem se na ně zeptala několika svých českých kamarádů, nedokázali mi vysvětlit, jak se používají. Navíc odmítli tvrdit, že tato slůvka ve svém mluveném projevu nadužívají. Když jsem ale srovnávala svoje ústní vyjadřování s vyjadřováním Čechů, byla jsem přesvědčena, že právě řada podobných výrazů hraje klíčovou roli v tom, aby můj mluvený projev probíhal plynule a působil přirozeněji.

S cílem lépe osvojit si tyto výrazy jsem svou pozornost zaměřila na výuku a učebnice češtiny, které mi ale s tím moc nepomohly. Stále mi nebylo jasné, o co se přesně jedná. Teprve v posledních dvou letech jako studentka bohemistiky jsem se dozvěděla, že jde o partikule, jeden z nejfrekventovanějších slovních druhů v mluveném projevu v češtině, který je však ve výuce poněkud opomíjen. Domnívám se, že částicové výrazy jsou jazykové perličky, které český projev dělají „českým“. Zaslouží si větší pozornost, než je jim věnována, a to také ve výuce češtiny pro cizince.

Tato práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. První kapitola se věnuje detailnímu popisu různých přístupů k slovnímu druhu partikule od minulosti po současnost a jeho vymezení v českých jazykovědných pracích. Dále se seznámíme s těmito výrazy z hlediska mluveného a psaného projevu. V druhé kapitole se podíváme na problematiku osvojování českých partikulí, přičemž je důraz kladen na jejich zastoupení v referenčním popisu češtiny dle SERR, se kterým v následující části práce budeme porovnávat prezentaci partikulí ve vybraných učebnicích.

Na teoretickou část navazuje část praktická, jež je zaměřena jednak na analýzu vybraných učebnic češtiny pro cizince, jednak na dotazníkový výzkum týkající se vztahů zahraničních studentů k českým partikulím. Na základě získaných výsledků jsme se pokusili o formulaci

doporučení na osvojování českých partikulí jak pro zahraniční studenty, tak i pro vyučující češtiny, čímž by práce mohla být přínosem i z hlediska lingvodidaktického. Při zpracování praktické části jsou uplatněny metody analýza a srovnání učebních materiálů z hlediska zastoupení partikulí v různých částech učebnic, pořadí jejich výskytu a opakování téže partikule a též dotazníkový výzkum.

Vycházíme ze tří hypotéz, které v rámci práce testujeme:

- 1) Při výuce češtiny není věnována dostatečná pozornost vysvětlení funkce partikulí a jejich užití v mluveném projevu;
- 2) Cizinci si sice osvojují partikule pomocí učebnic, ale v daleko větší míře při každodenní komunikaci s rodilými mluvčími;
- 3) Učebnice češtiny pro cizince partikule nevysvětlují soustavně a v nich se nevyskytuje dostatečný počet cvičení na jejich užití v kontextu.

1. Slovní druh partikule

V této kapitole se zaměříme na podrobný popis starších a současných přístupů k partikulím a jejich vymezení v českých lingvistických studiích. Následně poukážeme na tyto jazykové prostředky v kontextu mluveného i psaného diskurzu.

1.1 Přístup k partikulím v minulosti a současnosti

Partikule je dlouho opomíjený slovní druh, který je podle Čermáka (2008:63) snad dodnes v rámci popisu slovních druhů v češtině nejvíce podceňovaný a odsunovaný na okraj zájmu. Čeští lingvisté Jelínek, Bečka a Těšitelová ve své práci *Frekvence slov, slovních druhů a tvarů v českém jazyce* (1961) tento slovní druh nezmiňují vůbec, zatímco Havránek a Jedlička v České *mluvnici* vydané v roce 1981 hovoří pouze o 5-6 vlastních partikulích (Čermák 2008:63).

Čermák (tamtéž) uvádí, že hlavním důvodem tohoto ignorování je zaměření tradiční lingvistiky výlučně na projev psaný, a nikoliv mluvený, přičemž partikule jsou především jevem jazyka mluveného (Grepl 2017)¹. Situace v české lingvistice se postupně začala měnit až zhruba v průběhu druhé poloviny 20. století, kdy se lingvisté začali více věnovat pragmatice a mluvenému projevu. Při této orientaci nelze nezmínit švýcarského jazykovědce de Saussura a jeho známý výrok „právě v mluvě se nalézá zárodek všech změn“ (1996:125)², a rakouského filozofa Wittgensteina, který tvrdí, že „význam nějakého slova je způsob jeho použití v řeči“ (1993:34). Za zmínku stojí též Austin a Searle, již přinesli teorii řečových aktů, která je „filozofií přirozeného jazyka inspirovanou pojetím užívání jazyka jako druhu účelného

¹ GREPL, Miroslav, 2017. TEORIE ŘEČOVÉHO JEDNÁNÍ. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/TEORIE ŘEČOVÉHO JEDNÁNÍ>. [cit. 2023-11-01].

² Saussure své přednášky pronesl už začátkem 20. století, avšak jejich české vydání *Kurs obecné lingvistiky* v překladu Františka Čermáka se objevilo až v roce 1989.

jednání“, jak definuje Grepl (tamtéž). V kontextu tohoto odklonu lingvistiky od gramatiky a zvýšené pozornosti věnované sémantice, pragmatice a textové lingvistice se začaly zkoumat komunikační funkce jazyka, které se realizují mimo jiné právě partikulemi (Adamovičová 2017:89).

V šedesátých a sedmdesátých letech vychází *Slovník spisovného jazyka českého*, ve kterém se objevilo 60 partikulí přehodnocovaných z předchozích adverbii a v *Mluvnici češtiny 2* nalezneme další desítky partikulí (Čermák 2008:63). Později vznikla i řada dalších prací, v nichž se nachází podrobný popis tohoto slovního druhu, např. *Příruční mluvnice češtiny*, *Encyklopedický slovník češtiny*, *Mluvnice současné češtiny* aj. Vedle těchto publikací od konce 80. let 20. století vznikl Pražský mluvený korpus (PMK), jehož výstupy byly však zveřejněny až začátkem dalšího tisíciletí. Jde o první korpus mluvené češtiny, který zachycuje autentický mluvený český jazyk a identifikuje 400 stylových lemmat partikulí³ (Adamovičová 2018:79).

Další příčinou, proč pohled na partikule prošel takovým výrazným vývojem, vedle změn v lingvistické tradici, jsou podle Čermáka (2008:63, 70) neobyčejně různá chápání podstaty partikulí v důsledku jejich silně homonymní formy s jinými slovními druhy, např. pronominy, konjunkcemi, interjekcemi, adverbii, ale i substantivy (*fakt*) a tvary verb (*myslím*, *prosím*, *řekněme* apod.), které mezi partikule „poklesly“, jak uvádí Uličný (1986:229).

Ze všech typů partikulí shodných s jinými slovními druhy mají nejvyšší četnost partikule shodné s adverbii. Jak již bylo zmíněno, ve *Slovníku spisovného jazyka českého* je 60 partikulí přehodnocovaných právě z dřívějších adverbii. Ve *Slovníku spisovné češtiny* bylo mnoho adverbii také přehodnocováno na partikule (Adamovičová 2017:89).

Partikule jsou tedy slovní druh, který dosud ještě nebyl zcela uspokojivě zpracován (Adamovičová 2017:89). Jsou různé další problémy v této oblasti, které zůstávají otevřené. Čermák (2008:70-71) např. upozorňuje na překryv partikulí a jiných slovních druhů, který je

³ Počet všech doložených tvarů je o něco vyšší – 480, ale většinu z posledních 80 tvarů nelze považovat ani za ustálenou variantu ani za hapax, jde totiž o různá přeroknutí, zkomolená či nezřetelně vyslovená slova apod. (např. *copa*, *upně*, *vla*, *zrouna*).

třeba „zkoumat obecně a komplexně (a tedy nejen úzce jako problém homonymie)“, nebo analýzu různých aspektů partikulí na větším mluveném korpusu.

1.2 Vymezení partikulí v českých lingvistických pracích

Při studiu odborné literatury pojednávající o českých partikulích jsme zjistili, že je tento slovní druh v různých lingvistických pracích vymezen často nejednotně a někdy i nahodile, na což již bylo upozorněno (Adamovičová 2017:89). V této podkapitole se pokusíme prezentovat dosavadní zpracování partikulí českými lingvisty v různých lingvistických publikacích. Prezentace začíná *Českou mluvnici* (1960), dále zahrnuje *Akademickou mluvnici češtiny II* (1986), *Příruční mluvnici češtiny* (1995), studii *Citoslovce a částice – hranice slovního druhu* (1998), *Encyklopedický slovník češtiny* (2002) a *Nový encyklopedický slovník češtiny* (2017), které zpracovali stejní autoři, a končí *Mluvnici současné češtiny* (2015).

V *České mluvnici* (Havránek-Jedlička) se výčet partikulí omezuje jen na výrazy *ať*, *necht'*, *kéž*, které jsou dlouhou dobu vnímány jako hlavní reprezentanty tohoto slovního druhu, i když z etymologického a většinou i syntaktického hlediska se jedná o spojky (Adamovičová 2018:18-19).

V osmdesátých letech pak vychází 2. díl *Akademické mluvnice češtiny*, v němž se řady partikulí rozšířily o další desítky příkladů. Uličný (1986:228) v této mluvnici partikule vymezuje následovně: „Částice (partikule), nezákladní slovní druh, vyjadřují vztah mluvčího ke sdělované skutečnosti, k adresátovi, k obsahu či členění textu; nejsou komponenty ZVS a jejich derivátů a neúčastní se na jejich stavbě ani jako pomocné prvky“. Autor částice určuje pomocí čtyř funkčně-sémantických distinktivních rysů: apelovosti, hodnocení, emocionality a strukturace textu. Na základě těchto rysů vznikají čtyři skupiny, které se dále člení na jednotlivé podtypy, a některé z těchto podtypů mají i další subtypy (uvedeme jen jeden příklad pro každou kategorii) (AMČ 2: Uličný 1986:229-238):

- **částice apelové:** slouží mluvčímu k vyjádření volního úsilí směřujícího k adresátovi a jeho vztahu ke sdělované skutečnosti; podtypy jsou částice tázací (*copak*), žádací (*ať*),

přací (*kéž*), částice vyjadřující přesvědčování (*vážně*), ujišťování (*rozhodně*), odporování (*ale*), výhrůžku (*však*) či výtku (*že*);

- **částice hodnotící:** zachycují hodnotící vztah mluvčího k obsahu textu nebo jeho části, podstatou této skupiny částic je přijímání nebo odmítání; podtypy jsou modalitní (*nejspíš*), srovnávací (*jakoby*), rektifikačně odkazující (*tedy*), předpokladově hodnotící (*dokonce*), měrově hodnotící (*jen*), zdůrazňovací (*vůbec*);
- **částice emocionální:** podílejí se na vyjádření citového postoje mluvčího k obsahu textu nebo jeho části, podtypy této skupiny vyjadřují překvapení (*vždyt*), podiv (*kupodivu*), politování (*bohužel*), uspokojení/zklamání (*konečně*), lhostejnost (*stejně*), obavu (*aby*);
- **částice strukturující text nebo jeho části:** signalizují vztah mluvčího k struktuře textu nebo jeho části, pomocí těchto částic mluvčí text člení, hierarchizuje nebo propojuje, podtypy signalizují začátek textu nebo jeho části (*tak*), lineární členění reálného textu (*zaprvé, zadruhé, zatřetí*), implikativní členění textu (*dejme tomu*).

Tato mluvnice sice představuje velký skok ve srovnání s předchozími pracemi pojednávajícími o partikulích, má ale také několik problematických bodů. Tím hlavním je dle našeho názoru skutečnost, že v době, kdy vyšla, ještě neexistovaly mluvené korpusy, ze kterých by autor mohl čerpat autentické příklady ze skutečného jazyka. V důsledku toho klasifikace partikulí v této mluvnici není dostatečně ilustrována příklady, které autor uvádí jen výběrově, což vedlo k tomu, že nejsou dostatečně vysvětleny v kontextu. Pro uživatele této mluvnice, obzvláště zahraničního uživatele, který si chce české partikule osvojit, je tato prezentace velmi nepřehledná. Dalším problémem AMČ 2 je, že v důsledku minimalistického přístupu, tj. klasifikace partikulí do pouze 3 nebo 4 základních typů, se jednotlivé skupiny dále člení a ve výsledku obsahují příliš mnoho složitě strukturovaných podtypů, subtypů pojmenovaných někdy i novými termíny, což celkově vytváří nepřehledný popis funkcí partikulí (Adamovičová 2018:26).

V polovině devadesátých let vychází další významná publikace *Příruční mluvnice češtiny*. Tato mluvnice klasifikuje partikule na základě jejich funkce ve výpovědi a formálních vlastností. Mluvnice zároveň upozorňuje, že funkce a konkrétní užití partikulí jsou spojeny s dalšími výrazovými prostředky výpovědi, jejím obsahem a jazykovým i mimojazykovým

kontextem (PMČ: Karlík, Nekula, Rusínová, 1995:359).

Na základě těchto kritérií jsou partikule rozděleny do osmi skupin. Jsou to **částice modální** (vyjadřují míru pravděpodobnosti obsahu výpovědi: *asi, snad, nejspíš, jistě, zajisté, možná, pravděpodobně* aj.) **intenzifikační** (určují intenzitu vlastnosti vyjadřující adjektivy, adverbii i slovesy: *velmi, hodně, hov. moc, zcela, docela, málo, trochu/trošku/trošinku/trošičku, poněkud, celkem* apod.), **vytýkací** (zdůrazňují určitý člen výpovědi: *jen/jenom/jen a jen, pouze, výhradně, jedině, také/taky, i, (tak)těž, rovněž, (dokonce) i, ani* apod.) **modifikační** (ve spojení s jinými výrazovými prostředky a konkrétním kontextem signalizují komunikační funkce výpovědi: *přece, jen, ale, klidně, prostě, vlastně, pěkně, taky, teda, copak* aj.), **odpověďové** (používají se jako záporná či kladná odpověď na zjišťovací otázky: *ano, ne, jo, no, no ba, baže, no bať* apod.), **negační** (vyjadřují zápor a vztahují se na jen části věty: *ne, nikoli/nikoliv*), **přací** (vyjadřují přání a stojí vždy na začátku věty: *kéž, bodejž* aj.) a **větná adverbia** (zahrnují některé částice i adverbia, kterými mluvčí vyjadřuje svůj emocionální postoj k obsahu výpovědi: *bohužel, naštěstí, rád, přesto, (a/ale) přece, ovšem, každopádně*, některé modifikační částice a další výrazy) (Karlík, Nekula, Rusínová, 1995:359-367).

Je zde trochu matoucí, že mezi intenzifikační částice autoři řadí běžná adverbia jako *moc, hodně, málo, trochu* apod. Tím jednak naznačují, že jsou partikule často homonymní s jinými slovními druhy, především adverbii a spojkami, ovšem také citoslovci či verby, ale hlavně, že do té doby neproběhl ještě relevantní výzkum, který by se pokusil o vymezení těchto výrazů v kontextu užití.

Proto není překvapením, že o tři roky později vyšla studie *Citoslovce a částice – hranice slovního druhu* od M. Vondráčka, která zkoumá rozdíly mezi partikulami a interjekcemi. Oba slovní druhy se vyskytují především v mluveném projevu a často není snadné je rozlišit. Jedním z rozlišovacích znaků je, že partikule se vždycky vážou ke slovu nebo k větě, kdežto interjekce mohou tvořit samostatnou výpověď (Šemíku, *prrr!*) nebo stát jako samostatná výpověď před i

za jinou výpovědí (*Fuj, ta smrdí; Podepiš to a basta fidly*) (Osolsobě 2017)⁴. Vidíme, že již v roce 1998 přemýšlel Vondráček v této studii o hranici mezi partikulemi a dalším slovním druhem a snaží se navrhnout způsoby, jak je jednoznačně identifikovat.

Počátkem dalšího tisíciletí v *Encyklopedickém slovníku češtiny* (ESČ) se partikulím věnují Nekula s Greplem a konečně v roce 2017 vychází *Nový encyklopedický slovník češtiny* (NESČ) z pera stejných autorů. V současnosti se partikulemi zabývají právě tito dva autoři. Zatímco PMČ pojednává o 7 skupinách partikulí a též skupině větných adverbíí (viz výše), v ESČ a NESČ nalezneme 12 kategorií partikulí, což je o polovinu víc. Vyskytují se v nich další třídy partikulí: **evaluační/hodnotící, ilokuční, epistémické/jistotněmodalitní/modální, preferenční/přací/optativní, přibližnostní, ujišťovací**⁵. Kromě těchto 12 tříd se také objevují **partikule enklitické** výlučně v ESČ a **partikule reflexivní** výlučně v NESČ. Navíc ESČ pojednává též o **partikulích navazovacích**⁶ (Adamovičová 2018:22-23).

NESČ zahrnuje velmi široké zpracování partikulí a shrnutí pohledů na partikule jak v české, tak i světové lingvistice. Dle Nekuly (2017)⁷ jsou částice v nejširším slova smyslu „syntaktická, neohebná funkční slova bez větněčlenské platnosti.“ Mají funkci gramatickou (*Budeš-li ty tomu rozumět?*), sémantickou (*Rozuměl si jen s ní*) a pragmatickou (*On už copak přijel?*). V češtině a dalších flektivních jazycích se podle funkce jednotlivých částic hovoří o uzavřené třídě⁸ neplnovýznamových funkčních slov, na které se nemůžeme ptát doplňovacími otázkami, čímž se částice odlišují od adverbíí. V užším smyslu slova pod tyto charakteristiky lze zahrnout i další neohebné syntaktické slovní druhy: spojky, předložky, citoslovce a větná adverbíia.

⁴ OSOLSOBĚ, Klára, 2017. CITOSLOVCE. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/CITOSLOVCE>. [cit. 2023-12-13].

⁵ Jsou to skupiny, o kterých pojednává Grepl ve *Skladbě češtiny* (1998) na základě specifických komunikačních funkcí.

⁶ též PMČ, s. 693

⁷ NEKULA, Marek, 2017: ENKLITICKÁ ČÁSTICE. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/ENKLITICKÁ_ČÁSTICE. [cit. 2023-11-21].

⁸ Je třeba zdůraznit, že se jedná právě o otevřenou třídu, jelikož počty partikulí se v průběhu času zvyšují.

Podrobně se podíváme na skupiny partikulí v EŠČ a NESČ, jejichž vymezení jsme v této podkapitole ještě nezminili:

- **ilokuční:** spolu s prostředky gramatickými a prozodickými signalizují relativně jednoznačně komunikační funkce; zahrnují i výrazy různého původu a stojí často na začátku věty: *To* neumíš pozdravit?! *Jak to* se mnou mluvíš?! *Díky* žes přišel. *Pravda* budou s tím potíže apod.

- **navazovací:** jedná se o členící signály, spojky a spojovací výrazy souřadící a podřadící *a, ale, a proto, protože, že* apod., které stojí na začátku věty a propojují segmenty textu na textovém předělu: A: Tak jsme byli v té Itálii a ... B: *A* bylo to dobré, ne?

- **přibližnostní:** jsou to různé výrazy, které vyjadřují přibližnost něčeho: *asi, asi tak, tak nějak, takřka, kolem, že*: Bylo mu *kolem* padesáti. Dejte mi *asi (tak)* pět kilo těch brambor.

- **reflexivní:** slova *se* a *si*, když nevyjadřují referenční identitu s podmětem (bát *se*, smát *se*, hnát *se* aj.)

- **ujišťovací:** pomocí ujišťovacích částic mluvčí zdůrazňuje upřímnost svých komunikačních záměrů nebo platnost podmínky upřímnosti; do této skupiny patří např. *fakt, opravdu, vskutku* apod.

- **enklitické:** do této skupiny zařadíme partikule *-k, -li, -m(a), -n, -s(i), -to, -ž(e)*; v současné češtině se podílejí na kontextualizaci výpovědi a zesilování ilokuce výpovědi: Koho*pak* k nám asi letos pozvali? × Koho k nám letos pozvali? nebo Kdo*pak* by tam chodil? × Kdo by tam chodil?

Na rozdíl od předchozích klasifikací Nekula a Grepl zdůrazňují pragmatické a komunikační funkce partikulí a pojednávají o mnoha nových skupinách partikulí. Ve snaze zahrnout co nejvíce funkcí zařadili mezi ně i výrazy, které dle našeho názoru nemohou fungovat jako partikule. Mezi takové výrazy patří např. *a proto* a *protože*, jež se vyskytují pouze ve funkci spojky. Autoři také považují sekundární předložku *kolem*, anebo také citoslovci *díky* za partikule. Je zřejmé, že v jejich přístupu ještě není vytržena hranice slovního druhu, což pravděpodobně souvisí s tím, že příklady nečerpali z autenticky doložených dat.

Hranici mezi partikulemi a dalšími slovními druhy nám ale přesně ukazují data z již

zmíněného korpusu PMK. Adamovičová (2018:106-111) uvádí poměr užití partikulí a dalších slovních druhů u různých slov na základě jazykového materiálu získaného z PMK. Mezi partikule a adverbia s nejvýrazněji odlišnými frekvencemi ve prospěch slovního druhu partikule jsou především slova *vopravdu* (180 : 1)⁹, *třeba* (56 : 1), *skutečně* (38 : 1), *klidně* (12 : 1). Dále jsou třeba spojky, které se v kontextu mnohem častěji vyskytují ve funkci partikulí než ve své primární funkci: *jako* (81,5 %) ¹⁰, *i* (79,1 %) *ani* (90,0 %).

Na rozdíl od ESČ a NESČ *Mluvnice současné češtiny* pracuje právě s materiálem z PMK. Podle autora možnost určit lexikální jednotku jako partikuli je většinou vázána na konkrétní kontext. Partikule jsou zde klasifikovány z hlediska jejich funkce a na základě toho je navrženo pět skupin částic (Cvrček et al. 2015:349-351):

- **postojové/modální:** dále se dělí na faktuální (vyjadřují vztah mluvčího ke skutečnosti výpovědi z hlediska stupně její platnosti), volní (vyjadřují vůli mluvčího, podtypy zahrnují především rozkaz, dovolení, přání, radu, lhostejnost) a výrazové (vyjadřují názor či postoj mluvčího)
- **pocitové/emocionální:** slouží k vyjadřování kladných a záporných emocionálních vztahů mluvčího k obsahu výpovědi nebo jiné složce komunikace: *bohudík, naštěstí, bohužel, naneštěstí, ještě že, aby, však* apod.
- **hodnotící/evaluativní:** jsou indikátory, které mluvčí používají k hodnocení obsahu svého projevu v rozsahu od pozitivního po negativní pól: *chválabohu, ovšem, přece, už/již, vždyť* aj.
- **zesilovací/intenzifikační:** zesilují či oslabují intenzitu vlastností: *dost, hodně, nadmíru, příliš, úplně, celkem, málo, poněkud* atd.
- **členící text:** signalizují začátek promluvy a vnitřní strukturaci informací, fungují též jako výraz, který poskytuje mluvčímu čas na rozmyšlení formulace: *tak, zároveň, navíc, pak, zaprvé, zadruhé, nakonec, zkrátka* a další.

⁹ Za každým slovem v závorce je uveden jejich vzájemný poměr, který je zaokrouhlený na celé číslo.

¹⁰ Poměr partikulí v %.

Autor přitom zdůrazňuje, že jsou také případy, ve kterých může jediná partikule být řazena do více skupin.

1.3 Partikule v mluveném projevu

Jak již bylo zmíněno, partikule se hojně vyskytují především v mluveném diskursu. Adamovičová (2018:88) uvádí data z PMK, která ukazují, že partikule je třetím nejfrekventovanějším slovním druhem v mluvené češtině a na základě frekvenční analýzy bylo zjištěno, že je dle četnosti výskytu každým sedmým slovem v běžně mluveném projevu. Spolu s prvními dvěma nejvíce frekventovanými slovními druhy, slovesem a zájmenem, tvoří podle *Frekvenčního slovníku mluvené češtiny* v běžně mluveném jazyce téměř polovinu slovníku (47, 99 %).

Když se podíváme na stylovou charakteristiku lemmat v PMK, rozlišují se 4 styly slov: 1. základní styl neformálních ústních projevů, tj. styl běžně mluvený; 2. styl mluveného projevu výrazně se blížící stylu projevů psaných, tj. styl mluvený = styl psaný; 3. styl knižní; 4. styl vulgární. V naprosté většině případů, konkrétně 89,5 %, dominuje v PMK styl běžně mluvený a ostatní tři styly představují pouze malé procento (Adamovičová 2018:56, 61).

Jedná-li se o partikule v mluveném jazyce, za zmínku stojí tzv. diskurzí markery (DM), které hrají významnou roli v mluvené komunikaci a mezi které patří právě řada partikulí. Definici DM nalezneme v jedné z důležitých prací J. Brinton věnované tomuto tématu: „DM jsou krátká slova nebo slovní spojení jako např. *well, so, oh, you know* or *I mean*, která se hojně vyskytují v mluvených textech. (...) Bývají považována za výrazy, které nemají lexikální význam (...) Často je nelze přiřadit k nějakému tradičnímu slovnímu druhu, stojí mimo tradiční syntaktické struktury, jejich umístění se jeví jako náhodné. Zdá se, že nemají propoziční význam či gramatickou funkci. Jazykovědci (...) rozpoznávají u nich mnoho funkcí, a to jednak v rovině textové, jednak v rovině interpersonální“ (Brinton 1996:6).

Jsou to výrazy, které nosí především pragmatické informace jako je např. postoj mluvčího ke sdělení, vztah mezi mluvčími nebo zdůraznění část výpovědi. Bez nich by se sice význam

výpovědi nezměnil, ale změni se vnímání celého projevu (Hoffmannová et al. 2019:244). Crystal (1988:48) poznamenává, že DM jsou „the oil which helps us perform the complex task of spontaneous speech“.

Co se týče funkcí DM, Bílková shrnuje, že „vypovídají o povaze vztahů mezi účastníky dialogu, signalizují tematickou změnu, zajišťují plynulý průběh hovoru, jsou signálem porozumění či nepochopení“, plní funkci expresivní a emotivní apod. (Bílková et al., 2021:113-114).

Jak ukazují data z Českého národního korpusu, partikule *no* je např. jeden z nejfrekventovanějších diskurzivních markerů vůbec a v mluvených textech se objevuje více než 23 tisíckrát na každý milion slov (Bílková et al. 2021:115). Níže ukážeme seznam potenciálních DM vytvořený na základě korpusu ORTOFEN (Hoffmannová et al. 2019:257): *aha, aji/aj, akorát, ani, ano, bohužel, což, cože, čili, člověče, dívej, dobrá, dobře, doufám, emm, fajn, fakt, hej, hele, hmm, hovno, hrozně, chápeš, jako, jakoby, jakože, jasně, jenže, jinak, jistě, jo, kdežto, klidně, kurva, mazec, možná, myslím, náhodou, ne, nebo, nicméně, no, normálně, nu, ok, paráda, pěkně, počkej/počkejte, podívej, pohoda, povídej, právě, promiň, prosím (tě), prostě, protože, prý, přesně, rozumíš, řekněme, samozřejmě, spíš, supr/super, tak, takže, teď/teďka/teďko, totiž, tož, třeba, vážně, uvidím/uvidíme, uvidíš, vem si, vid', vidíš, víš, vlastně, vole, vůbec, výborně, vyloženě, vždyť, zrovna, že*

Vidíme, že se na tomto seznamu vyskytuje i řada dalších partikulí, a to jak primárních (*bohužel, no, prý* aj.), tak také homonymních (*jako, prostě, klidně* atd.). Zde je třeba zdůraznit, že tento seznam není seznamem partikulí, ale potenciálních DM. To znamená, že ne všechny výše uvedené výrazy jsou partikule, avšak mezi nimi nalezneme spoustu výrazů, které mohou fungovat jako partikule.

1.4 Partikule v psaném projevu

I když je partikule fenoménem typickým pro mluvený jazyk, některé partikule jsou příznačné pro psaný projev a odborný styl. Adamovičová (2018:56) uvádí, že mezi tyto partikule patří

např. *zřejmě, již, patrně, nejspíš, zajisté, pravděpodobně, poněkud* apod.¹¹

V *Mluvnici současné češtiny* nalezneme seznam dvojic lexikálních či hláskoslovných variant téže partikule, které jsou funkčně plně ekvivalentní (Cvrček et al. 2015:348):

<i>již/už</i>	psaná čeština: 78 % <i>už</i> , 22 % <i>již</i> mluvená čeština: téměř výlučně <i>už</i>
<i>prý/prej</i>	psaná čeština 95 % <i>prý</i> , 5 % <i>prej</i> mluvená čeština: téměř výlučně <i>prej</i>
<i>ještěže/eštěže</i>	psaná čeština: 97 % <i>ještěže</i> , 3 % <i>eštěže</i> mluvená čeština: 36 % <i>ještěže</i> , 64 % <i>eštěže</i>
<i>jen/jenom</i>	psaná čeština: 98 % <i>jen</i> , 2 % <i>jenom</i> mluvená čeština: 17 % <i>jen</i> , 83 % <i>jenom</i>
<i>také/taky</i>	psaná čeština: 80 % <i>také</i> , 20 % <i>taky</i> mluvená čeština: skoro vždycky <i>taky</i>

Tento seznam svědčí o tom, že se některé partikule (*prý, jen, také*) objevují téměř exkluzivně v psaném projevu.

Role, kterou mnoho partikulí hraje v psaném projevu, je zásadní. Adamovičová (2021:37) shrnuje, že partikule slouží k plynulé organizaci psaného textu, neboli tzv. koherenci a kohezi. Konkrétně se jedná o strukturaci, myšlenkovou návaznost a logické plynutí textu.

O partikulích majících tuto funkci pojednávají různé mluvnice. Už jsme např. zmínili partikule strukturující text nebo jeho části v AMČ 2. Autor u této skupiny rozlišuje čtyři podtypy, ze kterých částice lineárně strukturující reálný text dále dělí na dva podtypy. První z těchto dvou podtypů jsou partikule, které strukturují či hierarchizují reálný text a tím vytvářejí v textech posloupnosti jejich částí: *zároveň, přitom, navíc, pak, především – dále/potom/pak – konečně/nakonec, za první – za druhé – za třetí* atd. Druhý podtyp jsou partikule členící text odkazově, které „odkazují k předchozí části textu, jehož obsah se vysvětluje, zpřesňuje, shrnuje

¹¹ Objevují se i v mluveném diskursu a některé z nich i zcela běžně užívají (Adamovičová 2018:56).

atd.“ (Uličný 1986:238) Do tohoto podtypu spadají partikule *eventuálně, naopak, popřípadě, přesněji, respektive, tedy, tudíž, zkrátka* apod.

Kromě AMČ 2 se v *Mluvnici současné češtiny* (Cvrček et al. 2015:351) také vyskytuje skupina partikulí členících text. Podle autorů tyto partikule signalizují začátek promluvy a vnitřní strukturaci informací. Patří sem partikule *tak, zároveň, navíc, pak, zaprvé, zadruhé, nakonec, zkrátka* a další (Uličný 1986:237-238).

Co se týče zkoumání partikulí v psaném projevu pomocí korpusu, Adamovičová (2018:371-372) v části své práce, kterou věnuje srovnání výskytu vlastních jednoslovných partikulí v PMK s jejich výskytem v psaném korpusu SYN2005, se zabývá frekvencí těchto partikulí ve třech žánrech: beletrii, odborné literatuře a publicistice a dochází k následujícím výsledkům:

- většina partikulí z PMK má nejvyšší výskyt v SYN2005 v beletrii;
- partikule typické pro odbornou literaturu: *popřípadě* 70 %, *případně* 61,6 %, *zejména* 58,6 %, *eventuelně* 54 %, *eventuálně* 52 %, *rovněž* 51,4 %, *respektive* 45,1 %, *vysloveně* 42,7 %, *pravděpodobně* 37,8 %, *alespoň* 37,4 %;
- partikule typické pro publicistiku: *prý* 59 %, *totiž* 58 %, *kupříkladu* 56 %, *například* 53 %, *celkem* 50 %, *hlavně* 49 %, *nicméně* 43 %;
- partikule rovnoměrně se vyskytující ve všech třech žánrech: *alespoň, dokonce, ostatně, ovšem, patrně, přinejhorším, přinejlepším, přinejmenším, také, takříkajíc, však*.

Všechny tyto partikule jsou přítomné v psaném jazyce, a to v různých funkčních stylech: esteticky sdělném, žurnalistickém a odborném. Vidíme ale, že frekvence těchto partikulí není vysoká, což je jednak kvůli nižšímu frekvenčnímu podílu partikulí v psaném projevu, jednak ale také kvůli velmi nespolehlivému automatickému značkování tohoto slovního druhu v korpusu SYN2005 způsobenému vysokou mírou homonymních tvarů partikulí. Na rozdíl od mluveného korpusu se v psaných korpusech partikule většinou vyskytují až na předposledním místě (Adamovičová 2018:389-390).

2. Akvizice českých partikulí

V této kapitole se zaměříme na problematiku osvojování českých partikulí a jejich popis ve Společném evropském referenčním rámci pro jazyky. Pozornost bude věnována specifikám osvojování partikulí v češtině a obtížím jinojazyčných mluvčích s akvizicí těchto jazykových prostředků. Dále nás zajímá, jak jsou partikule popsány v referenčních popisech češtiny dle SERR a co je autory doporučeno pro akvizici českých partikulí.

2.1 Specifika akvizice českých partikulí

Čeština, stejně jako ostatní jazyky, disponuje různými specifiky, která její osvojování ztěžují. Když se podíváme konkrétně na běžně mluvený projev v češtině, partikule tvoří jeho nedílnou součást, přičemž jejich adekvátní užití přispívá k autenticitě a přirozenosti řeči, na čemž cizí mluvčí musí pracovat.

Jak již víme, řada partikulí je homonymní s jinými slovními druhy. Na základě analýzy dat z PMK bylo zjištěno, že 48 % lemmat partikulí je homonymní, z čehož je jich nejvíce s adverbii (46 %). V některých případech jsou homonymní i s více slovními druhy najednou, maximálně se třemi (např. *jasně*: partikule /interjekce /adverbium). Homonymie tvarů je ještě vyšší (64 %), z čehož je nejvíc homonymních tvarů opět s adverbii (36 %) a dále se spojkami (27 %) a citoslovci (26 %) (Adamovičová 2018:101, 390).

Vzhledem k vysokému podílu homonymních tvarů mnoha partikulí s dalšími slovními druhy je jejich automatická detekce často obtížná a zavádějící. Tento problém se týká především partikulí homonymních s adverbii, které jsou ze všech typů homonymních partikulí nejčetnější. Jak nám ukazují data z PMK, řada původních adverbii se mnohem častěji užívá ve funkci partikule (např. *absolutně, akorát, čistě, eště, klidně, naprosto, normálně, pomalu, třeba, opravdu, zase, zvláště* aj.) (Adamovičová 2018:106).

Jedná se totiž o specifický slovnědruhový přechod – tzv. partikulizaci, kterou Čechová (2008:160) definuje jako „proces, kdy různé výrazy (a dokonce i věty) ztrácejí svou původní

sémantickou i syntaktickou roli a nabývají povahu částic (partikulí)“. Adamovičová (2018:248-259) ilustruje tento proces na následujícím příkladu: klidný spánek (ADJ) – klidně spí (ADV) X klidně by sis mohl ještě zdřímnout (PART). U adverbia mluvčí pouze hodnotí kvalitu spánku, u partikule však vyjadřuje svolení, souhlas, případně roztrpčení, které může být zvýrazněno slůvkem „si“. Vidíme, že partikuli identifikujeme až v konkrétním kontextu, mimo jiné také pomocí intonace výpovědi a slovosledu. Není proto překvapivé, že když při osvojování češtiny cizinci narazí na homonymní partikule, nejsou schopni si uvědomit, o jaký slovní druh jde a jaký význam mají v různých kontextech.

Další obtíží při osvojování partikulí může být jejich obecněčeská podoba. V důsledku toho, že partikule jsou typické zejména pro běžně mluvený jazyk, často dochází k jejich výslovnostním (např. *dycky, dyť*) i morfologickým (např. *prej*) obměnám, což cizímu mluvčímu může dělat problémy s porozuměním těmto tvarům. Na tento problém upozorňuje např. Hrdlička (2010:82), podle kterého je osvojovat si průběžně češtinu spisovnou a obecnou pro začátečníky i mírně pokročilé požadavek nereálný a situaci znesnadňující. Je ale možné seznamovat cizince s obecnou češtinou alespoň v náznacích, zejména se stránkou lexikální a zvukovou, což se právě vztahuje k partikulím. Hrdlička (2002:83) také zmiňuje, že odborníci se v zásadě shodují v názoru, že by cizinec v první řadě měl zvládnout češtinu spisovnou, resp. hovorovou. Až poté by se měl aktivně seznamovat také s nespisovnými útvary.

2.2 Partikule v referenčním popisu češtiny dle SERR

Tato podkapitola se zabývá tzv. Společným evropským referenčním rámcem pro jazyky (SERR) a jednotlivými popisy referenčních úrovní A1 až B2, které byly dosud popsány pro češtinu, s důrazem na kompletní přehled zpracování partikulí v SERR. S ohledem na téma této práce se zaměříme pouze na jazykové požadavky kladené na získání komunikační kompetence, tj. oblast, ve které zásadní roli hrají partikule.

Popisy úrovní A2, B1 a B2 jsou v závěru opatřeny dodatky, v nichž nalezneme gramatický přehled, který pojednává mj. o partikulích. Na rozdíl od toho na úrovni A1 však velká část

těchto výrazů není označena jako partikule a tento přehled není k dispozici. Z tohoto důvodu jsme některé výrazy na úrovni A1 zařadili do kategorie partikulí na základě znalostí získaných z prostudované odborné literatury.

2.2.1 Úroveň A1

Úroveň A1 je podle SERR (Ivanová 2002:34) charakterizována jako nejnižší úroveň generativního užívání jazyka.

Tato úroveň definuje partikule jako „výrazy vymezující postoj mluvčího, v širším smyslu je můžeme vnímat jako nástroje pro vyjádření modality. Netvoří součást větné struktury, modifikují význam věty jako celku.“ (Hádková 2005:259). Co se týče syntaktických funkcí partikulí, je zde vyjádření, že „modifikují význam celé věty (někdy i rozsáhlejších celků). Jsou buď odděleny od věty interpunkcí (*Je zima, že?*), nebo od věty nejsou odděleny a vymezují jistotní modalitu (*Dnes je určitě vyprodáno*).“ (Hádková 2005:259).

Na úrovni A1 se uplatňuje několik skupin partikulí, mezi které patří především modální částice. Jsou hlavními nositeli možnostní modality na této úrovni a slouží mluvčímu k vyjadřování stupně jistoty a pravděpodobnosti (Petr je *asi* chytrý. Zítra bude *asi* pršet.). Na této úrovni se očekává použití následujících modálních částic: *asi, možná, určitě, prý, fakt*. (Hádková 2005:266). Další skupiny partikulí, které se na úrovni A1 mohou vyskytnout, jsou (Hádková 2005:259):

- a) Přitakávací: *ano, jo, no, určitě, jistě, jasně, prosím, dobře, fajn*
- b) Odmítací: *ne, bohužel (ne)*
- c) Tázací dovětky: *co?, že (ano/ne)?*

Co se týče komunikační kompetence, pokud chce student na úrovni A1 být komunikačně úspěšný, měl by se umět orientovat v běžných komunikačních situacích, do kterých se dostane. Pro každou komunikační situaci byl vytvořen tzv. interakční model, který má „předvídatelnou podobu, neboť je založen na konvenčních pravidlech“ (Hádková 2005:85). V interakčních modelech se často objevují partikule. Uvádíme zde několik příkladů (Hádková 2005:86-87):

Prvotní kontakt se známými i neznámými lidmi (pozdravy, představení)

- Dobrý den.
- Dobrý den. Já jsem Kateřina Krásná, těší mě. *A* vy? Jak se jmenujete?
- Těší mě./*Taky* mě těší./*Mě taky*. Já jsem Paul Dicks.

Pozvání a přijetí/odmítnutí pozvání

odmítnutí pozvání: *Bohužel* se mi to nehodí.

upřesnění detailů (při přijetí pozvání): Čekám tě/vás v sedm večer, *ano*?

Osvětlení komunikačních možností

Mluv/Mluvte *prosím* pomalu.

Mnoho partikulí se také podílí na uskutečnění jazykových funkcí na úrovni A1. Jinými slovy, tyto partikule patří mezi jazykové prostředky, pomocí kterých student dosáhne svých zamýšlených komunikačních cílů. Hádková (2005:97) uvádí, že „jazykové funkce tak či onak vždy souvisejí s modalitou v širším slova smyslu, tedy se zaujímáním postojů (ke druhému mluvčímu, obsahu sdělení, ke kontextu komunikace apod.)“. Jazykové funkce mají univerzální charakter, což znamená, že jsou určeny všem nerodilým mluvčím češtiny bez ohledu na jejich profesi, kulturu a další zaměření (Hádková 2005:97).

Partikule, které by si student na úrovni A1 měl osvojit pro vyjadřování různých jazykových funkcí, jsou kromě již uvedených následující: *asi ano/asi jo* pro vyjadřování střední stupně jistoty; *opravdu, fakt* (neformální, doplňková varianta, jejíž znalost není považována pro úroveň A1 za zcela nutnou) pro zjišťování stupně jistoty a ujišťování o platnosti tvrzení; *ale* pro vyjadřování překvapení (To je (*ale*) překvapení!); *opravdu?, ale!, fakt?* pro vyjadřování údivu; *tak jo* (neformální) jako souhlasná reakce (Hádková 2005:105-112).

Vedle realizace jazykových funkcí partikule také slouží k označení pojmů obecného rázu na úrovni A1. Tyto obecné pojmy, stejně jako jazykové funkce, mají univerzální charakter, ale na rozdíl od nich nejsou ovlivněny komunikační situací. Obecné pojmy totiž reflektují, „o čem“ komunikujeme. Existuje mnoho jazykových prostředků, kterými lze vyjádřit obecné pojmy, ale na úrovni A1 jsou zvoleny pouze ty gramaticky nejjednodušší a přitom frekventované a přirozené (Hádková 2005:134).

Zde jsou některé partikule, které se podílejí na vyjádření obecných pojmů (Hádková

2005:148-170):

- čas: *pak, potom, nakonec* (následnost/pořadí), *normálně* (obvyklost), *teprve* (daleký časový horizont);
- kvantita: *jen/jenom, už, ještě* (restriktivnost);
- vlastnosti (hodnocení): *docela, dost, úplně* (stupeň vlastnosti);
- relace (logické relace): *a taky* (slučování), *například, třeba* (exemplifikace a výčty).

Na úrovni A1 se partikule také vyskytují v podobě fráze. Jedná se mj. o následující fráze či častěji víceslovné ustálené partikule: *docela dobře, ani se neptej/neptejte* (odpověď na úvodní dotaz Jak se máš/máte?), *tak jo* (souhlasíme), *tak co?* (zjišťujeme souhlas), *asi jo* (něco víme nebo nevíme, nejsme si jistí), *no jo* (nejsme dostatečně nadšení), *ach jo!* (něco nás mrzí) (Hádková 2005:69-73). Vidíme, že už na úrovni A1 jsou studenti seznamováni s víceslovnými partikulemi.

Podíváme se teď na poslech s porozuměním. Aby studenti s dosaženou úrovní A1 byli schopni porozumět adresovanému sdělení, jsou mj. nutné produkce realizované ve spisovném jazyce a pečlivá výslovnost. Ovládat tvary spisovné i nespisovné (např. *mlíko, maj, nevěděj, dobrý lidi, s problémama, půjdem* atd.) je pro studenty na této úrovni kontraproduktivní, a proto není pro ně žádoucí (Hádková 2005:232).

Jak bylo zmíněno výše, v případě partikulí je často uplatňována obecněčeská česká morfologie a výslovnost. Hádková (tamtéž) uvádí příklady sdělení, kterým studenti s dosaženou úrovní A1 nerozumějí: *Bejt tu **dycky** ten malej stůl, je to tu dobrý. Čěče, **dyk** vo nic nejde* a další. Vidíme, že se v příkladech vyskytují partikule, které mají obecněčeskou podobu: *dycky* (vždycky), *čěče* (člověče), *dyk* (vždyť). Z toho vyplývá, že studenti s dosaženou úrovní A1 nejsou schopni rozumět partikulím s obecněčeskými rysy a není to ani žádoucí.

2.2.2 Úroveň A2

Úroveň A2 můžeme obecně charakterizovat jako „schopností studenta orientovat se v základních situacích každodenního života s převažujícím podílem předem předvídatelného a jednoduchého způsobu jazykového vyjadřování“ (Čadská 2005:4).

U výkladu gramatiky tato úroveň seznamuje studenty s morfologickými pojmy, mezi které patří neohebné slovní druhy. Autoři píší, že se do skupiny neohebných slov zařazují slova, která svůj základní tvar nemění (příslovce, předložky, spojky, citoslovce, částice), tj. neskloňují se a nečasují se (Čadská 2005:141).

Nalezneme též podrobný výklad o slovním druhu partikulí. Jsou to neohebná slova, která „uvozují věty (mohou však stát i samostatně)¹², mají různý věcný význam“ (Čadská 2005:216). Následně pro ilustraci autoři uvádějí tyto příklady (Čadská 2005:216-218):

- přitakání, souhlas: *ano, dobře, jasně, jistě, jo, ovšem, tak dobře*;
- rozhodný, zesílený souhlas, vyvracení pochybnosti: *fakt, opravdu, rozhodně, samozřejmě, určitě*;
- odmítnutí, nesouhlas: *ne, to ne*;
- důrazné odmítnutí, důrazný nesouhlas: *jasně že ne, jistě že ne, kdepak, ovšem že ne, rozhodně ne, určitě ne, vůbec ne*;
- pochybnost o dříve vysloveném: *jen aby, jen jestli, kdoví jestli*;
- nejistota: *asi, možná*;
- politování: *bohužel*;
- pobídnutí: *jen, klidně, no tak*;
- ověření: *... vid'/vid'te?, ... vid'/vid'te že jo?, ..., že?, ..., že ano?/že jo?, ..., že ne?, že ...*;
- přání: *kéž*.

Dále se podíváme na partikule z hlediska jazykových funkcí, což je pojem, který jsme již zmínili u popisu úrovně A1. Na úrovni A2 se počet partikulí, které se podílejí na vyjadřování jazykových funkcí, výrazně rozšířil, jak je patrné z níže uvedených příkladů (Čadská 2005:14-42):

- oprava pozitivního sdělení: *Ne. Ale ne. Rozhodně ne! Určitě ne! Samozřejmě, že ne! To tedy / teda ne!*

¹² Dle Adamovičové (2017:90) se partikule nikdy nevyskytuje samostatně, ale v kombinaci s dalším slovem či větou. Zde je zase vidět nejednotný přístup k vymezení partikulí v různých lingvistických příručkách.

- oprava negativního sdělení: *Ale ano. Ale ano, je. Určitě ano / jo! Samozřejmě, že ano / jo! To tedy / teda (určitě) ano / jo!*;
- rektifikace (upřesňování): *spíš / spíše* (Není to rybník, *spíš / spíše* je to jezero), *přece* (Marie *přece* není Češka);
- souhlas s kladným a negativním konstatováním skutečnosti vyjádřený ujišťovacími partikulemi: *určitě, samozřejmě (že ano / ne), ovšem (že ano / ne), jistě (že ano / ne)*;
- vybízení k (očekávanému) souhlasu s předchozí výpovědí: *Že ... (Že je to pravda?), ..., že (ano)?, ..., vid'(te)?, ..., že ne?*;
- vyjádření nebo zjišťování různého stupně jistoty či nejistoty: *určitě, jistě, rozhodně, asi, snad, pravděpodobně, možná, třeba*;
- zdvořilostní konverzace při setkání (po pozdravu) ve formě frazému: *Ále, dost špatně. Ani se neptej / neptejte*;
- vyjádření výčtu: *nejdříve / nejdřív ..., potom / pak ... (a) nakonec ...*;
- zdůrazňování složek celku: *... zejména ... / ... hlavně ... / ... především ...*;
- reakce, když špatně slyšíme (odpovědi na dotaz volajícího): *Vůbec tě / vás neslyším*;
- prosba o zopakování části věty, vyjádření bezradnosti, prosba o pomoc při hledání vhodného výrazu: (promiň / promiňte) + otázka doplňovací s použitím partikule *že* ((Promiň / promiňte,) kam *že* to mám jít?).

Pokud se jedná o obecné pojmy vyjádřené partikulemi, na této úrovni se v podstatě nevyskytují žádné nové výrazy. Nové partikule, které studenti na úrovni A2 dále rozvíjejí, jsou především partikule odpověďové (*ale ne, rozhodně ne, nejspíš ano...*), kontaktní (*vid'(te)?...*), výčtové (*za první ..., za druhé ..., za třetí...*), zdůrazňovací (*zejména, hlavně, především...*) a další partikule modální (*snad, pravděpodobně, možná, třeba...*).

Co se týče poslechu s porozuměním, na úrovni A2, celkem podobně jako na úrovni A1, je v mluveném projevu „použita standardní výslovnost, přednes je pomalý, dílčí obsahové celky jsou odděleny pauzami a důraz mluvčího je kladen na klíčové údaje či myšlenky, souvislý mluvený projev je krátký (v rozsahu cca 3 minut)“ (Čadská 2005:9). Autoři zároveň ale upozorňují na to, že může docházet k prodloužení samohlásky *o* při zdůraznění krátkých replik

(*nó, ba jó*). Pro zdůraznění se mohou prodlužovat i některé další vokály, např.: *né, ba né, ále* (Čadská 2005:131).

2.2.3 Úroveň B1

Pro tuto úroveň jsou obecně typické hlavně dva rysy. Prvním rysem je schopnost udržet průběh interakce a vyjádřit to, co mluvčí vyjádřit chce v celém rozsahu různých kontextů. Druhým rysem je schopnost pružně zvládat lexikum spjaté s problémy každodenního života (Ivanová 2002:34-35).

U výkladu gramatiky na úrovni B1 se opět setkáváme s vymezením slovního druhu partikulí. Nalezneme následující popis: „vyjadřují vztah mluvčího k obsahu věty a upřesňují komunikativní¹³ funkci věty“ (Šára 2005:318). Můžeme si všimnout, že tato definice je velmi podobná již výše citovaným z různých mluvnic a dalších lingvistických prací (srov. podkapitola 1.2).

Na úrovni B1 se počítá s řadou jednoslovných a víceslovných partikulí vyjadřujících jazykové funkce, mezi které patří následující výrazy (Šára 2005:21-61):

- rektifikace (intenzifikace): *přece (ne), vždyť*
- otázka zjišťovací: *jestlipak* (Všichni přišli včas? *Jestlipak* to víš?)
- vyjádření nesouhlasu s pozitivním tvrzením: *kdepak* + negativní věta (*Kdepak. Nepřijde.*)
- vyjádření nesouhlasu s negativním tvrzením: *ale kdepak* + pozitivní věta (*Ale kdepak. Přijde.*), *jakpak ne, pročpak ne, jakpak, pročpak* + negativní kondicionál
- vysoký stupeň přesvědčení o neplatnosti: *sotva*
- nízký stupeň přesvědčení o platnosti nebo neplatnosti: *třeba* (*třeba* na to zapomněl)
- neochotné svolení: *tak* (*Tak si zavolej. Tak si jdi*)
- přání adresátovi: *ať*

¹³ Toto adjektivum je v tomto kontextu zastaralé, bylo nahrazeno adjektivem komunikační. Prvním referenčním popisem češtiny byla právě úroveň B1.

- uspokojení: *naštěstí, chválabohu, ještě že, dobrá, tak dobrá / dobře, tak dobře*
- nedostatek uspokojení: *naneštěstí*
- obava: *jen jestli, (jen) aby (jen aby tam šel)*
- utěšení obav: *ale no tak (Ale no tak se neboj/te!)*
- údiv, nedůvěřivost v otázce: *copak, tázací zájmeno nebo adverbium + že bylo (Kdo že ti to řekl? Kam že to šel?), cože*
- návrh, podnět: *což (tak)hle + infinitiv (Což si tak zazpívát?)*
- připomínka: *ne abys/abyste (Ne abys přišel pozdě)*
- výhrůžka: *aby + věta (Abys nebyl potrestán.), že (Že voláme policii.)*
- výstraha: *že (že to rozbiješ?)*
- povzbuzení: *jen (jen mi to řekni), no tak (no tak tady parkujte), klidně (klidně tady stůjte)*
- váhání, rozpaky – hledání vhodného výrazu: *... no ..., ... vlastně ...*

Co se týče partikulí podílejících na vyjádření obecných pojmů, vyskytují se pouze dva nové výrazy – *právě* a *zrovna*, jež mají funkci aktualizace odkazu (*Právě* jsem to dopsal. *Zrovna* přišel Karel.) (Šára 2005:104)

Když se podíváme na poslech s porozuměním, studenti s dosaženou úrovní B1 dokážou do jisté míry rozumět mluveným textům jako jsou zprávy v rozhlase nebo v televizi, avšak schopnost porozumění hlavní myšlence a důležitým detailům patří na vyšší úroveň (Šára 2005:215). Stejně jako na úrovních A1 a A2 se i na úrovni B1 používá standardní výslovnost. Rozdíly jsou ale v tom, že mluvené texty na této úrovni už mají minimální zvukové zkresení, rychlost přednesu se zvyšuje a je ve spodním pásmu toho, co je považováno za normální (Šára 2005:8).

2.2.4 Úroveň B2

Úroveň B2 představuje významnou změnu oproti obsahu prezentovanému v předchozích úrovních. Novým požadavkem jsou zde účinná argumentace, účinná společenská promluva a jazykové povědomí. Tato úroveň je zatím nejvýše zpracovanou úrovní češtiny jako cizího

jazyka. U vyšších úrovní je již třeba brát v potaz specializaci a profesionální rozvoj každého studenta (Holub 2005).

Co se týče partikulí vyjadřujících obecné pojmy na úrovni B2, zde jsme nenalezli nové výrazy. Když se podíváme na nové partikule podílející na vyjadřování jazykových funkcí na této úrovni, jejich počet není velký, což je zřejmě způsobeno tím, že podobně jako studenti úrovně B1 si i studenti na úrovni B2 přejí užívat jazyk k tomu, aby „projednávali běžné záležitosti každodenního života a vytvářeli vztahy s dalšími mluvčími tohoto jazyka v situacích, které je spojují“. Proto mezi jazykovými funkcemi na těchto dvou úrovních neexistuje zásadní rozdíl až na drobnější detaily (Holub 2005:16). Nové částicové výrazy jsou následující:

- vyjádření opatrného souhlasu s negativním tvrzením: *zřejmě ne*
- vyjádření nesouhlasu obecně: *absolutně* nesouhlasit s
- vyjádření nesouhlasu s pozitivním tvrzením: *naprosto ne*
- vysoký stupeň přesvědčení o platnosti: je (*zcela*) jasně/jisté, že
- zjišťování stupňů jistoty: *vážně* (*Vážně* jste tam byli?)
- ujišťování: *fakticky* (*Fakticky* jsem mu nerozuměl.)
- tvrzení bez záruky: *údajně* (*Údajně* mají zvýšit cenu benzínu.)
- překvapení: *ježišmarjá/ježišikriste*
- nedostatek překvapení, prezíravost: *no a co* (má být)

Další nové partikule nalezneme u výkladu vyjadřování modalit. Jsou zde uvedeny modální částice *nepochybně, určitě, rozhodně, pravděpodobně, patrně, zřejmě, možná, asi, třeba, stěžlí, sotva* a částice vyjadřující cizí mínění *prý, údajně*¹⁴ (Holub 2005:162).

Popis partikulí se nachází též v dodatku B – Gramatický přehled, který je rozdělen na části věnované morfologii, souvislosti mezi slovy (a tvoření slov) a syntax. V části morfologie nalezneme vymezení slovního druhu partikule: „částice vyjadřují vztah mluvčího k obsahu věty a upřesňují „jazykovou funkci“ věty“, což je totéž jako definice partikulí na úrovni B1. Dále

¹⁴ Zvýrazněné výrazy jsou ty, které se na nižších úrovních nevyskytly.

jsou uvedeny konkrétní partikule, které by si studenti s dosaženou úrovní B2 měli osvojit, přičemž je mezi nimi, jak již bylo řečeno, spousta výrazů, které vyžadují již první tři úrovně. Mezi nové výrazy zde patří (Holub 2005:317, 318):

- obava, nejistota: *aby, jen jestli*
- potvrzení: *ovšem* (To byla *ovšem* chyba.)¹⁵
- neochotné svolení: *pro mě za mě*¹⁶ (*Pro mě za mě* si to auto tady nechte.)

V části syntax je zmíněno, že by student měl v rámci vět umět vnímat rysy jako je finitnost, polarita, modalita, zájmena, částice, interjekce, slovosled a větná melodie (Holub 2005:360). Vidíme, že je na studenta kladen nový požadavek, a to být si vědom tohoto slovního druhu a rozeznat partikule ve větách, nikoli je pouze používat ve svém projevu.

V rámci sociolingvistické kompetence na úrovni B2 se také klade nový požadavek, a to soustavněji si uvědomovat existenci některých důležitých alternativních prostředků vyjadřování, být schopni je identifikovat a v míře svých schopností s nimi zacházet. Jedná se o dva hlavní systémové útvary češtiny, o standardní neboli spisovnou češtinu (SČ) a o češtinu obecnou (OČ), mezi kterými jsou rozdíly ve více jazykových rovinách – rozdíly fonologické, morfologické, syntaktické a ve slovní zásobě. Pokud jde o partikule, rozdíly pozorujeme především ve výslovnosti (*prej* x *prý*, *dyž* x *když*, *dyby* x *kdyby*, *vždyť* x *dyť/dyk*, *dyž* x *když*, *esli* x *jestli*, *eště* x *ještě*) a ve slovníku: *akorát* x *zrovna*, *přesně*, *jen*. Většina uvedených příkladů se vyskytuje v OČ, některé v hovorové vrstvě SČ (*jo, jó* x *ano*, *teda* x *tedy*) (Holub 2005:194, 199-201).

Co se týče poslechu s porozuměním, mluvené texty na úrovni B2 mají následující charakteristiky: jsou minimálně zvukově zkreslené, používají standardní výslovnost nebo její blízkou variantu, vyznačují se rychlostí přednesu, která ovšem nepřesahuje normální pásmo. Student by měl umět porozumět hlavní myšlence a důležitým detailům a určit komunikační

¹⁵ Partikule *ovšem* se vyskytuje již na úrovni A2 ve funkci vyjadřování souhlasu či nesouhlasu. Zde se setkáme s její další jazykovou funkcí, jíž je potvrzení.

¹⁶ Tento výraz však nepovažujeme za partikuli.

záměr takových textů (Holub 2005:176).

Domníváme se, že výše analyzované referenční popisy češtiny jsou zpracovány adekvátním způsobem. Jednotlivé úrovně na sebe plynule navazují, postupně se rozvíjejí a reflektují potřeby zahraničních studentů na různých jazykových úrovních. Na úrovni A1 si student osvojuje některé partikule, které potřebuje pro běžné obraty vycházející z každodenního života, aniž by si uvědomil, o jaký jazykový jev jde. Poté na úrovních A2 a B1 jsou studenti seznamováni s lingvistickým pojmem partikule a jeho definicí v rámci gramaticko-lexikálním, který je dán pro tu kterou úroveň. Na poslední popsané úrovni B2 je dále vyžadováno, aby mluvčí partikule vnímali a rozeznali ve větách a také si uvědomili existenci alternativních jazykových prostředků v OČ a SČ, kterými často mohou být partikule s obecněčeskou podobou. Samozřejmě se na každé pokročilejší úrovni vyskytují nové partikule s různými jazykovými funkcemi, se kterými se studenti mohou setkat jak v mluveném, tak i v psaném projevu.

3. Presentace partikulí ve vybraných učebnicích češtiny pro cizince

V této části práce se pokusíme o kritickou analýzu prezentace partikulí ve vybraných učebnicích češtiny pro cizince.

3.1 Metodologie analýzy

Pro analýzu jsme vybrali tři učebnicové soubory – *Basic Czech I, II, III, Čeština pro život 1, 2, a Čeština pro cizince A1 a A2, B1*. Výběr právě těchto učebnic vycházel ze tří kritérií.

Vybrali jsme je tak, aby pokryly úrovně A1 až B1, na které naše analýza klade důraz, s přesahem do úrovně B2¹⁷. Zvládnutí úrovní A1, A2 a B1 má studentům umožnit plynulé, na sebe navazující osvojování partikulí, aby na úrovni B2 byli jazykově vybaveni tak, že jsou schopni plynulého projevu, k němuž nezbytně patří aktivní užití partikulí. Samotný začátek studia češtiny, tj. úroveň A1, považujeme za důležitý, neboť buduje základy jazykových znalostí, včetně partikulí. Dále na úrovních A2 a B1 se už studenti s těmito výrazy setkávají často a začínají je postupně používat. Konečně na úrovni B2 by už studenti měli umět s nimi pracovat. V rámci analýzy budeme sledovat, jak se osvojování jednotlivých partikulí na těchto referenčních úrovních postupně vyvíjí, zda na sebe navazují či nenavazují apod. K výběru uvedených učebnic nás vedlo také to, že jsme se domnívali, že většina studentů se zvolenými učebnicemi přišla do styku¹⁸. Náš výběr učebnic také vycházel ze skutečnosti, že se všechny vyskytují na „seznamu učebnic a dalších materiálů vhodných pro výuku českého jazyka pro cizince a pro získání nebo upevnění jazykových dovedností z českého jazyka“¹⁹.

¹⁷ Jedná se o učebnice *Basic Czech III* a *Čeština pro život 2*.

¹⁸ Do dotazníkového výzkumu, kterým se zabývá následující kapitola, jsme bohužel nezahrnuli otázku ohledně učebnic, které respondenti při studiu češtiny používají/používali. Při sběru dat jsme však zhruba polovinu respondentů, kteří s námi byli v kontaktu, poprosili o doplnění této informace. Zjistili jsme, že kromě analyzovaných učebnic je také často používána učebnice *Česky krok za krokem*.

¹⁹ Tento seznam je uveřejněn na internetové adrese <https://cestina-pro-cizince.cz/obcanstvi/zkouska-z-ceskeho-jazyka/priprava-na-zkousku/ucebnice-a-dalsi-literatura-jazyk/>.

Jak již bylo řečeno, jedním z kritérií byla jazyková úroveň A1-B1, s výjimkou série *Čeština pro život*. Jejich autorka pro úspěšnou práci s učebnicemi doporučuje totiž zvládnutí znalosti češtiny na úrovni B2, avšak z osobních kontaktů s vyučujícími z Ústavu bohemistiky pro cizince a komunikace neslyšících Univerzity Karlovy v Praze vyplynulo, že se ve výuce češtiny často používají pro úroveň A2 až B1. O tom svědčí také skutečnost, že Národní pedagogický institut České republiky tento učebnicový soubor doporučuje pro přípravu ke zkoušce z češtiny na úrovni B1²⁰. Navíc, když tuto sérii porovnááme s požadavky ke zkoušce dle SERR, zjistíme, že zkouška na úrovních A2 a B1 vyžaduje právě témata, která se vyskytují v prvním dílu série, např. rodina (L1: Taková normální rodina), nakupování (L3: Jdeme nakupovat), u lékaře (L11: U doktora. Další prosím...), práce (L14: Moje práce mě baví) atd. Až v druhém dílu některé lekce odpovídají úrovni B2, která pokrývá širokou škálu témat, a to jak konkrétních, tak i abstraktních, jako například média (L5: Ve světě českých médií) či kriminalita (L12: Kriminalita. Hlavně klid a jdeme na to). Tento učebnicový soubor jsme do naší analýzy zařadili hlavně proto, že se již v úvodu oba díly deklarují jako konverzační učebnice, které kladou důraz na ústní vyjadřování v běžných situacích každodenního života, což nás vedlo k předpokladu, že se v této sérii může vyskytovat větší počet partikulí.

V rámci rozboru budou nejdříve jednotlivé učebnicové soubory stručně popsány a poté bude následovat vlastní analýza. Naše analýza se bude zaměřovat především na partikule vyskytující se v učebnicových textech a poslechových cvičeních, avšak pozornost bude rovněž věnována dalším typům cvičení. Tato cvičení rozdělujeme na ta, ve kterých se partikule jen vyskytují, a ta, která se na ně přímo ptají. Analýza sleduje čtyři hlavní cíle, které můžeme definovat pomocí následujících výzkumných otázek:

1. jaké partikule se vyskytují
2. jaké je pořadí jejich výskytu
3. kolikrát se opakovaně vyskytuje tatáž partikule

²⁰ Viz <https://cestina-pro-cizince.cz/obcanstvi/zkouska-z-ceskeho-jazyka/priprava-na-zkousku/ucebnice-a-dalsi-literatura-jazyk/>.

4. jaká je četnost výskytu partikulí v učebnicových textech, které rozdělujeme na monologické a dialogické, v poslechových cvičeních a v dalších typech cvičení
5. jak jsou tyto výrazy zpracovány na seznamu slovní zásoby.

Na závěr celé analýzy budeme také porovnávat shody a rozdíly mezi vybranými učebnicovými soubory na základě těchto výzkumných otázek.

V naší práci již několikrát zaznělo, že detekce partikulí je často velmi obtížná. Pro naši analýzu jsme vycházeli ze seznamu prvních nejfrekventovanějších 120 tvarů partikulí, které uvádí PMK (viz Příloha I, s. 83). Velmi nápomocná byla též kontextová analýza různých partikulí, kterou Adamovičová (2018:258-365) provedla na základě jazykových dat z PMK. Pro identifikaci těchto výrazů byla také použita Internetová jazyková příručka, kde se nacházejí hesla ze SSČ (*Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*) a SSJČ (*Slovník spisovného jazyka českého*).

Výčet partikulí je u každé učebnice pro přehlednost prezentován formou tabulek. Je třeba objasnit, že jsme tyto výrazy zaznamenávali podle jejich prvního výskytu ve funkci partikule, nikoli podle jejich prvního výskytu v jeho původním významu, jsou-li partikule homonymní s jinými slovními druhy. U každé učebnicové série prezentujeme též tabulku četnosti všech partikulí, které jsme v daném souboru identifikovali²¹. Na konci analýzy jednotlivého souboru se nachází závěr, kde naše zjištění shrnujeme pomocí výše uvedených výzkumných otázek.

3.2 Adamovičová a kol. – *Basic Czech*

Učebnicový soubor *Basic Czech* se skládá z dílů označených I až III, přičemž je první díl zaměřen na úroveň A1, druhý na úroveň A2 až B1 a třetí na úroveň B1 s přesahem do úrovně B2. Autorským kolektivem tohoto souboru byli akademičtí pracovníci Ústavu bohemistických studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy – Ana Adamovičová, Darina Ivanovová a Milan

²¹ Frekvenční přehledy jsou uvedeny v příloze, viz Příloha II-IV.

Hrdlička. Autoři v předmluvě uvádějí, že tato učebnicová série se dá použít jak v intenzivních, tak ve dvousemestrálních a jiných jazykových kurzech. Je vhodná také pro samostudium. Jejím cílem je postupně a systematicky rozvíjet studentovy znalosti české gramatiky, slovní zásoby a konverzačních frází vážících se k různým tématům.

Učebnicový soubor obsahuje celkem 19 lekcí. Struktura všech tří dílů je stejná. Po obsahu a předmluvě následuje 6 nebo 7 lekcí, které jsou členěny na menší úseky věnující se jednotlivému tématu, určitému gramatickému jevu nebo jazykovému prostředku. Na konci každé lekce se nachází česko-anglický seznam slovíček. V předmluvě je zmíněno, že Basic Czech I obsahuje kolem 700 slov a frází, druhý díl nabízí o 300 výrazů navíc, tj. 1000 slov a frází, a poslední díl obsahuje přibližně 2000 slov a frází. Každý díl končí přílohami v podobě témat pro studentské eseje, tabulek různých jazykových jevů, písniček, informací týkajících se České republiky a klíče ke cvičením. Součástí učebnicové série jsou rovněž samostatné listy s opakovacími testy pro každou lekci, na webu jsou dále ke stažení zvuková nahrávka monologických, dialogických textů a některých cvičení, jakož i doplňková cvičení k prvním dvěma dílům. Jazykem (zadání, vysvětlivky, instrukce) prvního dílu je angličtina, druhého angličtina a v závorce čeština, zatímco se v posledním dílu vyskytuje převážně čeština.

3.2.1 Basic Czech I

Napřed uvedeme výskyt partikulí v jednotlivých lekcích:

L1: a, bohužel, docela, <u>náhodou</u> (<i>Není to náhodou paní Shortová?</i>), opravdu, tak (<i>taky tak, tak ahoj</i>), také, taky + <i>To nic</i>
L2: asi, i, no, samozřejmě + <i>No ne</i> , no tak
L3: dobře , jasně, jen, jenom, ještě , možná, potom (<i>na zdraví a potom dobrou chuť</i>), už , vůbec + <i>Ach jo</i> , no jo, že ano/jo?
L4: hlavně, snad, vlastně + <i>No dobře</i>

L5: asi tak
L6: ale , <u>dokonce</u> (<i>Hanna dokonce taky</i>), <u>nakonec</u> (<i>takže nakonec jeli vlakem</i>), například + <u>No</u> <u>vidíš to</u> , <u>To víš</u> , <u>že jo</u>

Tabulka 1: Partikule v učebnici *Basic Czech I*

Na základě naší analýzy je v prvním dílu učebnicového souboru *Basic Czech* celkem 38 partikulí, z nichž je 28 jednoslovných a 10 víceslovných či frází, v nichž jsou ustálenými komponenty partikule²². Je docela potěšující, že už na úrovni A1 v učebnicových textech jsou studenti seznámeni s víceslovnými částicovými výrazy.

Dalším naším zjištěním je skutečnost, že se řada homonymních výrazů napřed vyskytuje ve svém původním adverbiálním nebo spojkovém významu — v tabulce jsou tyto výrazy zvýrazněny — a až potom se setkáváme s jejich významem ve funkci partikule.

Ukážeme to na dvou příkladech: *dobře* se v 1. lekci vyskytuje v kontextu *Mám se dobře*; dále v 3. lekci se seznámíme s jeho dalším významem: *A já si dám guláš a k pití tmavé pivo. – Dobře*. Stejně tak se *ale* poprvé objevuje v 1. lekci ve funkci spojky: *Je tam pošta? Pošta taky ne, ale je tam můj kamarád*; až v poslední lekci učebnice nalezneme výraz *ale to nic*, ve kterém toto slovo plní funkci částicovou.

U výrazů, které jsou v tabulce podtrženy, se přímo pod textem uvádí jejich anglický ekvivalent. Např. na straně 143 jsou pod dialogickým textem vysvětlivky „*No vidíš to! – There you go/are*“ a „*To víš, že jo! (coll.) – Sure!*“. Domníváme se, že jsou vysvětlivky přímo pod textem velice užitečné a praktické pro uživatele učebnice, neboť jim umožňují zjistit význam nových výrazů rychle a snadno.

Tyto výrazy spolu s téměř všemi dalšími partikulemi objevujícími se v lekcích lze nalézt také na seznamu slovíček s anglickým překladem na konci dané lekce. Seznam je rozdělen na

²² Víceslovné partikule a fráze s partikulemi jsou v tabulkách vždycky umístěny za znaménkem „+“, stojí-li před nimi jednoslovné partikule. Fráze jsou v tabulkách označeny kurzivou s velkým písmenem na začátku.

dvě části. Jedna z nich se věnuje slovům a druhá se věnuje frázím, ve které nalezneme uvedené víceslovné partikule a fráze s partikulemi. Považujeme to za velkou výhodu této série a je to zároveň jediná analyzovaná série, která na seznamu slovní zásoby věnuje specifický prostor víceslovným částicovým frázím.

Zde jsme si též všimli, že výraz *To víš, že jo* v 6. lekcí je označen anglickou zkratkou „coll.“, která znamená obecnou češtinu (colloquial). V poslední lekcí učebnice se tedy upozorňuje na obecněčeský charakter partikulí, což považujeme za vhodné z toho důvodu, že studenti v této fázi již mají určitý základ slovní zásoby češtiny, a tak seznámení s některými prvky obecné češtiny, jako je právě slůvko *jo*, nejen že jim nedělá potíže, ale naopak jim pomáhá při porozumění mluvenému projevu a také při přirozenějším vlastním ústním vyjadřování.

Pozornost je též věnována negacím částicím *ne-* a *ni-*²³ už v prvních lekcích učebnice. Na straně 54 v 2. lekcí nalezneme vysvětlivku uvedenou pod cvičením „Fill in the correct affirmative or negative forms of the verb mít: Já _____ nic.“. Jedná se o negaci v češtině a autorky poznamenávají, že „multiple negation is typical for Czech: *Mám něco* (I have something) x *Nemám nic* (I have nothing)“.

Dále v 5. lekcí na stranách 132 a 133 nalezneme důležitý výklad o výrazech *už* a *ještě*, které mají význam jak adverbialní, tak částicový. Autorky výklad rozdělují na dvě části – „*už* ano X *ještě* ne“ a „*ještě* ano X *už* ne“. Můžeme si všimnout, že se tyto dva výrazy v příkladových větách u tohoto výkladu objevují jak ve funkci adverbia, tak i partikule.

Adamovičová (2018:299) uvádí, že *ještě/už* jsou adverbium hlavně v časovém významu, tzn. v případě, že děj ještě trvá, nebo už skončil. U výkladu v učebnici nalezneme věty *Ještě tady budeš?* – *Ano, ještě tady budu.* Nebo *Ještě se učíš česky?* – *Ano, ještě se učím.* V těchto případech plní toto slovo funkci adverbialní. Výraz *ještě* naopak považujeme za partikuli, když se vyskytuje mj. ve významu *navíc, k tomu ke všemu*. V tomto významu u výkladu uvádějí

²³ Blíže viz Karlík, Nekula, Rusínová 1995:365-366.

autorky tyto příklady: *Dáš si ještě dort? – Ano, dám si ještě kousek. Dáš si ještě čaj? – Ano, dám si ještě.*

Stejně jako *ještě* funguje *už* jako adverbium, když se jedná o pouhou časovost: *Ještě studujete? – Ne, už nestuduju.* Lze však uvažovat o partikuli, váže-li se např. k dalším adverbiiím a tím je jeho časový odstín oslaben: *Už rozumíš česky? – Už trochu rozumím. Už znáš Prahu? – Prahu znám už docela dobře.*

Po výkladu následuje cvičení na procvičování těchto dvou výrazů. Uvádíme zde dvě otázky ze cvičení:

Znáš už moji kamarádku? – Ano, _____ znám tvoji kamarádku. – Ne, _____ neznám tvoji kamarádku.

Potřebuješ ještě slovník? – Ano, potřebuju _____ slovník. – Ne, _____ nepotřebuju slovník.

Kromě tohoto cvičení na *už* a *ještě* jsou v učebnici další cvičení, ve kterých se objevují partikule, avšak celkově se v prvním dílu této učebnicové série podobných typů cvičení nevyskytuje příliš moc:

1. Fill in the correct affirmative or negative forms of the verb mít (L2, s. 54):

Bohužel taky _____.

2. Put the verbs into the correct forms (L3, s. 69):

(ona – učít) _____ češtinu pro cizince, **že ano?**

3. Fill in vím/nevím, znám/neznám, umím/neumím:

Vůbec _____, co to znamená (L3, s. 87):

4. Fill in a suitable modal verb (L6, s. 147):

Už **docela** hodně rozumím. Už _____ rozumět **docela** hodně.

Vidíme, že i přestože se tato cvičení přímo nezaměřují na význam partikulí, např. ve cv. 1 a 3 studenti však musí znát významy partikulí *bohužel* a *vůbec*, aby odpověděli správně.

3.2.2 Basic Czech II

L7:

celkem (<i>Kolej Komenského je taky celkem nová kolej</i>), jistě , konečně (<i>Juan může konečně dlouho spát</i>), naštěstí, prostě, totiž, třeba + hlavně že, možná že
L8: až (<i>až v neděli večer</i>), dost (<i>dost jsem už zapomněl</i>), kdepak, úplně, určitě + <u>jen tak</u> , <i>No tohle</i> , <i>To je ale náhoda</i>
L9: alespoň, aspoň, at' (<i>at' žije</i>), cože, ježíšmarjá, pak (<i>jestli nechceš potkat hodně turistů, pak je lepší jet do...</i>), přitom, <u>spíš</u> + <i>Ale vůbec ne</i> , <i>No právě</i> , tak jo, <i>Už zase</i>
L10: mimochodem (<i>a jen tak mimochodem...</i>), především
L11: ani, jinak (<i>jinak je moc fajn</i>), tedy (<i>To mělo být překvapení. – To tedy bylo.</i>)
L12: zkrátka + <i>Ani bych neřekl, Ani trochu</i>
L13: teprve, <u>víceméně</u> (<i>víceméně to umím</i>) + <i>Ale jdi</i>

Tabulka 2: Partikule v učebnici *Basic Czech II*

Ve srovnání s prvním dílem je počet partikulí v tomto dílu o něco vyšší. Identifikovali jsme celkem 40 partikulí, a sice 28 jednoslovných a 12 víceslovných či frází.

Stejně jako v prvním dílu se některé výrazy vyskytují jako partikule až po jejich výskytu v původním významu. Uvedeme několik příkladů – v prvním dílu v 2. lekci se *ani* vyskytuje ve svém spojkovém významu: *Nemám ani čas, ani peníze*; až ve druhém dílu se seznámíme s kontextem *Ryby nejí ani na Vánoce* nebo *Ani trochu*. V 8. lekci se *jinak* vyskytuje v kontextu *Není to tak, je to jinak*; až v 11. lekci je použito ve větě *Jinak je moc fajn* ve funkci partikule. Slovo *stejně* se poprvé vyskytuje v 8. lekci jako adverbium ve významu *Máte tak podobný hlas...a stejně mladý*; až v posledním dílu v 17. lekci se studenti dozvědí jeho další význam: *Stejně je to ale hezké*.

Všimli jsme si ale nedůslednosti v označení některých partikulí uvedených na seznamu slovíček. Např. u slova *stejně* jsou již v lekci 8 uvedeny oba významy: „stejně – in the same way; anyhow“, i když se tento výraz ve funkci částice vyskytuje až v dalším dílu, jak jsme

popsali výše. Podle našeho soudu to může být pro studenty matoucí, protože se v lekci 8 seznámili pouze s prvním, čili původním významem, přičemž druhý význam „anyhow“ ve větě, ve které *stejně* v této lekci bylo použito, nedává žádný smysl.

Podobná situace je také u výrazu *fakt*, jenž poprvé byl použit v 2. lekci. V této lekci má tento výraz jen význam substantivní: *To je fakt*, avšak na seznamu slovní zásoby z této lekce nalezneme i jeho další význam ve funkci adverbia nebo partikule: „fakt (m x adv.) – fact; really, přestože se s druhým významem setkáme až na konci celé série v lekci 16.

Na rozdíl od těchto dvou slov je ale každý význam výrazu *jinak* uveden zvlášť v té lekci, ve které se skutečně objevuje. V lekci 8 se vyskytuje v kontextu *Není to tak, je to jinak* a na seznamu slovíček této lekce najdeme toto slovo s překladem „in a different way“. Dále v 11. lekci je slovo *jinak* použito ve větě *Jinak je moc fajn* ve funkci partikule a je v téže lekci vysvětleno anglickým ekvivalentem „otherwise“. Domníváme se, že je to adekvátnější způsob prezentace významu partikulí na seznamu slovní zásoby v učebnicích.

Co se týče cvičení s partikulemi v tomto dílu, můžeme si všimnout, že je jich v porovnání s prvním dílem více. Kromě partikulí vyskytujících se ve cvičeních v minulém dílu se v tomto dílu objevily nové partikule:

1. Vyprávějte v minulém čase (L7, s. 26):

To nevadí: **hlavně že** _____ spolu.

2. Doplněte verba v minulém čase (L8, s. 45):

Možná (ty – zapomenout) _____ na něco?

3. Doplněte podle kontextu některé z adverbii z výše uvedené tabulky (L8, s. 48):

Nechodím _____, **asi tak** _____ za rok.

4. Doplněte chybějící slova (L11, s. 146):

Maminka už nemá rodiče, já už **tedy** nemám _____.

Na straně 82 nalezneme cvičení zaměřené na výraz *ani jeden a žádný*, ve kterých mohou studenti procvičovat užití slůvka *ani* ve funkci zdůrazňovací partikule v negativní větě:

Znám jen _____ Američana. (*Koho?*) Neznám ani _____ / (_____) Američana.

Kromě cvičení v jednotlivých lekcích se partikule také vyskytují v opakovacích testech tohoto

dílu:

1. Fill in correct verb according to the context (Test 12):

Knedlíky mi **vůbec** _____.

2. Fill in reflexive pronouns (Test 12):

Juan a Hanna se k _____ **docela** hodí.

3.2.3 Basic Czech III

L14:

naopak (*Nerozumím... A ty? – Já jim naopak rozumím*), naprosto, pochopitelně (*obě rodiny se pochopitelně moc zlobí*), právě (*to je právě ono*), respektive, však (*musela však slíbit, že...*), **zase**, zrovna + ať už

L15:

copak, navíc, obzvlášť/zvlášť/zvláště (*Čím je známý Vincent van Gogh? – krásné obrazy, obzvlášť slunečnice*), přece

L16:

fakt (*jsem fakt zvědavý*), klidně (*zatímco já pilně pracuju, on se klidně dívá na televizi*), pravděpodobně, prý, rádoby, sotva, teda (*To je teda síla!*), zřejmě + *Ale ne*, tak nějak

L17:

nejspíš, **stejně** (*stejně je to ale hezké*), vždyť, **že** (*Cha! Že to říkáš zrovna ty!*) + *No a?*, *co když* (*Co když bude pršet?*)

L18:

co?, již, **schválně**

L19:

akorát (*akorát u nás bylo pár naštvaných důchodců*), pouze, těž, zcela, zejména + *přece jen*

Tabulka 3: Partikule v učebnici *Basic Czech III*

Počet partikulí, které se vyskytují v posledním dílu série, je podobný jako v druhém dílu.

Nalezli jsme 40 partikulí, tj. 34 jednoslovných a 6 víceslovných a frází.

Stejně jako v předchozích dílech, i zde se některé partikule napřed vyskytují ve funkci původního slovního druhu a až poté se seznámíme s jejich funkcí partikule. Mezi tyto výrazy

patří *fakt, stejně, akorát* (např. v 2. lekci *To je fakt*; ve 3. lekci v kontextu *Je mi akorát*; v 8. lekci *podobný hlas a stejně mladý*) apod.

Za zmínku stojí také partikule *teda*, která je v 16. lekci označena zkratkou „coll.“, a to po výskytu její spisovné formy *tedy* v předchozím dílu. Takovýto způsob prezentace lexika spisovného a nespisovného přesně odpovídá tomu, co zmiňuje Hrdlička (viz Podkapitola 1.3). Považujeme ho za velice logický a užitečný pro to, aby se studenti postupně seznamovali se slovní zásobou používanou v běžné ústní komunikaci.

Pokud jde o počet cvičení s partikulami, můžeme vidět, že se v tomto dílu výrazně zvětšil. Mezi nově objevující se partikule ve cvičeních patří např. *nakonec, třeba, přece, copak, naprosto, zrovna, však, jen tak, prý*. Uvedeme následující příklady:

1. Nahrad'te prepozicemi s dativem (L13, s. 22):

Přes všechny zákazy tam **nakonec** jel. _____

Přes problémy to **nakonec** udělal. _____

2. Doplňte prepozice z tabulek (L15, s. 63):

Nevím, kam mám dát ten kufr. Dej ho **třeba** _____ postel.

_____ co ti jde? To je **přece** moje věc.

3. Doplňte prepozice a správné tvary (L15, s. 64):

Dej ten kufr pod postel! – **Copak** nevidíš? **Už** je **přece** dávno ____ _____.

4. Doplňte prepozice (L15, s. 65):

Nakonec se rozhodla _____ knihu.

5. Dejte do správných tvarů (L16, s. 99):

Vzali si s sebou taky kuře, **tedy** kus (pečené kuře) _____.

6. Použijte ve větách vhodný prefix (L16, s. 103):

Něco takového nepřichází v úvahu, je to **naprosto** _____ loučeno.

7. Změňte podtržená slova tak, aby věty měly opačný význam (L16, s. 107):

Vlak **zrovna** vjíždí do stanice.

8. Doplňte do vět předložky a dejte slova v závorce do správných tvarů (L17, s. 157):

z, *kvůli, pro, díky*

Neměl jsem nic na práci a díval jsem se na ten film *jen tak* _____ (dlouho chvíle, nuda).

9. Vyjádřete pomocí zvrtných sloves (L18, s. 203):

Konečně o sobě dal po dlouhé době vědět. _____

10. Doplněte vhodnou předložku a dejte výraz v závorce do náležitého tvaru (L19, s. 235):

Přý řídil _____ (alkohol) _____, a proto havaroval.

Na straně 240 je zajímavé cvičení, jehož zadáním je, aby si studenti představili, jak by vypadal jejich život, kdyby se narodili v Praze v různých historických obdobích. Konkrétně mají odpovědět na následující otázky: „Koho byste mohli potkat“, „V jaké době byste žili“, „Čím byste se asi živili“ apod. Pod těmito otázkami se nachází řada výrazů, které studenti ve svých odpovědích mohou použít: „určitě/stoprocentně, nejspíš/s velkou pravděpodobností/zřejmě bych. Vidíme, že se zde vyskytují modální partikule *určitě*, *nejspíš* a *zřejmě*, pomocí kterých studenti mohou vyjadřovat stupeň pravděpodobnosti obsahu jejich odpovědí.

Cvičení s partikulemi zároveň nalezneme v oddělených listech s testy:

1. Použijte správné tvary (Test 15):

Určitě se vrátím do _____ (pět hodin).

2. Utvořte správný tvar slov v závorce (Test 16):

Sotva stojí na (nohy) _____.

Za zmínku stojí jedna z příloh tohoto dílu, která upozorňuje na homonymní spojky a partikule. Jedná se o seznam spojek, které se v učebnici objevily, z nichž jsou *aby*, *ale*, *ani*, *ať*, *až*, *tedy* a *že* homonymní s partikulemi. Pod seznamem jsou uvedeny jejich významy s anglickými překlady, když se používají jako partikule: „*aby*: *Už aby bylo léto!*; *ale*: *To je ale hloupé!*; *ani*: *Ani nápad!*; *ať*: *Ať nepřijdete pozdě!*; *až*: *Byl tu až do rána.*; *tedy*: *To je tedy/teda pěkný blbec!*; *že*: *Že se nestydiš! Je to tak, že ano/jo?*“. Považujeme to za velice pozitivní a vhodné. Ze všech tří učebnicových sérií, které jsme analyzovali, jde o jediný výklad upozorňující na homonymii partikulí.

Co se týče frekvence výskytu partikulí, jež jsme v učebnicovém souboru *Basic Czech* identifikovali, prezentujeme ji v tabulce v Příloze II (viz s. 84). Jejich přesný počet jak ve třech dílech jednotlivě, tak i celkově v celé sérii, jsme získali na základě prostého součtu

analyzovaných prostředků.

Z tabulky vidíme, že 10 nejfrekventovanějších partikulí v sérii *Basic Czech* jsou *taky, a, už, jen, ještě, asi, no, bohužel, tak a ať*. Všechny tyto partikule nalezneme na seznamu prvních nejfrekventovanějších 120 tvarů partikulí dle PMK. Pokud se jedná o víceslovné partikule a fráze, jejich frekvence je ve srovnání s jednoslovnými partikulemi mnohem nižší. Nejvíce opakované z těchto výrazů jsou *No dobře* (9 výskytů), *jen tak* (6 výskytů), *Ale jdi* (5 výskytů) a *no jo* (5 výskytů). Také jsme zjistili, že většina víceslovných partikulí a frází, vyskytujících se v prvních dvou dílech (například *To nic, To je ale náhoda, Už zase, No ne, No právě, No tohle, No vidíš to* apod.) se v posledním dílu již nevyskytuje.

3.2.4 Závěr analýzy učebnicové série *Basic Czech*

Učebnicový soubor *Basic Czech* nabízí přes sto (přesně 118) vlastních anebo homonymních partikulí, což odpovídá více než čtvrtině doložených lemmat v PMK (viz Podkapitola 1.1).

Co se týče pořadí výskytu partikulí, učebnice na začátku seznamují studenty s nejfrekventovanějšími partikulemi, které se často objevují v každodenní konverzaci: *a, no, tak, asi, jo, taky* atd. Postupně jsou zmíněny další partikule, které jsou méně časté, např. *pomalu, nakonec, totiž* aj. Nakonec v posledním dílu se studenti setkají i s partikulemi typickými pro psaný projev: *těž, zřejmě, již, nejspíš, poněkud, pravděpodobně, prý, zejména a respektive*. Domníváme se, že tento přístup je logický a velice vhodný pro postupné rozvíjení znalostí o kontextovém užití partikulí.

Porovnáme-li pořadí výskytu partikulí v této sérii s referenčními popisy, některé partikule, které by si studenti dle SERR měli osvojit až na vyšších úrovních, se v této učebnicové sérii vyskytují již v prvním dílu zaměřeném na úroveň A1. Jsou to partikule jako *hlavně, snad, možná, samozřejmě, opravdu, vlastně* atd. Některé partikule se naopak oproti doporučení v popisu úrovně dle SERR objevily až na vyšších úrovních. Mezi tato slova patří *jistě, teprve, dost, třeba, fakt* aj.

V tomto učebnicovém souboru se partikule vyskytují nejvíce v učebnicových textech, a to v podobném množství v monolozích i dialozích. Jejich výskyty nalezneme však nejen ve

vlastních textech, ale také v poznámkách pod nimi, v nichž se poukazuje na význam těchto výrazů. Ve cvičeních nezaměřených na poslech se partikule objevují méně. Co se týče poslechových cvičení, součástí série jsou sice nahrávky učebnicových textů ze všech lekcí, ale v lekcích nenalezneme žádná poslechová cvičení. V této sérii se partikule vyskytují i ve výkladu o různých jazykových jevech jako například výše zmíněný výklad o *ještě* a *ne*.

Domníváme se, že se série *Basic Czech* partikulím věnuje velice detailně. Nejenže nabízí celou řadu partikulí, ale i celkem dostatečné množství cvičení, ve kterých se tyto výrazy opakovaně objevují, přičemž také upozorňuje specificky na jejich význam, obecněčeský charakter a na seznamu slovní zásoby či ve vysvětlivkách podle potřeby studentů na různých referenčních úrovních zdůrazňuje rozlišení od jiných slovních druhů. I přes zmíněné nedostatky tuto učebnicovou sérii považujeme za velice zdařilou.

3.3 Alena Nekovářová – *Čeština pro život*

Tato učebnicová série obsahuje dva díly – *Čeština pro život 1* a *2*, jejichž autorka Alena Nekovářová působí jako ředitelka vzdělávacího centra. Jak již bylo zmíněno, jedná se o konverzační učebnice, které se věnují především ústnímu vyjadřování v každodenním životě. Učebnice neobsahují podrobný gramatický výklad, a přesto v nich v každé lekci nalezneme gramatická cvičení a také stručný přehled gramatiky na konci učebnice. Série je vhodná pro všechny středně pokročilé až pokročilé cizince, kteří již mluví česky, ale chtějí se dále ve svém vyjadřování zdokonalit tak, aby jim běžná komunikace nedělala žádné problémy a aby se jejich ústní projev maximálně přiblížil projevu rodilých mluvčích.

Každý díl sestává z 15 lekcí, které mají stejnou strukturu. Na začátku jsou úvodní otázky, jež studentům umožňují vyjádřit své názory na dané téma, a úvodní texty v podobě monologu nebo dialogu. Poté následují úkoly k textu, které prověří porozumění čtenému textu. Dále se nachází konverzační blok, který studentům umožňuje naučit se adekvátně reagovat na vzniklé situace, a poslechová cvičení, která upevňují zapamatování si nově osvojené frazeologie. Poslední částí každé lekce je slovní zásoba s německým a anglickým překladem, kterou tvoří

těž běžně mluvená slova včetně hovorových výrazů.

3.3.1 Čeština pro život 1

L1: a, ale, ani, asi, bohužel, cože, docela, fakt, i, jasně, jen, jenom, ještě (<i>říká, že ušetří za dopravu a ještě se udržuje v kondici</i>), jo, no, prostě, prý, snad, tak (<i>tak si z toho nic nedělej</i>), také, taky, teprve, to, třeba, vždyť + možná, že
L2: dost, jistě, úplně, už, vlastně, vůbec, zase (<i>jeden den jím jenom ovoce, druhý zase rajčata</i>) + právě teď, tak jo
L3: aspoň, hlavně, samozřejmě, tedy + hlavně že
L4: až, myslím (<i>to je myslím Pražská</i>), náhodou, opravdu, právě, určitě + asi tak
L5: například, nejspíš, přece, stejně, však + <i>Ach jo</i> , no jo
L6: absolutně (<i>s tím absolutně nesouhlasím</i>), konečně, naštěstí, teda, zkrátka + jen tak
L7: přeci, rozhodně, sotva
L8: jinak, zrovna + <i>Ani se neptej, To ne</i>
L9: dobře, dokonce + <i>No dobře, To je ale náhoda</i>
L10: ježíšmarjá, kdepak, možná, ostatně, patrně (<i>na oslavě svých letošních ... narozenin patrně budu chodit s nateklou pusou</i>), totiž, zvlášť (<i>tady ty tři se mu zvlášť povedly</i>), že? + <i>Ani ne</i> , asi jo, že jo
L11: jakkak, spíše, zřejmě (<i>zřejmě jste ji trochu přechodil</i>) + <i>No neblázni</i>

L12: aby (<i>abych řekla pravdu, nejsem moc spokojená</i>), kdyby (<i>Kdybys viděla ten bordel!</i>), nakonec, skutečně + přece jen, přeci jen
L13: pak (<i>klobouky jsou dneska dost drahé a měla bych zlost, kdyby pak ležel ve skříni</i>), pouze, rovněž + ať už (<i>ať už veselá nebo smutná</i>), <i>Jak to, že nevíš</i>
L14: alespoň, pochopitelně
L15: ovšem, především, zejména

Tabulka 5: Partikule v učebnici *Čeština pro život 1*

V učebnici *Čeština pro život 1* se ze všech analyzovaných učebnic vyskytuje nejvíc partikulí. Vyskytlo se zde 102 partikulí, ze kterých je 82 jednoslovných a 20 víceslovných či frází.

Co se týče pořadí výskytu těchto výrazů, zde jsme opět našli partikule, které jsou použity napřed jako spojky, zájmena či adverbia a dále se v lekcích objevují jako partikule. Mezi ně patří *a, ale, to, dost, už, aby, kdyby* a *pak*.

V této učebnici jsme bohužel nenalezli žádné cvičení zaměřené specificky na partikule. Cvičení, ve kterých se tyto jazykové prostředky objevují, je také velice málo. Uvedeme několik příkladů:

1. Doplněte do vět tato slovesa (L1, s. 16):

vdávat/vdávat se/vdát se/ženit/ženit se/oženit/oženit se/vzít si/brát se/brát si

Jeho známí _____ **teprve** loni a už se stihli rozvést.

Milan _____ **prý** _____ z rozumu, protože chtěl mít hodně peněz.

2. Doplněte věty (L6, s.79):

Neměl jsem sílu, proto jsem _____ **jen** 200 metrů.

3. Doplněte do vět části lidského těla (L11, s.140):

Vůbec mi to nejde do _____.

4. Doplněte podstatné jméno téma v množném čísle (L14, s.174):

Chci si vybrat **alespoň** dvě _____.

Na slovní druh partikule se v tomto učebnicovém souboru neupozorňuje ani na seznamu slovní zásoby, kde jsme totiž nenalezli žádné partikule, které se v lekcích objevily. Pravděpodobně je to tím, že tato učebnicová série není určena úplným začátečníkům. Jak jsme zmínili výše, začíná na úrovni A2, a proto je předpokládána předchozí znalost češtiny na úrovni A1, kam patří partikule např. *bohužel, také, vůbec, jistě* atd. V učebnici se ale vyskytly také partikule, které jsou již méně frekventované jako například *zrovna, sotva, zřejmě, ovšem* apod. a jejichž význam nemusejí uživatelé této učebnice znát. Domníváme se, že je to pro studenty velkou nevýhodou, protože jim samotná učebnice není oporou, pokud těmto slovům nerozumějí.

3.3.2 Čeština pro život 2

L1: klidně , naprosto, zcela
L2: kupodivu (<i>kupodivu neodmítl</i>), naopak, navíc + <i>Ale kdepak, To nic</i>
L3:
L4: již, maximálně
L5: přímo (<i>každoročně se přímo ze závislosti na alkoholu ústavně léčí asi 30 000 lidí</i>), zhruba
L6: alespoň, ať (<i>ať zvolím jakýkoliv český kanál, dovim se totéž</i>), spíš + <i>To víš, že...</i>
L7: jen aby, též
L8: prakticky (<i>prakticky pokaždé, když přijdete do hypermarketu, zrovna bude nabízena nějaká sleva</i>), přitom (<i>přitom jsou to služby, které jsou předrážené</i>), zvláště
L9: potom (<i>obraz i zvuk je jiný než doma. A potom ty efekty v 3D, to je něco úžasného</i>) + <i>Ani náhodou, co kdybychom</i>

L10: celkem (<i>já se mám celkem dobře</i>), <i>kéž, zas + ještě že (ještě že bydlíme ve velkém domě na vesnici)</i>
L11: pomalů (<i>v Česku se pomalu oživují tradice oslav MDŽ</i>)
L12:
L13: obzvláště, pravděpodobně
L14: dyžtak, minimálně (<i>do menzy chodím minimálně dvakrát denně</i>), <i>vid' + Ale ne</i>
L15 ²⁴ :

Tabulka 6: Partikule v učebnici *Čeština pro život 2*

V tomto dílu jsme napočítali celkem 35 partikulí, včetně 28 jednoslovných a 7 víceslovných či frází. Podobně jako u výše analyzovaných učebnic, i zde se setkáme s některými výrazy, které navazují na svůj výskyt v původním významu, s nimiž se studenti seznámili již v prvním dílu. Např. výraz *celkem* se objevil už v 2. lekci v předchozím dílu v kontextu *Celkem to dělá _____ korun*. Dále se v tomto dílu opakovaně objevuje ve funkci adverbia; v lekci 5. v *Čeština pro život 1* se slovo *klidně* používá ve svém původním významu: *Už zase letím klidně*. S částicovou funkcí těchto výrazů se seznamují studenti až v druhém dílu série.

V celém souboru se objevuje jediný frazém s partikulí *ani* v 5. lekci: *„nemám na jídlo ani pomyslení“*. Na seznamu slovní zásoby na konci této lekce v části „rčení a ustálená slovní spojení“ najdeme tento frazém s anglickými a německými překlady.

Tato učebnice končí částí nazvanou „stručným přehledem české gramatiky“, ve které nalezneme výklad příslovcí a spojek na straně 355 a 356. Objevuje se zde řada výrazů, které mají také funkci partikule, což zase svědčí o homonymii těchto slovních druhů. U příslovcí

²⁴ V L3, L12 a L15 se nevyskytly žádné nové partikule.

jsou to tato slova: *dobře, pomalu, teď, náhodou, úplně, ne, ni, nikoli*²⁵. U spojek jsou to následující výrazy: *a, i, ani, ba, dokonce, ale, však, naopak, tak, tedy, vždyť, totiž, aby, až, -li, že*. Na rozdíl ale od učebnice *Basic Czech III* se zde neupozorňuje na skutečnost, že tyto výrazy mohou mít i další funkci a význam.

Co se týče cvičení s partikulemi, jejich počet se v tomto dílu zvětšil, a navíc ve srovnání se cvičeními v předchozím dílu zde zahrnutá cvičení obsahují více partikulí. Např. na straně 80 nalezneme následující cvičení:

Vyberte správnou variantu a doplňte do článku (L5, s. 80).

Češi mají alkohol rádi. 1. _____ jim tolik, že **zhruba** 700 tisíc lidí je na něm **už** závislých ...

Dokonce nejnovější výzkum ukázal, že alkoholu 3. _____ bezmála půldruhého milionu lidí.

Každoročně se **přímo** ze závislosti na alkoholu ústavně 4. _____ **asi** 30 000 lidí ... To je

zhruba stejně jako v roce 2007. Každý občan, včetně nemluvňat, tak v roce 2008 5. _____

156,61 piva a k tomu 18,51 vína a **ještě** 8,1 litru 40procentní lihoviny ... Ochrana nejen dětí,

ale **vůbec** všech obyvatel vůči alkoholu je v ČR nedostatečná ... a povolením reklamy na

alkohol, která je velmi agresivní a nápaditá, 10. _____ **zvlášt'** u mladých chut' na něj.

1. a) Chutná b) Pijí c) Kupují

3. a) pije b) holduje c) důvěřuje

4. a) líčí b) doléčí c) léčí

5. a) vypil b) zapil c) dopil

10. a) zvyšuje b) klesá c) stoupá

Vidíme, že se v jednom cvičení zde vyskytuje až 8 partikulí. Dalším zjištěním je, že se některé partikule v obou dílech poprvé objevily v gramatických cvičeních. Mezi ně patří např. *rovněž, přímo* a *zhruba*.

Co se týče četnosti všech partikulí v tomto učebnicovém souboru, prezentujeme ji na tabulce v Příloze III (viz s. 88), kde můžeme vidět, že mezi 10 nejfrekventovanějších partikulí

²⁵ Poslední tři výrazy jsou zde zařazeny do kategorie příslovce záporového, kdežto v SSČ, SSJČ a dalších mluvnících jsou označeny jako negační částice.

v tomto učebnicovém souboru patří *i, a, ještě, jen, také, vůbec, už, až, asi, ani*, které opět nalezneme na seznamu prvních nejfrekventovanějších 120 tvarů partikulí dle PMK. Navíc se řada partikulí objevila jedině v tomto učebnicovém souboru: *patrně, ostatně, kdyby, ovšem, kupodivu, zhruba, jen aby, prakticky, kéž, zas, ještě že a obzvláště*. Podobně jako u série *Basic Czech* jsou i v tomto učebnicovém souboru víceslovné partikule a fráze méně frekventované. Nejfrekventovanější víceslovná partikule je *jen tak* s počtem výskytu 12, dále *asi tak* a *To ne* s 5 výskyty.

3.3.3 Závěr analýzy učebnicové série *Čeština pro život*

Jak jsme předpokládali, ze všech tří analyzovaných souborů učebnicová série *Čeština pro život* obsahuje nejvíce partikulí (137). Tento počet odpovídá třetině doložených lemmat partikulí v PMK. Pokud jde o partikule zmíněné v referenčních popisech češtiny (viz podkapitola 2.2), v této učebnicové sérii sice některé výrazy chybí, ale i přesto je celkový počet partikulí zde mnohem větší než jejich počet v popisech.

Co se týče pořadí výskytu partikulí, stejně jako u učebnic *Basic Czech*, i zde se setkáme nejdříve s běžnými partikulemi, které se často objevují v každodenní komunikaci. Následně jsou studenti seznámeni s partikulemi vyskytujícími se převážně v psaném diskursu, např. *zřejmě, pouze, zejména, alespoň, rovněž* apod. Toto pořadí výskytu jednotlivých partikulí je v podstatě stejné jako to, které je zmíněno v referenčních popisech češtiny.

V obou dílech se partikule objevily nejvíce v poslechových cvičeních, dále v učebnicových textech, a to převážně v monolozích, jejichž počet je mnohem větší než počet dialogů. Na posledním místě jsou cvičení jiných typů, ve kterých se partikule vyskytly nejméně.

I přes bohatou zásobu částicových výrazů má tato učebnicová série řadu nedostatků, mezi které patří nedostatečné množství cvičení s partikulemi, absence partikulí na seznamu slovní zásoby a zařazení některých homonymních partikulí do kategorie jiných slovních druhů v přehledu gramatiky. Stručně řečeno, tato série těmto výrazům nijak nevěnuje zvláštní pozornost. Máme dojem, že by partikule dle této série měli studenti zvládat samostudiem po výuce, což ale může být pro ně obtížné, přičemž si studenti pravděpodobně ani nemusí uvědomit důležitost

znalosti těchto výrazů. Přestože se v této sérii objevuje nejvyšší počet partikulí, jejich způsob prezentace dle našeho soudu není uspokojivý. Domníváme se, že z hlediska plynulého a důkladného osvojení partikulí tato série nereflektuje všechny potřeby studentů.

3.4 Marie Boccou Kestránková – *Čeština pro cizince*

Tento učebnicový soubor se skládá ze tří dílů, které se jednotlivě zaměřují na úroveň A1 a A2, úroveň B1 a úroveň B2. Autorským týmem byli odborníci Ústavu jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy nebo Ústavu bohemistických studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Je navržen pro studenty, kteří se připravují na zkoušky na úrovních popsanych v SERR, a také ty, kteří chtějí získat řečové schopnosti a dovednosti na daných úrovních a následně je systematicky zdokonalovat. Autorky zdůrazňují, že učebnice jsou vytvořeny tak, aby byly vhodné pro studenty různých národností. Východiskem celé série je moderní jazykový materiál, tzn. materiál věnující dostatečnou pozornost konverzačním aktivitám i cvičením zacíleným na gramatické formy.

První díl (úroveň A1 a A2) má 12 lekcí a druhý (úroveň B1) má 10 lekcí, přičemž každá má stejnou strukturu: MINIDIALOGY, SLOVNÍ ZÁSoba, DIALOGY, GRAMATIKA, ČTENÍ (+ PSANÍ), POSLECH (+ PSANÍ), ZOPAKUJTE SI, VÝSLOVNOST a REÁLIE. Specifické pro tuto sérii je, že je v ní vyhrazen prostor k procvičování výslovnosti. Na nahrávkách k této části se významně podílela Jitka Veroňková z Fonetického ústavu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy.

3.4.1 *Čeština pro cizince úroveň A1 a A2*

L1: a, jo, taky + <i>Ale jo, No ne</i>
L2: tak (<i>Aha, tak pardon</i>) + ach jo, <i>Tak to ne, To nic</i>
L3:

<p>ale, bohužel, i, pak (dám si vodu a pak víno), potom (<i>k jídlu je na návštěvě typický chlebíček nebo jednohubka, potom zákusek a káva nebo čaj</i>), to + <i>Ale, ale, Ale ne, No dobře, no jo, tak jo</i></p>
<p>L4: co? (<i>To je ale překvapení, co?</i>), cože, fakt, jenom, ještě (<i>a ještě nerada vařím</i>), například, snad, opravdu, teda, už (<i>jsem už strašně unavená</i>), vážně (<i>hledat košili pro Šimona je vážně práce</i>), že? + <i>To ne, No, tak?, Tak co?</i></p>
<p>L5: asi, až, docela, jen, samozřejmě, také + <i>Ale ano, To snad ne</i></p>
<p>L6 ani, dost, jistě, minimálně, možná, prý, tedy, určitě + <i>To je ale náhoda, To víš...</i></p>
<p>L7: jasně</p>
<p>L8: nakonec (<i>nakonec musel v roce 1628 jet do Polska</i>)</p>
<p>L9: vůbec, zase (<i>ale mami, ten test zase tak důležitý není</i>)</p>
<p>L10: jinak, hlavně (<i>hlavně chce odpočívat</i>), naštěstí, právě + <i>asi tak (asi tak čtvrt hodiny)</i></p>
<p>L11: především, stejně (<i>já se stejně ještě po zkoušce půjdu projít ve městě</i>)</p>
<p>L12 jen taktak, spíš, vlastně + <i>Ani náhodou, To teda ne</i></p>

Tabulka 8: Partikule v učebnici *Čeština pro cizince úroveň A1 a A2*

V prvním dílu tohoto učebnicového souboru jsme našli 69 partikulí, konkrétně 49 jednoslovných a 20 víceslovných anebo frází. Některé výrazy se opět objevují nejdříve ve svém primárním významu a až po tom následuje jejich výskyt ve funkci partikule. Např. v 4. lekci se *vážně* objevuje ve větě *To nemyslíš vážně*, ve které má funkci adverbia, zatímco dále v této lekci je toto slovo použito jako partikule ve významu *opravdu, skutečně* ve větě *Hledat košili pro Šimona je vážně práce*; v lekci 10. je slovo *stejně* použito jako adverbium ve větě *Velké je*

to asi stejně, kdežto jako partikule se vyskytuje v následující lekci.

Seznam slovní zásoby tohoto dílu nalezneme odděleně jako přílohy na internetu. Na seznamu se nachází většina partikul z lekcí, ale některé tam také chybí jako například *právě*, *především*, *spíš*, *vlastně*. Pokud se jedná o fráze, na rozdíl od série *Basic Czech* zde nejsou uvedené odděleně. Mezi nimi jsme našli jen jeden částicový výraz *To nic*.

Co se týče cvičení s partikulemi, tento učebnicový soubor je bohatý na cvičení zaměřená na tyto výrazy, a to nejen ta, ve kterých se objevují partikule, ale také ta, která se na ně přímo ptají. Již v prvním dílu na úrovni A1 a A2 nalezneme spoustu takových cvičení. V zadání jsou studenti vyzváni, aby pracovali s významem daných partikul a vyplnili je jako odpovědi anebo doplnili jejich synonymní výrazy.

Už v 3. lekci jsou studenti seznámeni s těmito jazykovými prostředky ve cvičeních, např.:

1. a) Pracujte podle vzoru (s. 81):

Kdo je to?	<i>A jo</i> , to je ona.
Mrzí mě to.	→ <i>No</i> , ten zpěvák.
Davide, hele, je to ta herečka?	<i>Ach jo</i> . Mě <i>taky</i> .
Ahoj Pavle!	<i>Tak</i> pardon. To není ona.
Ne, to není ta kniha.	Jéé, jsi to ty, Marie?

b) Pracujte ve dvojicích. Vyberte si dvě slova. Udělejte minidiálogo:

a jo, *no*, *ach jo*, *tak*, *jéé*

Ve cvičení 4 a) musejí studenti rozumět, co znamenají jednotlivé obraty, aby je mohli zařadit k odpovídajícím otázkám, zatímco jim cvičení 4 b) umožňuje tyto výrazy používat ve svém mluveném projevu aktivně.

V dalších lekcích se setkáme mj. s následujícími cvičeními:

1. Pracujte podle vzoru. Doplňte jedno slovo (L3, s. 80):

omlouvám, *bohužel*, *tak*, pořádku, se, pravda, mě

A: __ *Tak* __ jsem tady.

B: To je hezké, pane kolego, ale pan ředitel tady __ *bohužel* __ není.

2. Přečtěte si text. Pracujte podle vzoru. Věty jsou z textu. Doplňte jedno slovo (L4, s. 129):

To bohužel nejde. Tak to máš opravdu problém. Promiň, zítra mám taky zkoušku.

3. a) Podtrhněte v minidiialogu 1-4 tato slova (L6, s. 215):

určitě jistě prý opravdu asi možná snad fakt

b) Pracujte podle vzoru. Pracujte se synonymy.

ahoj *snad*

určitě *fakt*

opravdu čau

možná *jistě*

c) Pracujte podle vzoru. Pracujte se synonymy.

Vzor: Za chvíli je tady. Brzo / Za moment... je tady.

Jistě, mami. Dobře, tak ahoj. Cože? Ne, ty jsi opravdu dobrá. Pak můžu jít na ten oběd. To je možná dobrý nápad.

Na straně 217 v sekci slovní zásoby pod částí „BÝT/NEBÝT SI JISTÝ/JISTÁ“ najdeme následující modální partikule, pomocí kterých můžeme vyjádřit míru přesvědčení o platnosti vyjadřovaného děje: *jistě, prý, asi, možná, snad*. Hned po tomto výkladu následuje cvičení, díky kterému si studenti mohou procvičovat, jak použít tyto výrazy v různých kontextech:

Pracujte podle vzoru. Použijte věty z nabídky.

To si nemyslím. Určitě ano/ne. To je asi/možná pravda. Prý ano/ne.

Vzor: Lucie Malá má ráda lyžování. To si nemyslím

a) Šimon Huleš nerad cestuje. b) Ivana Šťastná je dobrá studentka. c) Madla Králová je Francouzka. d) Madla Králová má českého tatínka. e) Lucie Malá pracuje jako ředitelka. f) Matěj Adamec má rád Madlu Královou.

V 8. lekci v sekci „Úkoly k textu“ nalezneme otázku: „Řekněte jinak. Pracujte se synonymy: včera v tuhle dobu tady bylo tak 10 lidí. Opravdu?“ Dále v 9. a 12. lekci ve stejné části jsou otázky: „Řekněte, co znamená slovo VŮBEC (*V krku už mě vůbec nebolí.*)“, „Řekněte, co znamenají tato slovní spojení: Jéje, to snad ne! Ten začátek jsme stihli jen taktak.“.

Vidíme, že se tato dvě cvičení ptají přímo na význam částicových výrazů. Cvičení tohoto

typu se objevují jedině v této učebnicové sérii a v dalším dílu jich nalezneme mnohem více.

Pokud jde o cvičení, v nichž se objevují partikule, uvedeme zde pro ilustraci několik příkladů:

1. Pracujte podle vzoru. Pozor, dvě slova nebudete potřebovat (L4, s. 162):

Čech, milionů, leží, 1993, na Rakousko, se jmenuje, město, Česko

Slovák se často dívá _____ českou televizi a Čech se dívá **například** na slovenský film.

2. Pracujte podle vzoru. Doplňte jedno slovo (L5, s. 176):

Matěj říká: „_____ **teda** Madlu?“

3. Pracujte podle vzoru (L6, s. 229):

Vzor: Madla chce vědět, proč Ivana __nehraje__ (nehrát) na klavír.

Ivana z kuchyně do koupelny _____ (říkat): „Já **bohužel** ne, ale moje máma a moje teta na něj _____ (hrát).“

4. Pracujte podle vzoru (L6, s. 236):

Vzor: __Teto__ (teta), chceš tu moji modrou tašku?

Aha, **tak to určitě** můžeš mít _____ (ta moje taška).

3.4.2 Čeština pro cizince úroveň B1

L1:

aspoň, copak, pouze, přímo (*Kde máte s maminkou sraz? – Přímou tady*), teprve, totiž, vždyť, zejména, že (*že Petrovi moc děkuju*) + *Ani ne, Tak dobře*

L2:

alespoň, klidně, rovněž, rozhodně (*já teda rozhodně nemám nic proti*), třeba, vid', zrovna

L3:

kdypak, prej, prostě, přece, + *Ale to je přesně ono*, co kdybychom, když tak, *Už jdi, že jo?*, že ne?

L4:

Ani se neptej, právě teď (*právě teď je 13.50*), *To vůbec ne*

L5:

naprosto

L6: spíše
L7: absolutně, ať (<i>tak ať jdou hned k lékaři</i>)
L8: jinak (<i>ale jinak je to bezva</i>), naopak (<i>jak vypadá muž, kterého bys naopak opravdu nechtěla</i>), přeci + asi jo, <i>Ba ne</i>
L9: <i>To se mi snad jen zdá</i>
L10: konečně (<i>konečně slyším něco rozumného</i>)

Tabulka 9: Partikule v učebnici *Čeština pro cizince úroveň B1*

V tomto dílu jsme napočítali 44 partikulí, ze kterých je 29 jednoslovných a 15 víceslovných či frází. V učebnici jsme také našli frazém s partikulí *ani – nemít na něco ani pomyslení*, který se vyskytl též v učebnici *Čeština pro život 2*. Zde byl použit v kontextu *Na nějaké plavání nemám ani pomyslení* v 3. lekci. Tento díl však již neobsahuje seznam lexika na rozdíl od předchozího dílu.

Jak jsme již zmínili, v tomto dílu jsme si všimli, že se autorky často ptají na význam různých partikulí. V každé lekci za částí DIALOGY jsou úkoly k textu, mezi které patří otázka „řekněte, co znamenají následující obraty“. Jsou to obraty, které se objevily v předchozím dialogickém textu a jsou označeny tučně. Zde uvedeme všechny partikule, které se vyskytly v tomto cvičení (seřazeny podle pořadí výskytu v učebnici):

- Na kafe **tedy** nejdeme, **co**?
- **Vždyť** je to jenom návštěva.
- **To si dáme, co**?
- **Já teda rozhodně nemám nic proti.**
- Máš určitě hlad, **vid'**?
- **Docela to ujde.**
- **Nic, vůbec nic** se jí nestalo.

- **Cože?**
- Blízko je **přece** to knihkupectví, **ne**?
- **Když tak** se zeptám mámy.
- Jsou to **nakonec** tvoje peníze.
- **Ani se neptej!** Stihli jsme letadlo jen **taktak**.
- Teď jsem si **naprosto** jistý.
- **Copak** nevidíš tu motorku!
- **To jo**. Každý pátek **prý** po práci jezdí na sportovní víkend.
- **Ba ne**.
- To přece není možné ho **jen tak** zbourat.

Kromě otázky tohoto typu ve stejné části učebnice nalezneme též cvičení typu „napište tyto výrazy jinak“, které se ptají nejen na význam slov, ale i jejich synonymní výrazy:

- Čekám na tebe **pěkně** dlouho.
- **Cože?**
- Mě **spíš** zajímá...

Tyto dva typy otázek považujeme za velice vhodně zvolené. Cíleně seznamují studenty s významem partikulí, které se objevily v předcházejícím textu, což jim umožňuje těmto výrazům lépe porozumět v kontextu.

Vedle těchto otázek nalezneme také otázku, která upozorňuje na stylový rozdíl mezi partikulemi s podobným či stejným významem. Jsou např. otázky „řekněte, jaký je rozdíl mezi variantami jen a jenom“ nebo „řekněte, jaký je rozdíl mezi variantami taky a také“, což studentům pomáhá s rozlišením partikulí spisovných a nespisovných.

Cvičení, která obsahují partikule, se v tomto dílu již nevyskytují tak hojně. V porovnání ale s prvním dílem se zde vyskytují vedle nejfrekventovanějších partikulí i další, které dle referenčních popisů byly doporučeny pro vyšší úroveň. Uvedeme příklad:

Pracujte podle vzoru. Vyberte správné adverbium z rámečku a doplňte ho do textu (L7, s. 224):
*skoro, velmi, dobře, určitě, teďka, dlouho, malinko, **absolutně**, ještě, doma, brzy*
 ... Tuhle možnost lékař ihned **absolutně** vyloučil...

Podíváme se teď na četnost partikulí v sérii *Čeština pro cizince*, která je znázorněna v Příloze IV (viz s. 93). 10 nejfrekventovanějších partikulí v tomto učebnicovém souboru je *taky, tak, a, asi, jen, jo, už, ještě, opravdu, bohužel*. Zjistili jsme, že ze všech tří učebnicových souborů obsahuje *Čeština pro cizince* nejvíce víceslovných partikulí, a to i s mnohem vyšší frekvencí. Nejčastěji se vyskytující víceslovné partikule jsou *ach jo* s 55 výskyty, *tak jo* s 24 výskyty, *no jo* s 23 výskyty a *To ne* s 20 výskyty. Některé víceslovné partikule anebo fráze se vyskytují pouze v této sérii: *Ba ne, To se mi snad jen zdá, Ale to je přesně ono, jen taktak, Ale, ale*.

3.4.3 Závěr analýzy učebnicové série *Čeština pro cizince*

V učebnicovém souboru *Čeština pro cizince* se vyskytlo celkem 113 partikulí, což je podobný počet jako u série *Basic Czech*. Obsahuje většinu partikulí, které zmiňují referenční popisy češtiny, až na *kéž, ovšem, jestlipak, pročpak, chválabohu a jen aby*, ale zároveň nabízí také výrazy, které do referenčních popisů nejsou zahrnuty.

Co se týče pořadí výskytu partikulí, stejně jako *Basic Czech* i *Čeština pro život*, i tato učebnicová série tyto výrazy prezentuje postupně od nejčastějších až po méně frekventované, což je v souladu s pořadím v referenčních popisech dle SERR.

Nejvíce partikulí se objevuje v dialogických textech a potom v monolozích. O něco méně častěji se partikule vyskytují v poslechových cvičeních. Nejméně partikulí obsahují cvičení dalších typů, nepočítáme-li zmíněné cvičení typů „řekněte, co znamenají následující obraty“ a „napište tyto výrazy jinak“ či „pracujte se synonymy“.

Dle našeho soudu tato učebnicová série slovnímu druhu partikule věnuje dostatečnou pozornost. Na seznamu slovní zásoby jednotlivých lekcí je uvedena většina partikulí, které se v nich vyskytují. Nabízí též řadu cvičení, která pomáhají studentům nejen k lepšímu zvládnutí partikulí, ale i celkově ke zlepšení jejich jazykové kompetence pomocí zadání typu „udělejte minidialog“. I přesto, že v prvním díle na seznamu lexika víceslovné partikule a fráze chybí, a u druhého dílu seznam lexika není k dispozici, učebnici *Čeština pro cizince* hodnotíme kladně.

3.5 Závěr analýzy vybraných učebnic češtiny pro cizince

Provedená analýza učebnic češtiny pro cizince se zaměřením na prezentaci partikulí nám ukázala, že všechny tři zanalyzované učebnicové soubory obsahují dostatečné množství partikulí, které odpovídá doporučením referenčních popisů češtiny dle SERR. Ze všech souborů nejvíce partikulí obsahuje *Čeština pro život*, a to 137. Další dva soubory mají podobný počet těchto výrazů: v učebnicích *Basic Czech* je jich 118, kdežto v sérii učebnic *Čeština pro cizince* jich nalezneme 113. Z tabulek frekvence výskytu jednotlivých partikulí vyplývá, že ve všech třech učebnicových souborech nejčastěji se vyskytujícími partikulemi jsou *a, už, jen, ještě, asi, bohužel, tak, taky a také*, ze kterých je *jen* s frekvenčním pořadím 105 nejméně frekventovaným výrazem na seznamu prvních 120 tvarů partikulí podle frekvence dle PMK.

Pokud se jedná o partikule zmíněné v referenčních popisech dle SERR, všechny učebnice překročují jeho požadavky. Vyskytla se řada partikulí, které v referenčních popisech nenalezneme, např. *náhodou, zvláště, celkem, konečně, prostě, totiž, zase, až, aspoň, alespoň, cože, mimochodem, ostatně, jinak, víceméně, naopak, pochopitelně, respektive, však, navíc, obzvláště, stejně, již, akorát a též*. Pouze několik partikulí vyskytujících se v popisech jsme v analyzovaných učebnicích nenalezli: *údajně, stěží, nepochybně, chválabohu, naneštěstí, pročpak a jestlipak*.

Co se týče pořadí výskytu partikulí, všechny tři série tyto jazykové prostředky prezentují tak, aby se studenti nejdříve seznámili s nejfrekventovanějšími výrazy a postupně i s méně častými, které se objevují především v psaném projevu, což je také v souladu s požadavky v referenčních popisech. V průběhu tohoto seznamování se řada homonymních partikulí napřed objevuje ve svém původním významu a až potom ve funkci částicové.

Partikule se vyskytují nejvíce buď v učebnicových textech, a to častěji v dialogických než monologických, anebo v poslechových cvičeních. Dalších cvičení zaměřených na partikule je v různých učebnicích odlišné množství, ale ve všech učebnicových souborech jejich počet stoupá se stoupající jazykovou úrovní, což odráží jak doporučení zahrnutá v popisech češtiny, tak i bezprostřední potřeby studentů. Převážnou část těchto cvičení tvoří ta, ve kterých se

partikule jen objevují. Nejčastějším typem je doplňování slov do textů s partikulemi užitými ve větách. Nepatrné množství cvičení je zaměřeno pouze na nácvik partikulí jako lexikálních jednotek. Jedná se převážně o dva typy cvičení: buď jde o užití partikule v odpovědi, anebo jsou cvičení zaměřena na význam, tj. užití synonymních výrazů k uvedeným partikulím.

Součástí všech tří sérií je seznam slovní zásoby, avšak pouze u série *Basic Czech* se na něm vyskytují skoro všechny jednoslovné i víceslovné partikule, které se v lekcích objevily. *Čeština pro cizince* na seznamu uvádí jen část partikulí, zatímco jsme na seznamu slovíček série *Čeština pro život* nenalezli žádné partikule.

Zjištěné výsledky analýzy budou spolu se shromážděnými informacemi z dotazníkového šetření, kterým se budeme zabývat v následující kapitole, v poslední části naší práce podkladem pro formulaci naší představy o prezentaci této jazykové kategorie v učebních materiálech a našeho doporučení ke zlepšení osvojování partikulí cizojazyčným mluvčím.

4. Dotazníkové šetření

V této kapitole se budeme zabývat dotazníkovým výzkumem, jenž se týkal osvojování českých partikulí studenty češtiny pro cizince. Nejprve představíme metodologii výzkumu a poté budeme postupně popisovat odpovědi respondentů. Na závěr této kapitoly budou shrnuta hlavní zjištění výzkumu a uvedena možná doporučení ke zlepšení ve zkoumané oblasti.

4.1 Metodologie dotazníkového šetření

Nyní se zaměříme na vlastní metodologii výzkumu, tedy použité nástroje, sestavení výzkumného vzorku a obsah dotazníku.

K získání dat jsme zvolili metodu dotazníkového šetření. Vzhledem k tomu, že se naši respondenti nacházejí v různých částech světa, v důsledku čehož bylo nemožné použít klasický papírový dotazník, použili jsme formu elektronického dotazníku. Pro tvorbu a distribuci dotazníku jsme využili elektronickou aplikaci Google Forms, která poskytuje prostředky pro snadné vytváření dotazníků, jejich rozesílání respondentům a sběr odpovědí.

Výzkumný vzorek pro naše dotazníkové šetření sestával ze současných a bývalých studentů češtiny pro cizince, kteří studují či studovali češtinu v České republice nebo i v zahraničí.

Dotazník je strukturován do několika částí. V úvodní promluvě k respondentům autorka představuje sebe a cíle svého výzkumu. Za úvodem následují dotazy zaměřující se na základní informace týkající se respondentů. Poté začíná vlastní dotazník, který obsahuje celkem 10 otázek, a to jak otázek uzavřených, tak i polouzavřených a otevřených. U otázek uzavřených se jedná o otázky s výběrem z možností, a to jak s pouze jednou odpovědí povolenou, tak i s více možnými odpověďmi. Vzhledem k tomu, že jsme z hlediska prezentace partikulí v učebnicích češtiny pro cizince zvolili úroveň A1-B2, mezi respondenty jsme zařadili též studenty na nižší úrovni znalosti češtiny, a proto byly všechny otázky v dotazníku uvedeny i s anglickými překlady. Ze stejného důvodu jsme také v úvodní promluvě dotazníku vysvětlili,

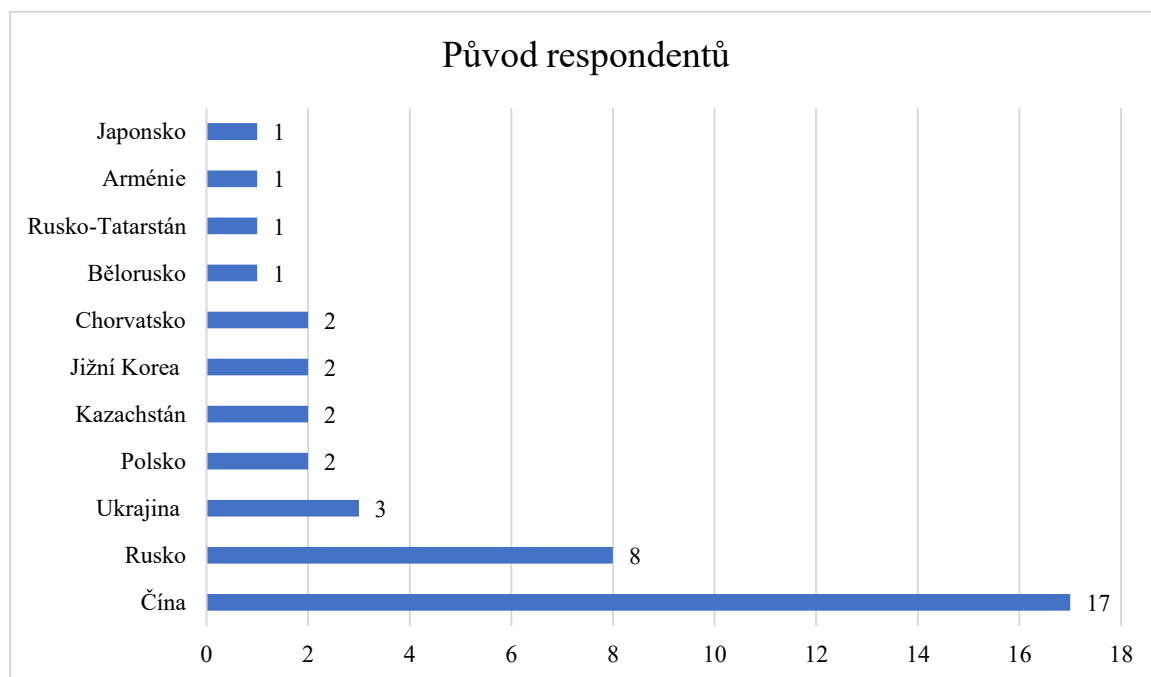
co jsou partikule, a uvedli jsme několik příkladů. Tímto způsobem vznikl náš dotazník, se kterým jsme ve výzkumu pracovali (viz Příloha V, s. 97).

4.2 Výsledky dotazníkového šetření

V této podkapitole budeme popisovat odpovědi respondentů. Podíváme se na jednotlivé otázky podle jejich pořadí v dotazníku.

Jak již bylo řečeno, první část dotazníku se týká základních informací o respondentech, včetně národnosti, mateřského jazyka, délky studia češtiny, ročníku, hlavního oboru a univerzity. V dotazníkovém šetření odpovídal stejný počet rodilých mluvčích slovanských jazyků a mluvčích neslovanských jazyků. Co se týče délky studia češtiny a ročníku, struktura respondentů byla vyvážená, odpovídali respondenti s délkou studia od 2 až do 12 let a od 1. ročníku bakalářského studia až po doktorské studium. Takovéto složení respondentů zajišťuje určitou objektivitu výsledků, neboť je zastoupena široká škála možností.

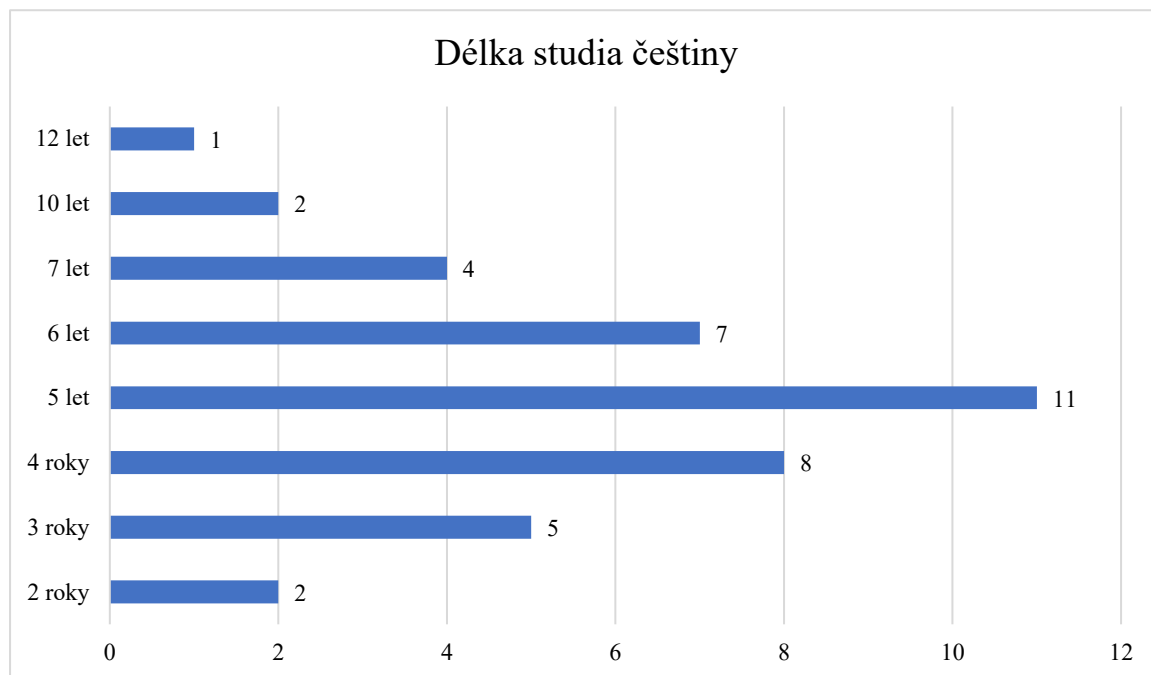
Odkud pocházíte a jaký je Váš mateřský jazyk?

Graf 1: Původ respondentů

Na tomto grafu jsou prezentovány počty respondentů pocházejících z různých zemí. Celkový počet dotazovaných je 40, z čehož 20 osob má mateřský jazyk neslovanský (respondenti z Číny, Japonska a Jižní Koreje) a 20 mateřský jazyk slovanský (respondenti z Ruska, Ukrajiny, Kazachstánu, Polska, Ruska-Tatarstánu, Chorvatska, Běloruska a Arménie²⁶).

Jak dlouho studujete češtinu?

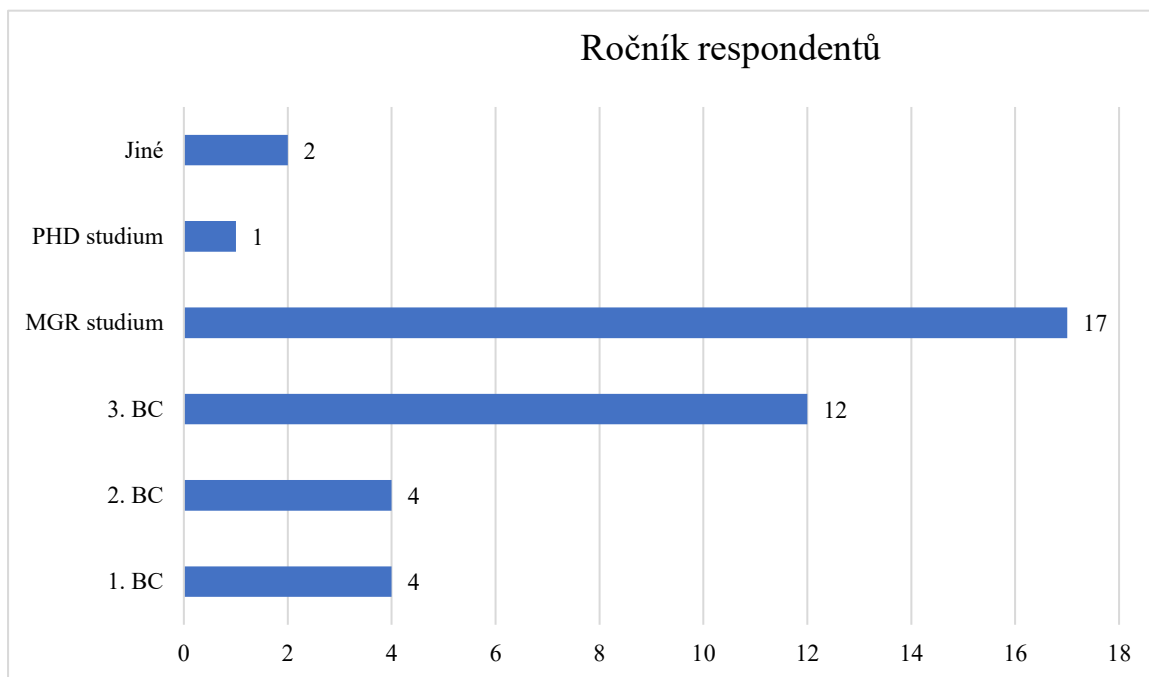

Graf 2: Délka studia češtiny

Nejpočetnější skupinu (26 respondentů – 65 %) tvoří studenti, kteří češtinu studují 4 až 6 let. Následují respondenti, kteří češtinu studují 3 či 7 let (22,5 %). Nejméně početnou skupinu tvoří studenti s délkou studia 2, 10 a 12 let (12,5 %).

V jakém jste ročníku?

²⁶ Respondenti z Kazachstánu, Ruska-Tatarstánu a Arménie mají mateřský jazyk ruštinu.

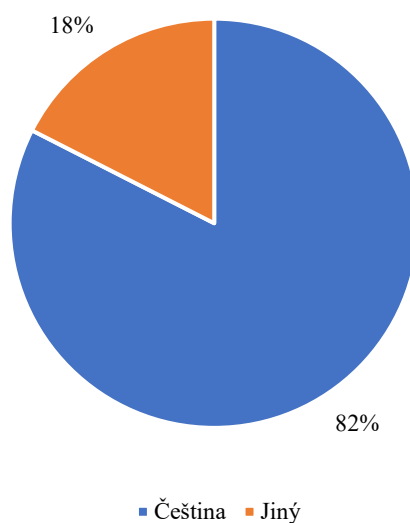

Graf 3: Ročník respondentů

Polovinu dotazovaných tvoří studenti bakalářského studia v různých ročnících, zatímco další polovinu tvoří studenti magisterského studia a doktorského studia a také dva dotazovaní, kteří u možnosti *Jiné* uvedli odpovědi „nestuduji“ a „jen se učím česky“.

Je čeština Váš hlavní obor?

Hlavní obor respondentů

Graf 4: Hlavní obor respondentů

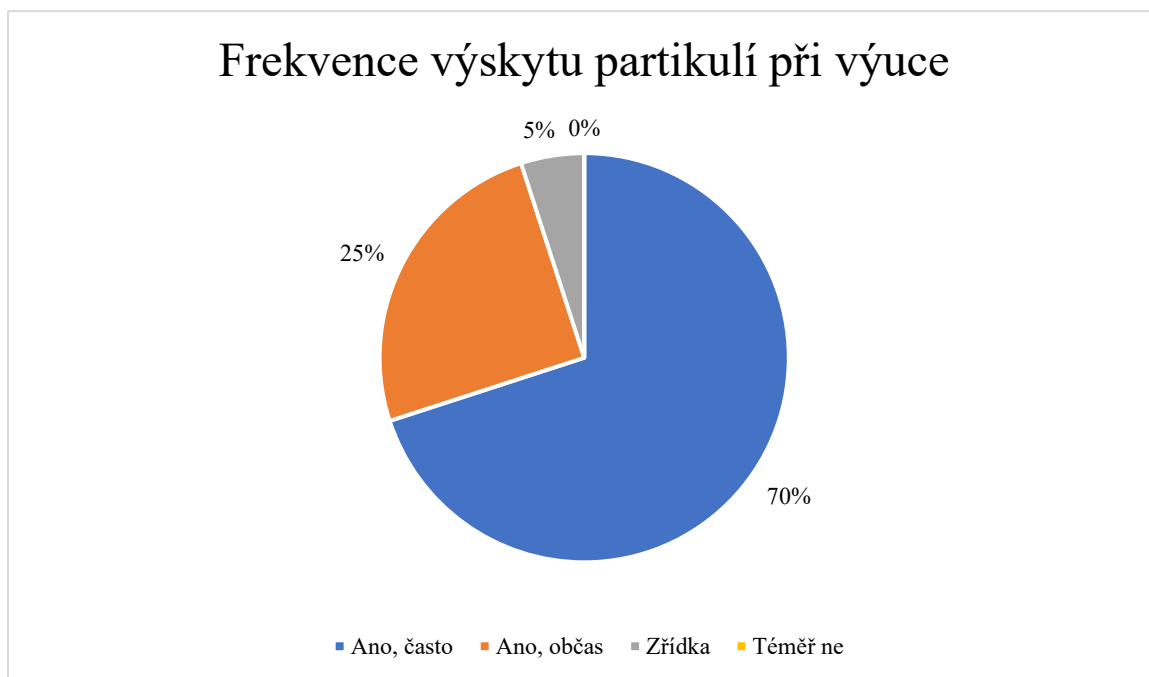
Vidíme, že většina respondentů (33, tj. 82,5 %) studuje český jazyk jako hlavní obor, zatímco pouze 7 dotazovaných nestuduje češtinu jako hlavní obor. Do této skupiny jsme zařadili také respondenta, který již nestuduje.

Na jaké univerzitě studujete/jste studovali?

Většina dotazovaných (33, čili 82,5 %) studuje či studovala na univerzitě v České republice, a sice na Univerzitě Karlově, České zemědělské univerzitě v Praze, Univerzitě Palackého v Olomouci a Ostravské univerzitě. Zbývající respondenti studují nebo studovali na zahraničních univerzitách, a to konkrétně na Tokijské univerzitě zahraničních studií, Jagellonské univerzitě, Varšavské univerzitě, Slezské univerzitě v Katovicích, Guangdongské univerzitě zahraničních studií a Pekingské univerzitě zahraničních studií. Je ještě jeden respondent, který nestuduje na univerzitě, ale na Ústavu jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy. Nejvíce našich respondentů studuje/studovalo češtinu jako hlavní obor na Karlově univerzitě.

Po této části začíná vlastní dotazník:

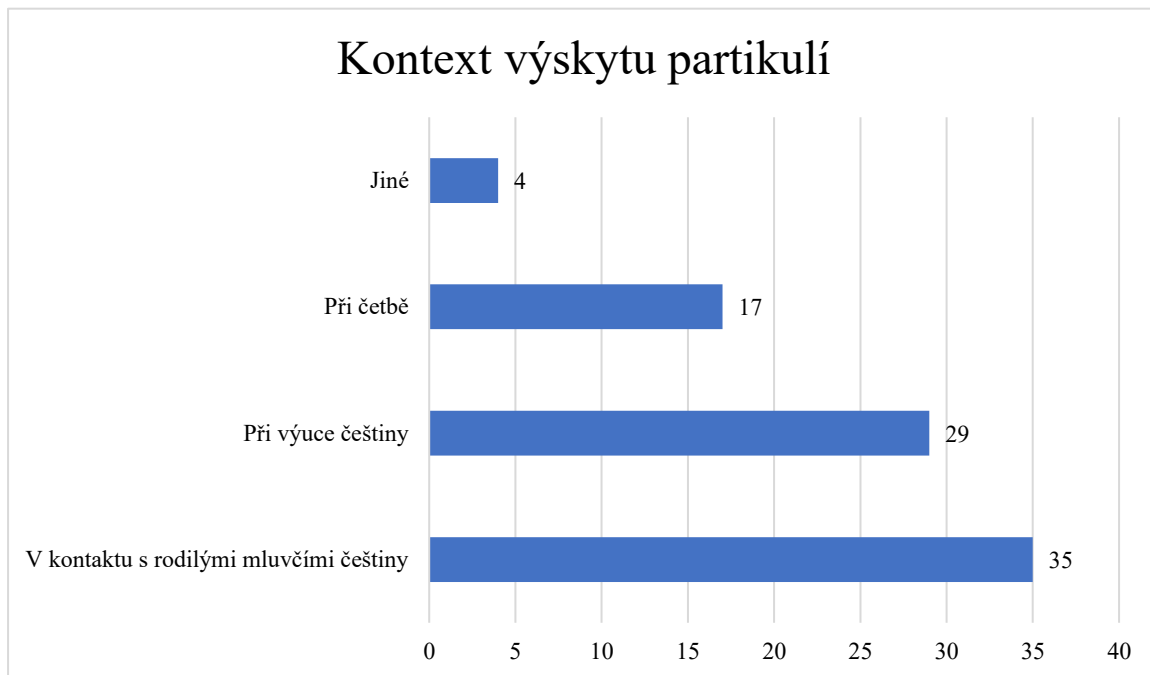
Otázka 1: Setkáváte/setkávali jste se s partikulemi během svého studia češtiny?

Graf 5: Frekvence výskytu partikulí při výuce

Téměř tři čtvrtiny respondentů (28, tj. 70 %) odpověděly, že se s partikulemi setkávají/setkávali často, zatímco čtvrtina respondentů (10, 25 %) se s nimi setkává/setkávala občas. Pouze 2 studenti na tuto otázku odpověděli „jen zřídka“. Možnost „téměř ne“ nebyla vůbec vybrána.

Otázka 2: Pokud jste na 1. otázku odpověděli kladně, řekněte, v jakém kontextu jste se setkávali s partikulemi?

Graf 6: Kontext výskytu partikulí

V této otázce respondenti měli na výběr více odpovědí. Největší počet respondentů, celkově 35 (87,5 %), odpověděl, že se s partikulemi setkávali v kontaktu s rodilými mluvčími češtiny. Druhou nejpočetnější odpovědí (29) bylo „při výuce češtiny“ (72,5 %). Další odpověď, která byla vybrána 17 respondenty s procentuálním poměrem 42,5 %, je „při četbě“. U možnosti „jiné“ se vyskytly následující 4 odpovědi: „článek Partikule v Pražském mluveném korpusu“, „při sledování české televize, dívání se na české filmy a poslouchání českého rozhlasu a českých písní“, „při sledování české televize a dalších videí v češtině“ a „při poslechu“.

Otázka 3: Pokud jste se s partikulemi setkávali během výuky, uvědomili jste si, o jaký jazykový jev se jedná? Věnovali vyučující dostatečnou pozornost tomuto slovnímu druhu?

Pokud se jedná o první část otázky, pouze 5 respondentů (12,5 %) uvedlo, že si uvědomili, o jaký jazykový jev se jedná. Jeden z nich uvedl, že si to uvědomil díky tomu, že jeho mateřský jazyk ruština má také částice. Většina dotazovaných odpověděla záporně (87,5 %). U jedné odpovědi byl zároveň zmíněn důvod, a to, že je těžké poznat rozdíl mezi částicemi a jinými slovními druhy.

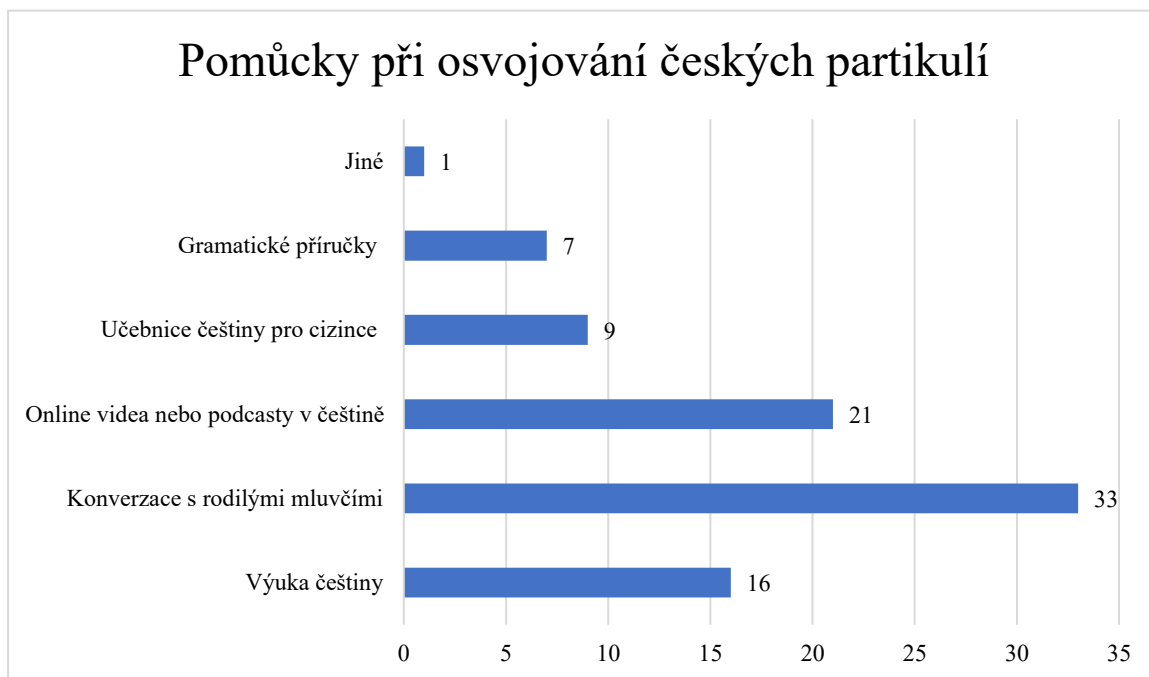
Co se týče druhé části otázky, tj. zda vyučující věnovali dostatečnou pozornost partikulím,

je počet kladných odpovědí také nízký – pouze 8 respondentů (20 %) odpovědělo kladně. Další skupinu odpovědí tvoří názor 5 dotazovaných (12,5 %), že lektoři většinou nevěnovali dostatečnou pozornost partikulím, někdy ale byly probírány podrobně. Byly např. tématem některých předmětů, které absolvovali, jako je morfologie češtiny a seminář *Teoretické a praktické problémy českého jazyka gramatické*. Někteří z nich také vysvětlili, že když se na výuce s těmito jazykovými prostředky setkali a pokud to bylo nutné, tak vyučující tyto výrazy vysvětlili.

Dále bylo zmíněno u 3 odpovědí (7,5 %), že zkušenosti s tím jsou na různých institucích jiné. Jeden čínský respondent a jedna studentka z Polska zmínili, že vyučující v jejich rodné zemi tomu nevěnovali velkou pozornost, kdežto na UK ano. Další respondentka si všimla rozdílu, že se na jazykovém kurzu češtiny na partikule sice moc neupozorňovalo, ale když později studovala obor *Ruský jazyk a literatura* na UK, vyučující tyto výrazy probírali při srovnání ruské a české gramatiky dostatečně.

Podle všech dalších dotazovaných (60 %) partikule byly probírány jen okrajově. Jeden z nich specifikoval, že měl pocit, že vyučující věnovali méně pozornosti partikulím než ostatním slovním druhům (kromě citoslovcí). Objevila se ale dvě rozporná tvrzení. Podle prvního se partikule vyskytovaly spíše jako součást lexika a nebyla jim věnována cvičení, kdežto druhý respondent tvrdil, že pokud se partikule vyskytly, tak většinou ve cvičeních v učebnicích.

Otázka 4: Co Vám nejvíce pomohlo při osvojování českých partikulí?

Graf 7: Pomůcky při osvojování českých partikulí

Zde opět jde o otázku s výběrem více než jedné možnosti. Vidíme, že zahraničním studentům při akvizici partikulí nejvíce pomohla konverzace s rodilými mluvčími (82,5 %). Na druhém místě (52,5 %) jsou „online videa nebo podcasty v češtině“, zatímco „výuka češtiny“ obsadila až 3. místo (40 %). Dále následují odpovědi „učebnice češtiny pro cizince“ (22,5 %) a „gramatické příručky“ (17,5 %). Jedna studentka u možnosti „jiné“ uvedla, že jí také pomohly slovníky češtiny.

Otázka 5: Existují ve Vašem mateřském jazyce partikule, které jsou podobné nebo ekvivalentní s těmi českými? Pomohla Vám tato znalost při osvojování českých partikulí?

Všichni respondenti s mateřským jazykem slovanským (ruštinou, ukrajinštinou, polštinou, chorvatštinou a běloruštinou) se shodli v tom, že v jejich mateřském jazyce existují partikule, které jsou podobné či ekvivalentní s českými částicemi. 14 z nich explicitně tvrdilo (70 %), že jim to pomohlo při osvojování českých partikulí. Byly uvedeny i konkrétní příklady v ruštině: ну (=hele), как бы (=jako bych). Dotazovaný z Chorvatska vysvětlil, že i když množství podobných a ekvivalentních českých a chorvatských partikulí je malé, znalost chorvatských

partikulí mu pomohla v tom smyslu, že tuto jazykovou kategorii zná ze svého jazyka a byl si vědom její existence v češtině, což mu usnadnilo akvizici českých partikulí.

Když se podíváme na odpovědi dotazovaných s neslovanským mateřským jazykem, téměř polovina dotazovaných odpověděla, že v čínštině existují podobné či ekvivalentní výrazy s českými partikulemi, mezi které patří např. slovo 其实 (=vlastně)²⁷. Pouze 3 respondenti ale tvrdili, že jim to pomohlo při osvojování českých partikulí. Další zhruba polovina čínských respondentů (47 %) buď napsala, že v čínštině neexistují partikule podobné či ekvivalentní s českými, anebo si jejich existenci neuvědomují. Jeden respondent také zmínil, že možná nějaké podobné výrazy existují v klasické čínštině.

Co se týče respondentů z Jižní Koreje, jeden z nich odpověděl, že v jeho mateřštině podobné či ekvivalentní partikule s českými neexistují, kdežto podle druhého respondenta existují, a tato znalost mu pomohla při osvojování českých partikulí. Náš jediný japonský dotazovaný tvrdil, že partikule podobné či ekvivalentní s českými v japonštině existují, což mu pomohlo s akvizicí českých.

Kromě mateřského jazyka dva respondenti také zmínili, že jim pomohla znalost partikulí v angličtině, kterou ovládají jako cizí jazyk.

Otázka 6: Měli jste někdy pocit, že nedostatečná znalost partikulí v teoretické a praktické rovině brání Vašemu přirozenému mluvenému projevu?

27 dotazovaných (67,5 %) na tuto otázku odpovědělo kladně. Jeden respondent specifikoval, že s tím měl problém spíše v praktické rovině, tzn. porozumět rodilým mluvčím v běžné komunikaci. Zbytek respondentů (32,5 %) tvrdil, že tento pocit neměli. Jeden z nich zmínil, že je to díky tomu, že záhy během svého studia začal sledovat české filmy, seriály apod. Podle jednoho respondenta znalost částic nepatří mezi jazykové jevy, které musí zvládnout, pokud jde o schopnost konverzace. Zajímavá je též odpověď respondenta, který napsal, že

²⁷ Dle elektronického čínsko-českého slovníku *dict.com* slovo 其实 ale není partikule, je adverbium. Viz <https://www.dict.com/cinsko-cesky/%E5%85%B6%E5%AE%9E>.

to vnímá spíše obráceně, tj. když někdo má tendenci partikule používat příliš často, do jisté míry to bude bránit jeho přirozenému mluvenému projevu.

Otázka 7: Jsou nějaké konkrétní partikule, které Vám dělají/dělaly problémy při osvojování češtiny? Jaké problémy s nimi máte/jste měli?

11 respondentů (27,5 %) odpovědělo, že neměli žádné problémy s osvojováním českých partikulí. Ze zbývajících respondentů dva studenti napsali, že měli problém poznat rozdíl mezi některými partikulemi, např. *at' X kéž, no jo X ach jo*.

Další často zmíněný problém se týká rozlišení významu či užití partikulí v češtině a v mateřském jazyce respondenta nebo i v dalších jazycích, které ovládá. Byla zmíněna partikule *at'*, za kterou v ruštině nemůže následovat přítomný čas. Dále bylo zmíněno ruské slovo *umo*, které podle kontextu odpovídá českému *co* či *že*, a proto pro rodilé mluvčí ruštiny užití *co* a *že* v češtině může být problematické. Polský respondent také uvedl falešné přátele jako *právé X prawie* (=skoro), *třeba X trzeba* (=je třeba), které v obou jazycích mají odlišné významy. V odpovědích se také vyskytla partikule *no*, která v angličtině má úplně jiný význam než v češtině, a to česky „ne“.

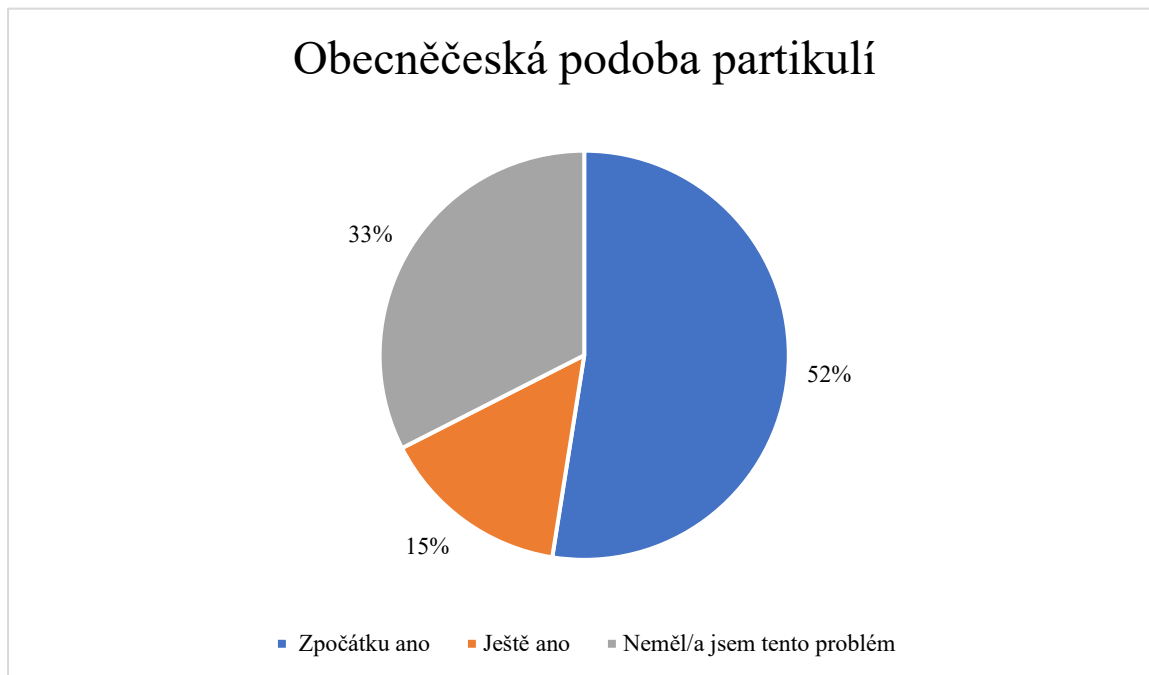
Dva respondenti odpověděli, že měli problém s pozicí částicových výrazů ve větě, tzn. slovosledem. U tohoto problému byly zmíněny dvě partikule: *vlastně* a *teda*.

V odpovědích se též často objevovaly partikule *at', kéž, ono, potažmo, prý, přece, přímo, sotva, to a vždyť*, jejichž význam je podle mnoha dotazovaných těžké pochopit a je zároveň těžké je použít v kontextu. Někteří respondenti mají také problém s nevlastními partikulemi, které mají více významů a funkcí, jako např. *ale, kdybys, necht', že*.

Kromě výše zmíněných problémů jeden dotazovaný také odpověděl, že ve svém mluveném projevu má tendenci nadužívat partikuli *jako*, obzvláště, je-li ve stresu.

Otázka 8: Dělá/dělala vám obecněčeská podoba některých partikulí (například *dyť, šak, eště, vono* apod.) potíže při jejich identifikaci?

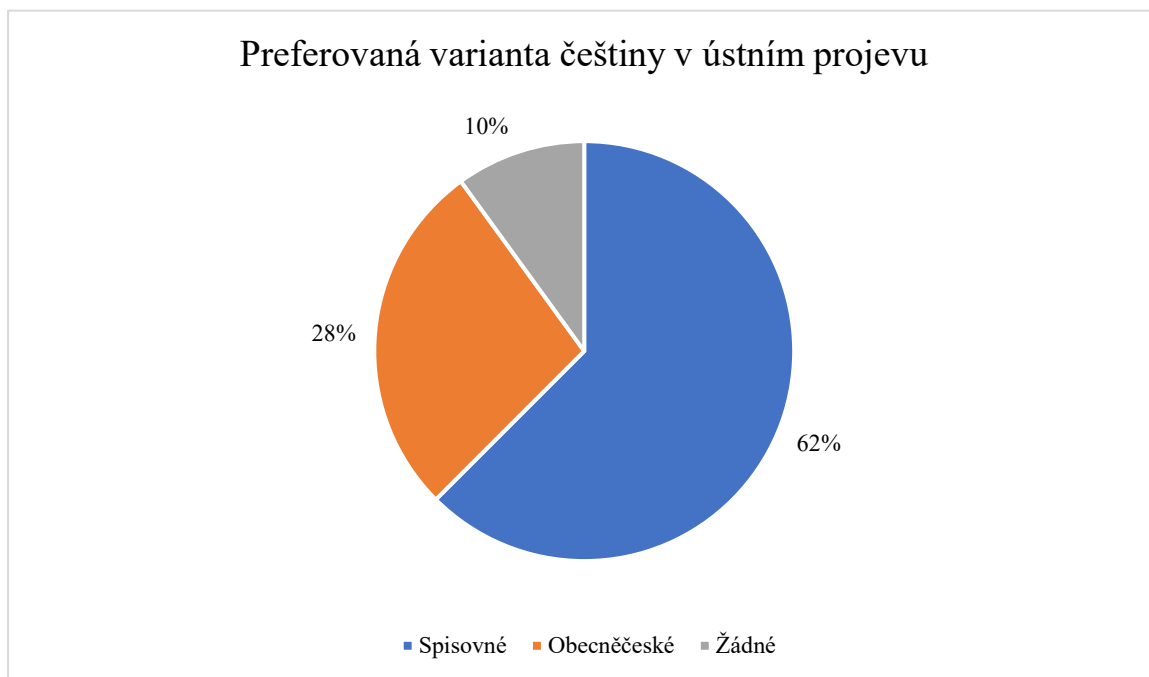
Obecněčeská podoba partikulí

Graf 9: Obecněčeská podoba partikulí

Z grafu vyplývá, že více než polovina dotazovaných (52 %) měla problém s obecněčeskou podobou některých partikulí při jejich identifikaci na počátku studia, zatímco 33 % respondentů odpovědělo, že s tím neměli potíže. Pro 6 respondentů (15 %), kteří téměř všichni studují češtinu méně než čtyři roky, je to stále ještě problém. Je nutno ale zmínit, že respondenti, kteří měli či mají tento problém, téměř ze tří čtvrtin pochází z neslovanských zemí.

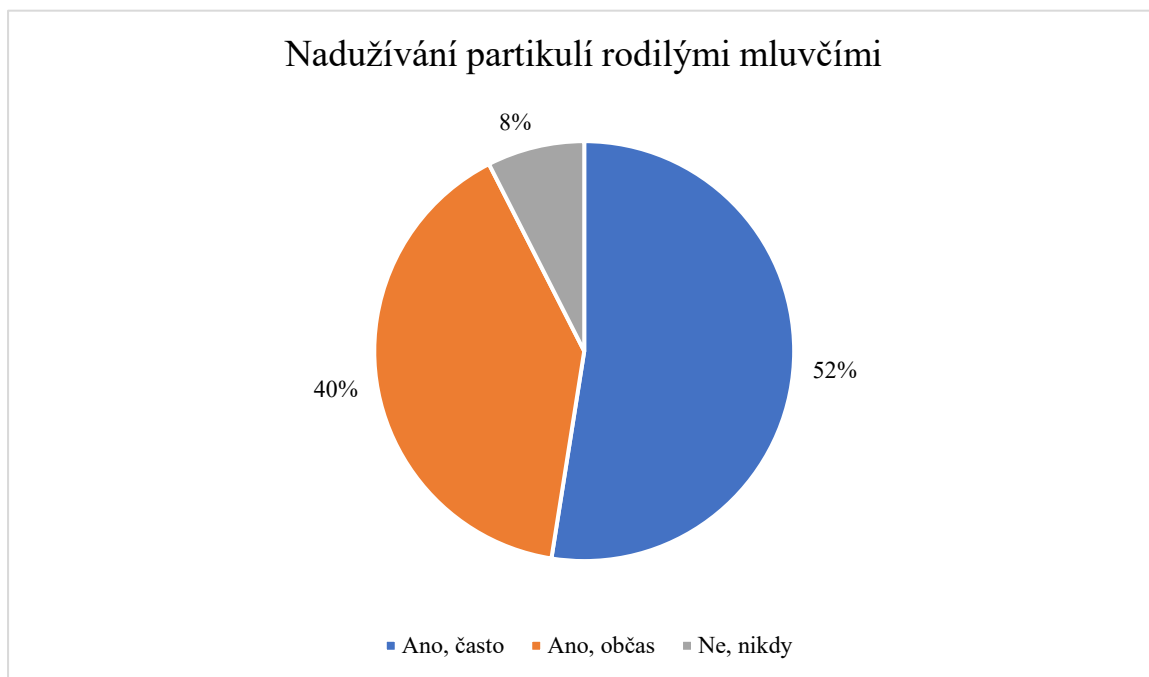
Otázka 9: Které variantě ve svém ústním projevu dáváte přednost?

Graf 10: Preferovaná varianta češtiny v ústním projevu

Vidíme, že více než dvě třetiny respondentů (62,5 %) ve svém ústním projevu dává přednost spisovné češtině, zatímco přibližně čtvrtina dotazovaných (27,5 %) preferuje obecněčeskou podobu částic. Další 4 respondenti (10 %) tvrdili, že nedávají přednost žádné z těchto dvou variant češtiny.

Otázka 10: Všiml/a jste si někdy, že rodilí mluvčí nadužívají některé partikule? Pokud ano, uveďte které.

Graf 8: Nadužívání partikulí rodilými mluvčími

Drtivá většina respondentů (92 %) uvedla, že si všimla, že rodilí mluvčí někdy nadužívají některé partikule. Partikule, které dále uvedli jako příklady, jsou následující: *vlastně* (7)²⁸, *jako* (5), *jo* (5), *no* (5), *prostě* (5), *možná* (3), *teda* (3), *ale* (2), *asi* (2), *přece* (2), *třeba* (2). Další partikule byly zmíněny jen jednou: *aby*, *asi*, *ať*, *bohužel*, *což*, *fakt*, *hlavně*, *jakoby*, *jen*, *jenom*, *ještě*, *klidně*, *nikoli*, *prý*, *snad*, *už*, *vůbec*. Vedle jednoslovných partikulí byly zmíněny také některé víceslovné partikule: *no jo*, *ty jo* a *že jo*. Varianta „ne, nikdy“ se v odpovědích vyskytovala pouze ve velice malé míře.

4.3 Shrnutí hlavních zjištění dotazníkového šetření

V této části práce se pokusíme o shrnutí hlavních zjištění dotazníkového šetření.

Z výzkumu vyplývá, že se přibližně tři čtvrtiny respondentů s partikulemi setkávají/setkávaly během svého studia češtiny, a to nejčastěji v kontaktu s českými rodilými

²⁸ V závorkách je uvedeno, kolikrát jednotlivé partikule byly respondenty zmíněny.

mluvčími a při výuce češtiny. Naprostá většina respondentů si však během výuky češtiny neuvědomila, o jaký jazykový jev se jedná. Podle většiny respondentů lektoři tomu jevu nevěnovali dostatečnou pozornost. To, co respondentům nejvíce pomohlo při akvizici českých partikulí, je konverzace s rodilými mluvčími a online videa nebo podcasty.

Pokud jde o partikule v mateřském jazyce respondentů, které jsou podobné českým nebo jsou s nimi ekvivalentní, zkušenosti slovanských a neslovanských studentů nejsou stejné. Zatímco všichni respondenti s mateřským jazykem slovanským tvrdili, že v jejich mateřštině existují takové výrazy, Neslované, v našem případě asijsí studenti, na tuto otázku reagovali nejednotně. Rozdílnost názorů interpretujeme tak, že pojem partikule v asijských jazycích je celkově velice odlišný od češtiny a pravděpodobně asijsí respondenti neznají dobře vymezení partikule ve svém jazyce. Např. v čínštině partikule existují, ale mají funkci především gramatickou a jsou používány zcela jiným způsobem než v češtině. Navíc je jejich počet na rozdíl od češtiny nízký. Je proto velice těžké nalézt nějaký čínský výraz, se kterým by rodilí mluvčí čínštiny mohli porovnat české partikule, a není vůbec překvapivé, že je pro Číňany a lidi pocházející z dalších neslovanských zemí obtížné porozumět českým partikulím a používat je. Lze konstatovat, že poměrně dost asijských respondentů nevědělo, na jaké výrazy se jich ptáme, přestože to na začátku dotazníku bylo vysvětleno. I mezi slovanskými respondenty však ne všichni souhlasili s tím, že jim znalost partikulí v jejich mateřštině pomohla při osvojování českých partikulí.

Více než polovina dotazovaných měla pocit, že nedostatečná znalost partikulí brání jejich přirozenému mluvenému projevu. Vypozorovali jsme další rozdíl mezi Slovany a Neslovany v tom, že tento pocit měl větší počet Neslovanů (15) než Slovanů (10), zatímco mezi Slovany bylo více těch (16), kteří tvrdili, že nedostatečná znalost partikulí nemá negativní vliv na jejich mluvený projev než mezi Neslovany (4). Zde vidíme, že partikule dělají problém s verbálním vyjadřováním více neslovanským studentům než studentům slovanským, kteří tuto jazykovou kategorii znají lépe.

Co se týče konkrétních problémů, které většina respondentů měla s českými partikulemi, nejčastěji zmíněným problémem dle respondentů je pochopit význam a užití výrazů *at'*, *kéž*,

přece, vždyt' a též homonymních partikulí jako např. *ale, kdybys, necht', že*. Mezi další problémy, které respondenti uvedli, patří rozlišení partikulí s podobným zněním, tj. mezijazyková interference²⁹ češtiny a dalších slovanských jazyků, pozice partikulí ve větě a nadužívání partikule *jako*. U zmíněného ruského slova *umo* odpovídajícího českým výrazům *co* a *že* upozorňujeme, že se ruským mluvčím zde pletou spíše spojovací výrazy než partikule. Je vidět, že respondent nerozlišuje kontext užití spojek a partikulí, což je zase důkazem toho, že se slovnímu druhu partikule při výuce nevěnoval dostatek pozornosti.

Dále se dotazník zabýval obecněčeskou podobou partikulí. Více než polovina respondentů měla/má problém s identifikací partikulí v jejich obecněčeské podobě. Zde jsme si také všimli rozdílu mezi slovanskými a neslovanskými studenty. S tím má potíže více Neslovanů než Slovanů, což podle našeho názoru může opět souviset s tím, že slovanští studenti mají obecně s partikulemi více zkušenosti, v důsledku čehož se seznamují s českými partikulemi rychleji a je pro ně jednodušší tyto výrazy identifikovat v jejich různých podobách.

S tímto dotazem souvisí další otázka, u které jsme zjistili, že většina respondentů ve svém ústním projevu dává přednost spisovné variantě před obecněčeskou podobou toho kterého výrazu. Není zde výrazný rozdíl mezi mluvčími slovanských či neslovanských jazyků.

U poslední otázky dotazníku jsme se dozvěděli, že naprostá většina respondentů si všimla, že rodilí mluvčí někdy nadužívají některé partikule, jako např. *vlastně, jako, no* a *prostě*. Zařadili sem ale i výrazy *možná, bohužel, fakt, jenom, aby* apod., které nelze považovat za nadužívání. Mluvčí totiž pomocí těchto výrazů nejčastěji zaujímá určitý postoj k obsahu výpovědi a jsou si toho zcela vědomi.

²⁹ Mezijazyková interference je „negativní transfer (přenos) či pronikání cizí jazykové normy, struktury, lexika apod. do cílového jazyka, narušující příslušný jazykový kód“ (Adamovičová 2014:114).

Závěr

Tato bakalářská práce se věnuje slovnímu druhu partikule z hlediska akvizice češtiny jako cizího jazyka. Hlavním cílem bylo zjistit, jak a do jaké míry jsou partikule zahrnuty do vybraných učebnic češtiny pro cizince, a navrhnout strategie pro zlepšení akvizice těchto výrazů cizinci.

V teoretické části jsme se nejprve zaměřili na různé přístupy k partikulím a vymezení termínu partikule v českých lingvistických pracích. Poznali jsme, že pohled na tento slovní druh prošel značně složitým vývojem od původního ignorování k čím dál větší pozornosti, již mu začala být věnována v posledních dekadách minulého a na začátku tohoto století. Přesto je jeho vymezení v jazykovědných publikacích často nejednotné a někdy i chybné. Dále jsme představili tento slovní druh z hlediska jeho zastoupení v mluveném a psaném projevu. V druhé kapitole jsme upozornili na možné obtíže, které při akvizici českých partikulí mohou mít zahraniční studenti češtiny. Poté jsme shrnuli popis partikulí a doporučení pro jejich prezentaci v referenčních popisech češtiny jako cizího jazyka dle SERR.

V praktické části byla provedena analýza několika vybraných učebnic češtiny pro cizince. Při analýze jsme zjistili, že všechny sledované učebnicové série obsahují dostatečné množství partikulí a že je pořadí jejich výskytu, korespondující s doporučeními v referenčních popisech, logické. Avšak zastoupení partikulí v učebnicových textech, cvičeních a v seznamu slovní zásoby je v různých učebnicích různé. V analyzovaných učebnicích nejvíce chybí cvičení zaměřená přímo na užití partikulí jako lexikální jednotky v kontextu a zahrnutí partikulí do seznamu použitého lexika (slovníčky slovní zásoby).

Tímto zjištěním byl náš třetí předpoklad, že učebnice češtiny neupozorňují na partikule systematicky a že v nich může chybět dostatečné množství cvičení na jejich užití v kontextu, částečně potvrzen. Zcela se potvrdilo, že počet cvičení zaměřených pouze na nácvik partikulí je nízký, jak už bylo řečeno. Avšak to, že učebnice nevysvětlují partikule soustavně, neplatí pro všechny analyzované učebnicové soubory. Jak jsme ukázali, *Basic Czech* průběžně upozorňuje na jejich význam jak v seznamu slovní zásoby ke každé lekci, tak i ve vysvětlivkách. Poté, co

se studenti naučí nejfrekventovanější partikule na úrovni A1, se v učebnici vyskytnou i obecněčeské podoby některých partikulí. Na úplném konci celé série, tj. na již pokročilé vstupní úrovni B2, nalezneme seznam, který upozorňuje na rozlišení homonymních partikulí od dalších slovních druhů, kde stejný výraz má svou primární funkci. Na základě těchto bodů jsme dospěli k závěru, že *Basic Czech* seznamuje studenty s částicemi postupně, logicky a systematicky.

V další kapitole práce jsme se věnovali dotazníkovému výzkumu týkajícímu se akvizice partikulí zahraničními studenty češtiny. Zde se potvrdily naše první dvě hypotézy, a sice, že se při výuce češtiny neupozorňuje dostatečně na funkci partikulí a jejich užití v mluveném projevu. Cizinci si v daleko větší míře osvojují partikule nahodile a nesystematicky při každodenní komunikaci s rodilými mluvčími než pomocí učebnic. Zároveň ale chceme zdůraznit, že samotné učebnice nestačí k úspěšné akvizici partikulí. Domníváme se, že při procesu osvojování těchto výrazů zahraničními studenty klíčovou roli hraje výuka, tj. vyučující, kteří by ve výuce měli věnovat dostatečný prostor k vysvětlení významu, funkce a užití partikulí.

Dalším důležitým zjištěním je, že při procesu osvojování partikulí existuje řada rozdílů mezi studenty s mateřským jazykem slovanským či neslovanským. Mluvčí slovanských jazyků tyto jazykové prostředky znají lépe ze své mateřštiny, ve které existují podobné výrazy, což jim pomáhá při užívání obdobných českých výrazů. Na rozdíl od toho pojem partikule v jazycích neslovanských (v případě našeho výzkumu asijských) je celkově zcela jiný, a proto je pro asijské studenty osvojování těchto výrazů mnohem náročnější. S touto skutečností mohou souviset další tři rozdíly, které vyplynuly z dotazníku. První je, že u slovanských studentů může dojít k mezijazykové interferenci způsobené podobně znějícími výrazy v češtině a dalších slovanských jazycích, zatímco studenti pocházející z neslovanských zemí s tím nemohou mít problém. Další rozdíl je v tom, že mluvený projev Neslovanů je více negativně ovlivněn nedostatečnou znalostí partikulí, než je tomu u Slovanů. Třetím rozdílem je skutečnost, že je identifikace partikulí v jejich obecněčeské podobě pro Slovany mnohem jednodušší než pro Neslovany.

Na závěr jsme vytvořili několik doporučení pro osvojování českých partikulí, která by mohla pomoci nejen studentům při osvojování partikulí, ale i lektorům češtiny při jejich vyučování. Tato doporučení se opírají jak o poznatky získané z provedené analýzy vybraných učebnic a dotazníkového výzkumu, tak i o vlastní zkušenosti z pozice studenta češtiny.

Naše doporučení jsou následující:

- 1) partikulím je nezbytné věnovat více času;
- 2) je třeba vybírat vhodné učebnice a používat i další výukové materiály (videa a audia);
- 3) průběžně upozorňovat studenty na homonymii partikulí, jejich kontextovou podmíněnost a jejich obecněčeskou podobu;
- 4) při osvojování českých partikulí je třeba vzít v úvahu mateřský jazyk jednotlivých studentů.

Partikulím je nezbytné věnovat více času

Dovolujeme si na základě výsledků dotazníkového výzkumu konstatovat, že se studenti sice setkávají s partikulemi při výuce češtiny, ale lektoři tyto jazykové prostředky zřejmě neprobírají podrobně. Studenti nejsou na ně dostatečně upozorňováni, což může vést k nepochopení významu těchto výrazů a jejich nesprávnému užití, a to může negativně ovlivnit mluvený, posléze i psaný projev cizinců. Proto se domníváme, že je partikulím na hodinách češtiny nutné věnovat více času, a to nejen jejich významům, ale rovněž i jejich užití v kontextu.

Je třeba vybírat vhodné učebnice a používat i další výukové materiály (videa a audia)

Na základě provedené analýzy se domníváme, že při osvojování partikulí je třeba vybírat učebnice, které obsahují jak dostatečné množství partikulí, tak i dostatek cvičení zabývajících se těmito jazykovými prostředky, a to především cvičení zaměřených specificky na nácvik partikulí jako lexikálních jednotek. V seznamu slovní zásoby by měly být uvedeny všechny partikule vyskytující se v lekcích, jakož i jejich význam, což studentům slouží jako opora, díky které mohou rychle zjistit význam partikulí, kterým nerozumějí. Učebnice by také měly seznamovat studenty s částicovými výrazy postupně podle jejich frekvence. U partikulí

homonymních s jinými slovními druhy je doporučeno obeznámit uživatele učebnice nejdříve s jejich původním významem a až potom s významem ve funkci partikule.

Při analýze vybraných učebnic češtiny pro cizince jsme dospěli k závěru, že učebnicové soubory *Basic Czech* a *Čeština pro cizince* jsou pro akvizici partikulí vhodné, zatímco sérii *Čeština pro život* nepovažujeme za materiál ideální pro tento účel. Je nutná ale revize i dalších existujících učebních materiálů češtiny pro cizince a tvoření nových, vhodnějších.

Vedle tradičních učebních materiálů – učebnic – řada respondentů v dotazníkovém výzkumu uvedla, že jim při osvojování českých partikulí nejvíce pomohly online videa nebo podcasty. Doporučujeme proto při akvizici těchto výrazů a také celkově pro zlepšení mluveného projevu využívat i dalších video a audio materiálů v češtině, a to filmů, seriálů, videí na internetu, podcastů, písní, rozhlasových pořadů apod., kde se studenti mohou setkávat s autentickým mluveným textem rodilých mluvčích češtiny, ve kterém jsou partikule používány v reálných každodenních situacích. Toto doporučení je jak pro studenty češtiny, kteří by tyto zdroje měli aktivně používat, tak i pro vyučující češtiny, kteří by tyto materiály měli víc zahrnout do výuky.

Průběžně upozorňovat studenty na homonymii partikulí a jejich obecněčeskou podobu

Toto doporučení je formulováno jednak na podkladě výsledků dotazníkového šetření, jednak na podkladě již zmíněné odborné literatury (Hrdlička 2010:82), která pojednává o zapojování obecné češtiny do výuky. Někteří respondenti v dotazníku zmínili, že je pro ně těžké používat partikule homonymní s jinými slovními druhy, jelikož mají více významů a funkcí. Proto si myslíme, že když se ve výuce vyskytnou homonymní partikule, měli by na jejich sémantiku a užití ve funkci všech slovních druhů, ve kterých se tyto výrazy mohou vyskytnout a běžně užívají, upozorňovat jak vyučující, tak též i tvůrci učebních materiálů. Velice žádoucí by byla tabulka, která názorně uvádí různá užití homonymních partikulí v příkladových větách. Pro představení uvedeme následující tabulku jako možné řešení:

	Slovní druh	Příkladová věta ³⁰
ale	konjunkce	<i>Nebyl to Honza, ale Juan.</i>
	partikule	<i>To je ale hloupé!</i>
fakt	substantivum	<i>To je fakt.</i>
	partikule	<i>Jsem fakt zvědavý.</i>
jinak	adverbium	<i>Není to tak, je to jinak.</i>
	partikule	<i>Ale jinak ti závidím.</i>

Co se týče partikulí v obecněčeské podobě, jak již bylo zmíněno, většina respondentů na počátku studia češtiny měla či stále má s jejich identifikací problém. Hrdlička (2010:82) se domnívá, že je možné již na začátku studia seznamovat cizince s obecněčeskými prvky v náznacích, zejména pokud jde o lexikum. To nás vede k přesvědčení, že je vhodné zpočátku okrajově a dále průběžně a systematicky seznamovat studenty s partikulemi v obecněčeské podobě jako např. *vono, dyt'* atd., vyskytnou-li se ve výuce.

Při osvojování českých partikulí je třeba vzít v úvahu mateřský jazyk jednotlivých studentů

Toto doporučení vzniklo na základě odpovědí, které jsme získali u otázky 6 v dotazníku. Z odpovědí vyplynulo, že u studentů mluvících jiným slovanským jazykem často dochází k mezijazykové interferenci, která způsobuje to, že si slovanští studenti pletou význam českých partikulí s významem podobných výrazů v jejich mateřštině a v důsledku toho vznikají chyby v užití partikulí v češtině. Podle našeho názoru je proto třeba tyto studenty upozorňovat na rozdíly ve významu a užití podobně znějících partikulí v češtině a v jejich mateřském jazyce.

Co se týče Neslovanů, jak už jsme zmínili, jejich mateřský jazyk jim s velkou pravděpodobností nemůže sloužit jako opora při osvojování českých partikulí, což může být jak nevýhodou, tak i výhodou. Na jedné straně by pro ně mohlo být obtížné tyto jazykové prostředky používat, když ze svého jazyka neznají výrazy s podobným významem a funkcí. Na

³⁰ Všechny příkladové věty v tabulce jsou z učebnicové série *Basic Czech*.

straně druhé tím ale nevzniká problém interference. Domníváme se, že je důležité neslovanským studentům průběžně vysvětlovat význam nových partikulí vždy v kontextu. Když je to nutné, lektori mohou vysvětlit tyto výrazy pomocí jiných jazyků, které studenti ovládají, což je velmi často angličtina.

Při zpracování této práce jsem získala spoustu cenných poznatků vztahujících se k slovnímu druhu partikule, učebnicím a výuce češtiny pro cizince. Doufám, že zjištění z analýzy učebnic a dotazníkového šetření alespoň trochu ilustrují situaci ohledně osvojování českých partikulí zahraničními studenty. Zároveň bych byla velice ráda, kdyby moje doporučení posloužila jako jakési východisko pro studenty ke zlepšení osvojování partikulí a mluveného projevu, ale také pro lektory a tvůrce učebnic češtiny pro cizince jako zdroj nápadů, jak při výuce lépe prezentovat tuto jazykovou kategorii. Přeji si, aby další a hlubší bádání o této problematice, které považuji za velice důležité a přínosné téma pro výuku češtiny pro cizince, přineslo optimističtější zprávy o prezentaci partikulí v učebních materiálech a obecně ve výuce češtiny pro cizince.

Seznam použité literatury

Prameny

a) Učebnice češtiny pro cizince

ADAMOVIČOVÁ, Ana a HRDLIČKA, Milan, 2023. Basic Czech III. 2. vyd. Praha: Karolinum.

ADAMOVIČOVÁ, Ana a IVANOVOVÁ, Darina, 2013. Basic Czech I. 3. vyd. Praha: Karolinum.

ADAMOVIČOVÁ, Ana; IVANOVOVÁ, Darina a HRDLIČKA, Milan, 2014. Basic Czech II. 3. vyd. Praha: Karolinum.

BOCCOU KESTŘÁNKOVÁ, Marie; KOPICOVÁ, Kateřina; ŠNAIDAUFVÁ Gabriela, 2011. Čeština pro cizince: úroveň B1. Brno: Computer Press, a.s.

BOCCOU KESTŘÁNKOVÁ, Marie; ŠTĚPÁNKOVÁ, Dagmar a VODIČKOVÁ, Kateřina, 2017. Čeština pro cizince: úroveň A1 a A2. Brno: Edika.

NEKOVÁŘOVÁ, Alena, 2008. Čeština pro život: Czech for life = Tschechisch fürs Leben: 15 moderních konverzačních témat. 2., opr. vyd. Praha: Akropolis.

NEKOVÁŘOVÁ, Alena, 2012. Čeština pro život 2: Czech for life 2 = Tschechisch fürs Leben 2: 15 moderních konverzačních témat. 1. vyd. Praha: Akropolis.

b) Referenční popisy češtiny dle SERR

ČADSKÁ, Milada; BIDLAS, Vladimír; CONFORTIOVÁ, Helena a TURZÍKOVÁ, Milada, 2005. Čeština jako cizí jazyk úroveň A2 podle „Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme“. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Ústav jazykové a odborné přípravy.

HÁDKOVÁ, Marie; LÍNEK, Josef a VLASÁKOVÁ, Kateřina, 2005. Čeština jako cizí jazyk úroveň A1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Katedra bohemistiky Filozofické fakulty.

HOLUB, Jan; ADAMOVIČOVÁ, Ana; BISCHOFOVÁ, Jana; CVEJNOVÁ, Jitka; GLADKOVA, Hana; HASIL, Jiří; HRDLIČKA, Milan; MAREŠ, Petr; NEKVAPIL, Jiří;

PALKOVÁ, Zdena a ŠÁRA, Milan, 2005. Čeština jako cizí jazyk úroveň B2 podle „Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme“. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Ústav bohemistických studií.

IVANOVÁ, Jaroslava, 2002. RADA EVROPY. COUNCIL FOR CULTURAL CO-OPERATION. Společný evropský referenční rámec pro jazyky: jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého.

ŠÁRA, Milan, 2001. Prahová úroveň – čeština jako cizí jazyk. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Ústav bohemistických studií a Katedra obecné lingvistiky a fonetiky Filozofické fakulty a Ústav jazykové a odborné přípravy.

Odborná literatura

ADAMOVIČOVÁ, Ana, 2014. Mezijazyková interference a vymezení negativních pravidel v počátečních fázích osvojování češtiny. In: HRDLIČKA, Milan a HASIL, Jiří. Čeština jako cizí 95 jazyk VII. Materiály ze VII. mezinárodního symposia o češtině jako cizím jazyku. Praha: Euroslavica, s. 114-122.

ADAMOVIČOVÁ, Ana, 2017. Partikule v Pražském mluveném korpusu. Studie z aplikované lingvistiky, č. 8, s. 88-108.

ADAMOVIČOVÁ, Ana, 2018. Partikule v mluveném jazyce. Disertační práce. Praha: Univerzita Karlova. Filozofická fakulta.

ADAMOVIČOVÁ, Ana, 2021. Prezentace partikulí ve výuce češtiny pro cizince. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, s. 27-40.

BÍLKOVÁ, Jana; KNOBOVÁ, Denisa a PODOJILOVÁ, Sára, 2021. K emotivnosti diskurzivních markerů ve spontánní mluvené komunikaci. Stylistyka XXX, s. 113-124.

BRINTON, Laurel J., 1996. Pragmatic Markers in English: Grammaticalization and Discourse Functions. Berlin – New York: Walter de Gruyter.

CRYSTAL, David, 1988. Another look at, well, you know ... English Today, 4 (1), s. 47-49.

CVRČEK, Václav et al., 2015. Mluvnice současné češtiny. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova,

nakladatelství Karolinum.

ČERMÁK, František, 2008. Partikule, jejich syntagmatika kumulace v mluvené češtině. In: Čeština v mluveném korpusu. Studie z korpusové lingvistiky (Eds. KOPŘIVOVÁ, Marie a WACLAWIČOVÁ, Martina). Praha: NLN, s. 63–74.

HOFFMANNOVÁ, Jana; HOMOLÁČ, Jiří a MRÁZKOVÁ, Kamila (ed.), 2019. Syntax mluvené češtiny. Lingvistika (Academia). Praha: Academia.

HRDLIČKA, Milan, 2002. Cizí jazyk čeština. Praha: ISV nakladatelství.

HRDLIČKA, Milan, 2010. Kapitoly o češtině jako cizím jazyku. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.

KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a RUSÍNOVÁ, Zdenka (ed.), 1995. Příruční mluvnice češtiny. 2. vyd., opr. [i.e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny.

SAUSSURE, Ferdinand de, 1996. Kurs obecné lingvistiky. Praha: Filosofický ústav AV ČR.

ULIČNÝ, Oldřich, 1986. Částice. In: Mluvnice češtiny. 2., Tvarosloví (Eds. KOMÁREK, Miroslav; KOŘENSKÝ, Jan; Petr, Jan a VESELOVSKÝ Jarmila). Praha: Academia, s. 228-238.

VONDRÁČEK, Miloslav, 1998. Citoslovce a částice – hranice slovního druhu, NŘ, 81, s. 29-37.

WITTGENSTEIN, Ludwig, 1993. Filosofická zkoumání. Praha: Filosofia.

Elektronické zdroje

GREPL, Miroslav, 2017. TEORIE ŘEČOVÉHO JEDNÁNÍ. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/TEORIE_ŘEČOVÉHO_JEDNÁNÍ. [cit. 2023-11-01].

LINGEA. Dict.com. Online. Dostupné z: <https://www.dict.com/cinsko-cesky/%E5%85%B6%E5%AE%9E>. [cit. 2024-04-21].

NEKULA, Marek, 2017: ENKLITICKÁ ČÁSTICE. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/ENKLITICKÁ ČÁSTICE](https://www.czechency.org/slovník/ENKLITICKÁ_ČÁSTICE). [cit. 2023-11-21].

OSOLSOBĚ, Klára, 2017. CITOSLOVCE. In: KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/CITOSLOVCE>. [cit. 2023-12-13].

Přílohy

Příloha I

Prvních 120 tvarů partikulí podle frekvence dle PMK

1. no	8263	31. ne	471	61. co	161	91. absolutně	70
2. jako	5448	32. takže	469	62. nebo	155	92. víceméně	70
3. tak	5132	33. možná	421	63. prej	147	93. teprve	69
4. teda	4250	34. jó	418	64. totiž	141	94. také	63
5. prostě	3906	35. tedy	406	65. naprosto	139	95. klidně	62
6. třeba	3202	36. hlavně	395	66. normálně	134	96. každopádně	60
7. že	2855	37. až	375	67. fakt	131	97. takhle	59
8. a	2854	38. dyť	375	68. například	125	98. holt	59
9. asi	2440	39. aspoň	313	69. ať	124	99. jakoby	57
10. jo	2362	40. skutečně	301	70. celkem	124	100. přitom	56
11. taky	2248	41. přece	300	71. dokonce	122	101. když	56
12. to	1574	42. víš	298	72. akorát	122	102. radši	54
13. i	1439	43. né	289	73. vyložene	118	103. konkrétně	53
14. ale	1385	44. zrovna	282	74. dejme	110	104. von	52
15. vlastně	1266	45. jinak	281	75. třeba	109	105. jen	50
16. zase	1143	46. pak	278	76. opravdu	108	106. zvlášt	49
17. už	1018	47. zas	273	77. ještě	106	107. teďka	47
18. eště	963	48. rozhodně	248	78. naopak	104	108. navíc	47
19. vůbec	906	49. jaksi	229	79. přímo	104	109. vona	46
20. nó	856	50. potom	229	80. nakonec	101	110. pravděpodobně	45
21. samozřejmě	760	51. teď	219	81. zřejmě	98	111. ono	45
22. ani	676	52. stejně	203	82. ňák	93	112. pomalu	45
23. určitě	646	53. bohužel	175	83. jenom	90	113. jistě	43
24. vopravdu	608	54. docela	173	84. řekněme	90	114. především	42
25. spíš	595	55. úplně	171	85. přeci	86	115. především	42
26. právě	565	56. ovšem	169	86. zkrátka	86	116. třeba	41
27. vlasně	515	57. myslim	167	87. pochopitelně	82	117. zejména	39
28. vono	478	58. úplně	166	88. prakticky	79	118. á	39
29. vid	475	59. takle	163	89. dyž	75	119. náhodou	38
30. snad	474	60. vubec	161	90. dost	71	120. voni	36

Zdroj: Adamovičová, 2018:80

Příloha II

Frekvence výskytu všech partikulí v sérii *Basic Czech*

Partikule	Celkový počet	Počet výskytu v <i>Basic Czech I</i>	Počet výskytu v <i>Basic Czech II</i>	Počet výskytu v <i>Basic Czech III</i>
taky	209	62	87	60
a	183	57	74	52
už	164	38	42	84
jen	133	17	45	71
ještě	107	33	51	23
asi	83	9	36	38
no	55	2,	17	36
bohužel	53	21	20	12
tak	40	13	13	14
ať	38	0	28	10
opravdu	31	3	22	6
vůbec	29	7	9	13
nakonec	27	1	4	22
určitě	25	0	11	14
ani	24	0	7	17
až	24	0	10	14
přece	21	0	0	21
i	18	2	4	12
samozřejmě	18	4	12	2
úplně	17	0	7	10
docela	16	10	2	4
náhodou	16	6	5	5
snad	16	1	4	11
také	16	1	5	10
ale	14	0	4	10
možná	14	6	4	4
třeba	14	0	4	10

pak	12	0	2	10
totiž	12	0	4	8
konečně	11	0	8	3
vlastně	11	1	4	6
přítom	10	0	7	3
aspoň	9	0	6	3
<i>No dobře</i>	9	4	4	1
však	9	0	0	9
celkem	8	0	3	5
již	8	0	0	8
například	8	2	1	5
tedy	8	0	1	7
dost	7	0	4	3
hlavně	7	1	5	1
dokonce	6	1	0	5
fakt	6	0	0	6
jen tak	6	0	0	3
jinak	6	0	1	5
teprve	6	0	1	5
zrovna	6	0	0	6
<i>Ale jdi</i>	5	0	1	4
jistě	5	0	5	0
jenom	5	1	2	2
nejspíš	5	0	0	5
no jo	5	2	2	1
právě	5	0	0	5
prý	5	0	0	5
zřejmě	5	0	0	5
co když	4	0	0	4
copak	4	0	0	4
jasně	4	1	0	3

naštěstí	4	0	1	3
no tak	4	1	2	1
potom	4	1	1	2
pouze	4	0	0	4
spíš	4	0	2	2
zase	4	0	0	4
zkrátka	4	0	1	3
hlavně že	3	0	2	1
ježíšmarjá	3	0	2	1
kdepak	3	0	2	1
naopak	3	0	0	3
naprosto	3	0	0	3
pravděpodobně	3	0	0	3
prostě	3	0	2	1
teda	3	0	0	3
alespoň	2	0	1	1
<i>Ach jo</i>	2	1	1	0
<i>Ale vůbec ne</i>	2	0	2	0
<i>Ani bych neřekl</i>	2	0	1	1
asi tak	2	1	1	0
co?	2	0	0	2
dobře	2	1	1	0
mimochodem	2	0	1	1
možná že	2	0	2	0
navíc	2	0	0	2
<i>No a?</i>	2	0	0	2
<i>To nic</i>	2	2	0	0
<i>To víš, že jo</i>	2	1	0	1
především	2	0	1	1
obzvlášť	2	0	0	2
sotva	2	0	0	2

stejně	2	0	0	2
zcela	2	0	0	2
že	2	0	0	2
že ano (jo)?	2	1	0	1
akorát	1	0	0	1
ale ne	1	0	0	1
<i>Ani trochu</i>	1	0	1	0
ať už	1	0	0	1
cože	1	0	1	0
klidně	1	0	0	1
<i>No ne</i>	1	1	0	0
<i>No právě</i>	1	0	1	0
<i>No tohle</i>	1	0	1	0
<i>No vidíš to</i>	1	1	0	0
přece jen	1	0	0	1
pochopitelně	1	0	0	1
rádoby	1	0	0	1
respektive	1	0	0	1
schválně	1	0	0	1
tak jo	1	0	1	0
tak nějak	1	0	0	1
též	1	0	0	1
<i>To je ale náhoda</i>	1	0	1	0
<i>Už zase</i>	1	0	1	0
víceméně	1	0	1	0
vždyť	1	0	0	1
zejména	1	0	0	1
zvlášť	1	0	0	1
zvláště	1	0	0	1

Příloha III

Frekvence výskytu všech partikulí v sérii *Čeština pro život*

Partikule	Celkový počet	Počet výskytu v <i>Češtině pro život 1</i>	Počet výskytu v <i>Češtině pro život 2</i>
i	156	30	126
a	112	46	66
ještě	100	77	23
jen	93	16	77
také	80	21	59
vůbec	80	28	52
už	68	43	25
až	57	28	29
asi	56	25	31
ani	54	10	44
taky	53	18	35
jenom	50	24	26
vlastně	38	11	27
nakonec	37	18	19
hlavně	35	6	29
třeba	30	7	23
dokonce	28	14	14
snad	28	8	20
úplně	27	11	16
samozřejmě	26	13	13
dost	20	7	13
no	20	5	15
například	18	1	17
určitě	18	6	12
naopak	17	0	17
docela	16	8	8
opravdu	16	7	9

pouze	16	1	15
alespoň	15	1	14
bohužel	15	13	2
fakt	14	8	6
tak	14	8	6
zase	14	5	9
především	13	1	12
jen tak	12	3	9
právě	12	2	10
totiž	12	1	11
jo	11	1	10
prostě	11	3	8
však	11	2	9
naprosto	10	0	10
to	10	6	4
zcela	10	0	10
ale	9	5	4
jistě	9	7	2
pak	9	1	8
stejně	9	4	5
vždyť	9	5	4
aspoň	8	2	6
konečně	8	3	5
náhodou	8	2	6
naštěstí	8	3	5
prý	8	2	6
tedy	8	2	6
zrovna	8	3	5
jinak	7	3	4
navíc	7	0	7
přeci	7	2	5

teda	7	4	3
teprve	7	1	6
absolutně	6	3	3
dobře	6	4	2
jasně	6	4	2
možná	6	1	5
přece	6	2	4
rozhodně	6	3	3
skutečně	6	1	5
spíše	6	2	4
asi tak	5	2	3
cože	5	2	3
již	5	0	5
minimálně	5	0	5
prakticky	5	0	5
<i>To ne</i>	5	4	1
zejména	5	1	4
zhruba	5	0	5
<i>Ani se ne ptej</i>	4	3	1
maximálně	4	0	4
ovšem	4	1	3
právě teď	4	3	1
<i>Ani ne</i>	3	2	1
celkem	3	0	3
možná že	3	3	0
patrně	3	2	1
rovněž	3	1	2
tak jo	3	1	2
zkrátka	3	3	0
zřejmě	3	1	2
zvlášť	3	1	2

<i>Ale kdepak</i>	2	0	2
<i>ať</i>	2	0	2
celkem	2	0	2
kdepak	2	1	1
klidně	2	0	2
<i>No dobře</i>	2	1	1
no jo	2	2	0
<i>No neblázni</i>	2	1	1
potom	2	0	2
sotva	2	2	0
těž	2	0	2
že?	2	1	1
aby	1	1	0
ach jo	1	1	0
<i>Ale ne</i>	1	0	1
<i>Ani náhodou</i>	1	0	1
asi jo	1	1	0
ať už	1	1	0
co kdybychom	1	0	1
dyžtak	1	0	1
hlavně že	1	1	0
jakpak	1	1	0
<i>Jak to, že nevíš</i>	1	1	0
jen aby	1	0	1
ještě že	1	0	1
ježíšmarjá	1	1	0
kdyby	1	1	0
kéž	1	0	1
kupodivu	1	0	1
myslím	1	1	0
nejspíš	1	1	0

obzvláště	1	0	1
ostatně	1	1	0
pochopitelně	1	1	0
pomalu	1	0	1
pravděpodobně	1	0	1
přece jen	1	1	0
přeci jen	1	1	0
přímo	1	0	1
přítom	1	0	1
<i>To je ale náhoda</i>	1	1	0
to nic	1	0	1
<i>To víš, že...</i>	1	0	1
vid'	1	0	1
zas	1	0	1
zvláště	1	0	1
že jo	1	1	0

Příloha IV

Frekvence výskytu všech partikulí v sérii *Čeština pro cizince*

Partikule	Celkový počet výskytu	Počet výskytu v učebnici <i>Čeština pro cizince úroveň A1 a A2</i>	Počet výskytu v učebnici <i>Čeština pro cizince úroveň B1</i>
taky	355	300	55
tak	294	195	99
a	215	136	79
asi	184	120	64
jen	166	89	77
jo	151	111	40
už	150	99	51
ještě	135	86	49
opravdu	115	79	36
bohužel	86	64	22
i	85	37	48
například	80	60	20
také	80	27	53
jenom	77	63	14
určitě	76	54	22
to	73	36	37
až	61	24	37
ach jo	55	40	15
snad	49	31	18
nakonec	46	23	23
ale	44	28	16
docela	44	30	14
fakt	44	36	8
vůbec	44	21	23
alespoň	43	0	43

možná	43	35	8
teda	41	25	16
minimálně	35	27	8
ani	33	14	19
cože	33	21	12
samozřejmě	30	9	21
hlavně	27	7	20
jasně	26	11	15
teďka	25	0	25
prý	24	15	9
tak jo	24	15	9
no jo	23	13	10
že?	23	15	8
<i>To ne</i>	20	15	5
tedy	15	7	8
jistě	12	11	1
naštěstí	12	11	1
<i>To nic</i>	12	12	0
dost	11	5	6
naopak	11	0	11
pouze	11	0	11
právě	11	1	10
co?	10	1	9
<i>No ne</i>	10	8	2
přece	10	0	10
třeba	10	0	10
vždyť	10	0	10
<i>To snad ne</i>	9	5	4
totiž	9	0	9
vlastně	9	3	6
zrovna	9	0	9

aspoň	8	0	8
především	8	1	7
pak	7	3	4
spíš	7	1	6
teprve	7	0	7
asi tak	6	3	3
prostě	6	0	6
<i>Tak co?</i>	5	5	0
<i>Tak dobře</i>	5	0	5
<i>Ale ne</i>	4	2	2
copak	4	0	4
potom	4	4	0
přímo	4	0	4
vážně	4	3	1
<i>Ale ano</i>	3	2	1
jen taktak	3	1	2
jinak	3	1	2
naprosto	3	0	3
<i>No dobře</i>	3	3	0
prej	3	0	3
stejně	3	3	0
<i>To teda ne</i>	3	1	2
<i>To víš...</i>	3	2	1
vid'	3	0	3
<i>Ale jo</i>	2	1	1
<i>Ani náhodou</i>	2	2	0
<i>Ani se neptej</i>	2	0	2
ať	2	0	2
když tak	2	0	2
klidně	2	0	2
rozhodně	2	0	2

<i>To vůbec ne</i>	2	0	2
zase	2	1	1
zejména	2	0	2
že jo?	2	0	2
absolutně	1	0	1
<i>Ale, ale</i>	1	1	0
<i>Ale to je přesně ono</i>	1	0	1
<i>Ani ne</i>	1	0	1
asi jo	1	0	1
<i>Ba ne</i>	1	0	1
co kdybychom	1	0	1
kdypak	1	0	1
konečně	1	0	1
<i>No, tak?</i>	1	1	0
právě teď	1	0	1
přeci	1	0	1
rovněž	1	0	1
spíše	1	0	1
<i>Tak to ne</i>	1	1	0
<i>To je ale náhoda</i>	1	1	0
<i>To se mi snad jen zdá</i>	1	0	1
<i>Už jdi</i>	1	0	1
že	1	0	1
že ne?	1	0	1

Příloha V

Dotazník pro studenty češtiny pro cizince – akvizice českých partikulí

Milé kolegyně, milí kolegové,

jsem studentka posledního ročníku bakalářského studia oboru Bohemistika pro cizince. Píšu bakalářskou práci na téma Partikule z hlediska akvizice češtiny jako cizího jazyka. Součástí mé práce je i dotazník, jehož cílem je reflektovat zkušenosti zahraničních studentů češtiny s akvizicí českých partikulí. Dotazník je anonymní, veškerá data budou využita pouze pro výzkumné účely. Vyplnění dotazníku zabere 5-10 minut. Předem děkuji za Váš čas a vyplnění dotazníku!

(Dear colleagues,

I am a student in my final year of in the field of bachelor studies in the field of Bohemistics for foreigners. I am writing a bachelor's thesis on the subject of Particles from the point of view of acquiring of Czech as a foreign language. Part of my work is also a questionnaire, the aim of which is to reflect foreign students' experiences with acquiring Czech particles. The questionnaire is anonymous, all data will be used only for research purposes. Filling out the questionnaire will take 5-10 minutes. Thank you in advance for your time and filling out the questionnaire!)

Partikule jsou jedním ze slovních druhů. Jsou to výrazy jako například *no, jo, jako, prostě, vlastně* apod.

(Particles are one of the parts of speech. They are expressions like *no, jo, jako, prostě, vlastně* etc.)

Odkud pocházíte a jaký je Váš mateřský jazyk?

(Where are you from and what is your native language?)

Jak dlouho studujete češtinu?

(How long have you been studying Czech?)

V jakém jste ročníku?

(What grade are you in?)

a) 1. BC b) 2. BC c) 3. BC d) MGR studium (Master's studies) e) PHD studium (PHD's studies)

Je čeština Váš hlavní obor?

(Is Czech your major?)

a) ano b) ne

Na jaké univerzitě studujete/jste studovali?

(Which university do you study at?)

1. Setkáváte/setkávali jste se s partikulemi během svého studia češtiny?

(Do you encounter/have you encountered particles in your study of Czech?)

a) Ano, často (Yes, often) b) Ano, občas (Yes, sometimes) c) Zřídka (Rarely) d) Téměř ne (Almost not)

2. Pokud jste na 1. otázku odpověděli kladně, řekněte, v jakém kontextu jste se setkávali s partikulemi?

(If you answered yes to question 1, please indicate in what context you encountered particles.)

a) Při výuce češtiny (During Czech lessons) b) V kontaktu s českými rodilými mluvčími (In contact with native Czech speakers) c) Při četbě (When reading) d) Jiné:

3. Pokud jste se s partikulemi setkávali během výuky, uvědomili jste si, o jaký jazykový jev se jedná? Věnovali vyučující dostatečnou pozornost tomuto slovnímu druhu?

(If you encountered particles during lessons, did you realize what linguistic phenomenon it is? Did the teachers pay enough attention to it?)

4. Co Vám nejvíce pomohlo při osvojování českých partikulí?
(What helped you the most in learning Czech particles?)
- a) Výuka češtiny (Czech lessons) b) Konverzace s rodilými mluvčími (Conversations with native speakers) c) Online videa nebo podcasty v češtině (Online videos or podcasts in Czech) d) Učebnice češtiny pro cizince (Czech textbook for foreigners) e) Gramatické příručky (Grammar handbooks) f) Jiné:
5. Existují ve Vašem mateřském jazyce partikule, které jsou podobné nebo ekvivalentní s těmi českými? Pomohla Vám tato znalost při osvojování českých partikulí?
(Are there particles in your native language that are similar or equivalent to those in Czech? Did this knowledge help you in learning Czech particles?)
6. Měli jste někdy pocit, že nedostatečná znalost partikulí v teoretické a praktické rovině brání Vašemu přirozenému mluvenému projevu?
(Have you ever had the feeling that insufficient knowledge of particles hinders your ability of speaking naturally on theoretical and practical level?)
7. Jsou nějaké konkrétní partikule, které Vám dělají/dělaly problémy při osvojování češtiny? Jaké problémy s nimi máte/jste měli?
(Are there any specific particles that cause/have caused problems for you when learning Czech? What problems do you have/have you had with them?)
8. Dělá/dělala vám obecněčeská podoba některých partikulí (například dyť, šak, eště, vono apod.) potíže při jejich identifikaci?
(Does/did the colloquial Czech form of some particles (for example, dyť, šak, eště, vono, etc.) cause you difficulties in identifying them?)
- a) Zpočátku ano (At first yes) b) Ještě ano (Still yes) d) Neměl/a jsem tento problém (I

didn't have this problem)

9. Které variantě ve svém ústním projevu dáváte přednost?

(Which variant in your oral speech do you prefer?)

a) Spisovné (Standard) b) Obecněčeské (colloquial) c) Žádné (None)

10. Všiml/a jste si někdy, že rodilí mluvčí nadužívají některé partikule? Pokud ano, uveďte které?

(Have you ever noticed that native speakers overuse some particles?)

a) Ano, často (Yes, often) b) Ano, občas (Yes, sometimes) c) Ne, nikdy (No, never)

(If so, which ones?)